

MITES ARRELS UNIVERSALS

Silo

ACLARIMENT

Des de temps llunyans va existir l'afany per definir el mite, la llegenda i la falla; per separar el conte i el relat poc probable de la descripció veraç. S'ha realitzat un gran treball per demostrar que els mites són la vestidura simbòlica de veritats fonamentals, o bé transposicions de forces còsmiques a éssers amb intenció. S'ha dit que es tracta de transformismes en què personatges vagament històrics s'elevan a la categoria d'herois o de déus. S'ha teoritzat per tal de mostrar les realitats objectives que hi ha al darrere de la deformació de la raó. S'ha investigat per tal de descobrir el conflicte psicològic profund en aquestes projeccions. I així, aquesta tasca enorme ha resultat útil perquè ens ha ajudat a comprendre, quasi en laboratori, com els nous mites lluiten amb els antics per tal de guanyar el seu espai. Fins i tot en les teories científiques podem observar que quan es desenganxen de l'àmbit que els és propi i s'enlairan sense demostració, és perquè ja s'han instal·lat en el terreny de la creença social i han adquirit la força plàstica de la imatge, tan important com a referència i tan decisiva per orientar conductes. I en aquesta nova imatge que irromp podem veure els avatars de mites antics rejoyenits per la modificació del paisatge social al qual s'ha de donar resposta per exigència dels temps.

El sistema de tensions vitals a què està sotmès un poble es tradueix com a imatge, però amb això no n'hi ha prou per explicar-ho tot, a no ser que hom pensi en termes grollers de repte i resposta. És necessari comprendre que en tota cultura, grup o individu, existeix una memòria, una acumulació històrica sobre la qual s'interpreta el món en què es viu. Per a nosaltres aquesta interpretació és allò que configura el paisatge que es percep com extern i està tenyit per les tensions vitals que ocorren en aquest moment històric o que han ocorregut fa molt de temps i que, residualment, formen part de l'esquema interpretatiu de la realitat present. Quan, en un poble donat, descobrim les tensions històriques bàsiques ens apropem a la comprensió dels seus ideals, aprensions i esperances, que no estan en el seu horitzó com idees fredes sinó com imatges dinàmiques que empenyen conductes en una direcció o una altra. I, per descomptat, determinades idees seran acceptades amb més facilitat que d'altres en la mesura que es relacionen més estretament amb el paisatge en qüestió. Aquestes idees seran experimentades amb tot el sabor de compromís i veritat que tenen l'amor i l'odi, perquè el seu registre intern és indubtable per a qui el pateix encara que no estigui objectivament justificat. Exemplifiquem. Els temors d'alguns pobles s'han traduït en imatges d'un futur mític en què tot s'esfondrarà. Cauran els déus, els cels, l'arc del cel i les construccions; l'aire es farà irrespirable i les aigües verinoses; el gran arbre del món, responsable de l'equilibri universal, morirà i amb ell els animals i els éssers humans. En moments crítics, aquests pobles han traduït les seves tensions mitjançant imatges inquietants de contaminació i soccament. Però això mateix els ha impulsat en els seus millors moments a "construir" amb solidesa en nombrosos camps. D'altres pobles s'han format en el registre penós de l'exclusió i l'abandó de paradisos perduts, però això també els ha empès a millorar i a conèixer incansablement per tal d'arribar al centre del saber. Alguns pobles semblen marcats per la culpa d'haver matat els seus déus i d'altres se senten afectats per una visió polifacètica i canviant, però això ha portat a uns a redimir-se per l'acció i a d'altres a la cerca reflexiva d'una veritat permanent i transcendent. Amb això no volem transmetre estereotips perquè aquestes observacions fragmentàries no expliquen la riquesa extraordinària del comportament humà. Més aviat volem ampliar la visió que habitualment es té dels mites i de la funció psicosocial que compleixen.

Avui estan desapareixent les cultures separades i, per tant, els seus patrimonis mítics. S'adverteixen modificacions profundes en els membres de totes les comunitats, mentre reben l'impacte no només de la informació i la tecnologia, sinó també d'usos, costums, valoracions, imatges i conductes sense importar gaire el punt de procedència. No podran sostreure's a aquest trasllat les angoixes, les esperances i les propostes de solució que prenen expressió en teories o formulacions més o menys científiques, però porten en el seu si mites antics i desconeguts per al ciutadà del món actual.

En apropar-nos als grans mites hem revalorat els pobles des de l'òptica de la comprensió de les seves creences bàsiques. En aquest treball no hem tocat els bells contes i llegendes que descriuen els afanys dels semidéus i dels mortals extraordinaris. Ens hem circumscrit als mites en els quals el nucli està ocupat pels déus, malgrat que la humanitat jugui un paper important en aquesta trama. Mentre ha estat possible, no hem barrejat qüestions de culte, perquè hem considerat que ja s'ha deixat de confondre la religió pràctica i quotidiana amb les imatges plàstiques de la mitologia poètica. D'altra banda, hem procurat prendre per referència de les

nostres adaptacions els textos originals de cada mitologia, pretensió que ens ha ocasionat nombrosos problemes. Així, com a esment, diguem que la riquesa mitològica de les civilitzacions cretenca i micènica ha estat englobada en un capítol genèric de “Mites grecoromans” precisament per no comptar amb textos originals d’aquelles cultures. El mateix ens ha succeït amb els mites africans, oceànics i, en alguna mesura, americans. De tota manera, els avenços que estan realitzant antropòlegs i especialistes en mites comparats ens fan pensar en un treball futur que tingui com a base els seus descobriments.

El títol d’aquest llibre, *Mites arrels universals*, exigeix algunes precisions. Hem considerat “arrel” tot mite que ha passat de poble en poble i ha conservat una certa perdurabilitat en el seu argument central, encara que s’hagin produït modificacions a través del temps en els noms dels personatges considerats, en els seus atributs i en el paisatge en què s’insereix l’acció. L’argument central, allò que designem com “nucli d’ideació”, també experimenta canvis però a una velocitat relativament més lenta que la d’elements que podem prendre per accessoris. D’aquesta manera, com que no hem tingut en compte la variació del sistema de representació secundari, tampoc no hem convertit en decisiva la ubicació del mite en el moment precís en què aquest va sorgir. No es podria sostenir una pretensió oposada a l’esmentada, ja que l’origen del mite no es pot filiar en un moment exacte. En tot cas, són els documents i els diferents vestigis històrics els que donen compte de l’existència del mite i es troben dins d’una databilitat més o menys ajustada. D’altra banda, la construcció del mite no sembla respondre a un sol autor, sinó a generacions successives d’autors i de comentaristes que es van basant en un material de per si inestable i dinàmic. Els descobriments a què arriben actualment l’arqueologia, l’antropologia i la filologia, actuant com auxiliars de la mitologia comparada, ens mostren certs mites que anteriorment havíem considerat com originals d’una cultura, quan en realitat pertanyien a cultures anteriors, o a cultures contemporànies de les quals aquella va rebre la seva influència. D’acord a tot això, no hem posat especial interès a ubicar els mites en ordre cronològic, sinó més aviat en relació amb la importància que semblen haver adquirit en una cultura determinada, encara que aquesta sigui posterior a una altra en què el mateix nucli d’ideació ja estava actuant.

D’altra banda, queda clar que aquest treball no pretén ser ni una recopilació, ni una comparació, ni una classificació sobre la base de categories prefixades, sinó posar en evidència els nuclis d’ideació perdurables i actuant en diferents latituds i moments històrics. Es podrà objectar que la transformació dels contextos culturals també fa variar les expressions i els significats que s’esdevenen en el seu si. Però, precisament per això, hem pres mites que han adquirit més importància en una cultura i un moment, encara que en altres oportunitats hagin existit però sense complir amb una funció psicosocial rellevant.

Pel que fa a certs mites que apareixen en punts aparentment desconnectats però que tenen entre si similituds importants, s’haurà de revisar a fons si aquesta desconexió històrica va ocórrer efectivament. En aquest camp els avenços són molt ràpids i avui ja ningú no podria afirmar que, per exemple, les cultures d’Amèrica són totalment alienes a les de l’Àsia. Es podrà dir que quan van ocórrer les migracions a través de l’estret de Bering, fa més de vint mil anys, els pobles de l’Àsia no comptaven amb mites desenvolupats i que aquests solament van agafar caràcter quan les tribus es van assentar. Però, en tot cas, la situació premitica va ser semblant en els pobles que estem esmentant i potser allà es troben pautes que fins i tot desenvolupant-se de forma diferent en les seves diverses situacions culturals, van mantenir alguns patrons comuns. Sigui com sigui, aquesta discussió no està acabada i és prematur adherir a qualsevol de les hipòtesis avui en pugna. Pel que fa a nosaltres, com hem observat abans, poc importa l’originalitat del mite sinó la importància que té en una cultura determinada.

Aquest és el rapte d'aquells éssers no compresos en la seva naturalesa íntima, grans poders que van fer tot allò conegut i allò encara desconegut.

Aquesta és la rapsòdia de la naturalesa externa dels déus, de l'acció vista i cantada per humans que van poder ubicar-se en el mirador d'allò sagrat.

Això és el que va aparèixer com a senyal fixat en temps etern, capaç d'alterar l'ordre i les lleis i el pobre seny. Allò que els mortals varen desitjar que els déus fessin; allò que els déus varen parlar a través dels homes.

I. MITES SUMERI-ACCADIS

Gilgamesh

(Poema del senyor de Kullaba)

Gilgamesh i la creació del seu doble ¹

Aquell que tot ho va saber i que va entendre la profunditat de les coses, aquell que tot ho va veure i tot ho va ensenyar, aquell que va conèixer els països del món, aquell fou el grandíol Gilgamesh. Ell va construir els murs d'Uruk, va emprendre un llarg viatge i va saber tot el que esdevingué abans del Diluvi. En tornar va gravar totes les seves proeses en una estela.

Perquè els grans déus el van crear, dos terços dels seu cos eren de déu i un terç d'home. Quan ell va haver lluitat contra tots els països va tornar a Uruk, la seva pàtria. Però els homes van murmurar amb odi perquè Gilgamesh prenia el millor de la joventut per a les seves gestes i governava fèrriament. Per això la gent va dur les seves queixes als déus i els déus a Anu. Anu va enlairar la seva reclamació a Aruru i va dir aquestes paraules: "Oh, Aruru, creadora de la humanitat, fes un altre home igual a Gilgamesh, fes una còpia de Gilgamesh, per tal que quan ambdós es trobin lluitin entre ells i ja ningú no pertorbi la nostra ciutat". La deessa Aruru es concentrà dins seu, s'humitejà les mans, prengué argila i amb ella formà el valent Enkidu. L'heroi va néixer amb el cos cobert d'un berriscol tan espès com l'ordi dels camps². No en sabia res dels homes ni dels països i la seva intel·ligència romana tancada. Com animal salvatge s'alimentava d'herbes i abeurava de les fonts amb el bestiar.

Amb el temps, un caçador va trobar Enkidu i el seu rostre es va contreure pel temor. Es va adreçar al seu pare i li va explicar les proeses que havia vist realitzar a aquell home salvatge. Aleshores, el vell va enviar el seu fill a Uruk per demanar ajuda a Gilgamesh.

Quan Gilgamesh va escoltar la història de llavis del caçador li va recomanar que prenguéss una bella servidora del temple, una filla de l'alegria, que se l'emportés i la posés a l'abast de l'intrús. "D'aquesta manera, quan ell vegi la noia quedarà encantat i oblidarà els seus animals i els seus animals no el reconeixeran". Tan bon punt el rei va parlar, el caçador va seguir les indicacions i en tres dies va arribar al lloc de trobada. Van passar un i un altre dia més, fins que els animals van arribar a la font per tal d'abeurar. Darrere d'ells va aparèixer l'intrús i va veure la servidora asseguda. Quan ella es va aixecar i va anar prompta cap a ell, Enkidu restà captivat per la seva bellesa. Va estar amb ella set dies, fins que va decidir anar a buscar el seu bestiar, però les gaseles i el ramat del desert s'hi van apartar. Enkidu no va poder córrer però la seva intel·ligència es va obrir i va començar a pensar i a sentir com a home. Va tornar a seure al costat de la dona i ella li va dir: "Per què vius amb el bestiar com un salvatge? Vine, et guiaré a Uruk, al santuari d'Anu i de la deessa Ishtar, fins a Gilgamesh, aquell a qui ningú venç". Això va agradar a Enkidu perquè el seu cor cercava un contrincant i un amic i per això va deixar que la jove el guiés fins a les pastures fèrtils on es troben els estables i els pastors. Ell mamava la llet dels animals i no coneixia el pa ni el vi fins que la noia els hi va donar a tastar. L'esclava sagrada el va untar amb olis, un barber va esquilar el seu cos i, vestit com un rei jove, va agafar la seva llança per lluitar contra les feres salvatges. Així va alliberar els pastors i els va permetre que dormissin sense ensurts. Aleshores, un emissari va arribar fins a Enkidu i va demanar el seu ajut per acabar amb les injustícies de Gilgamesh, rei d'Uruk. Enkidu, enrabiad, va prometre canviar l'ordre de les coses.

Gilgamesh havia vist el salvatge en somnis i va comprendre que s'havien d'entendre en combat, per això quan el seu oponent li va barrar el pas ell es va abalançar amb la força del toro brau. La gent es va arremolinar per contemplar la lluita ferotge i van celebrar la semblança d'Enkidu amb el rei. Van lluitar davant la casa de l'Assemblea. Van convertir les portes en estelles i van demolar els murs, i quan el rei va aconseguir fer-lo caure a terra, Enkidu es va apaivagar i va lloar Gilgamesh. Aleshores, ambdós es van abraçar per tal de segellar la seva amistat.

El bosc dels cedres

Gilgamesh va tenir un somni i Enkidu va dir: "El teu somni significa que el teu destí és ser rei però no immortal. Per tant, sigues just amb els que et serveixen, sigues just davant els ulls del déu Shamash. Usa el teu poder per alliberar i no per oprimir". Gilgamesh va reconsiderar la seva vida i va descobrir que no havia complert amb el seu destí, per això li va dir a Enkidu: "Haig d'anar al país de la Vida, on creixen els cedres i haig d'escriure el meu nom en una estela on estan escrits els noms d'aquells que mereixen glòria".

Enkidu va entristir perquè ell, com a fill de la muntanya, coneixia els camins que portaven al bosc dels cedres. Va pensar: "Deu mil llegües hi ha des del centre del bosc en qualsevol direcció de l'entrada. En el seu cor viu Humbaba (el nom del qual significa 'Enormitat'). Ell bufa el vent de foc i el seu crit és la tempesta".

Però Gilgamesh ja havia decidit anar al bosc per acabar amb el mal del món, el mal de Humbaba. I decidit com estava, Enkidu es va preparar per guiar-lo, no sense explicar abans els perills. Així digué: "Un gran guerrer que no dorm mai custodia les entrades. Només els déus són immortals i l'home no pot assolir la immortalitat, no pot lluitar contra Humbaba".

Gilgamesh s'encomanà a Shamash, el déu-sol i li demanà ajuda en l'empresa. I Gilgamesh va recordar els cossos dels homes que havia vist surar en el riu en mirar des dels murs d'Uruk. Els cossos d'enemics i amics, de coneguts i desconeguts. Llavors va intuir la seva pròpia fi i va portar al temple dos cabrits, un de blanc sense taca i un altre de marró, i va dir a Shamash: "L'home mor sense esperances i jo haig de complir la meva comesa. Hi ha un llarg camí fins al recinte tancat de Humbaba, ¿per què, Shamash, vas omplir el meu cor amb l'esperança d'aquesta empresa si no pot ser realitzada?" I el compassiu Shamash va acceptar les ofrenes i les llàgrimes de Gilgamesh i va celebrar amb ell un pacte solemne.

Després, Gilgamesh i Enkidu van donar ordres als artesans per tal que forgessin les seves armes, i els mestres van portar les javelines i les espases, els arcs i les destrals. Les armes de cadascú pesaven deu vegades trenta sicles i l'armadura uns altres noranta. Així i tot els herois varen partir i en un dia van caminar cinquanta llegües. En tres dies van fer tant de camí com el que fan els viatgers en un mes i tres setmanes. Encara van haver de creuar set muntanyes abans d'arribar a la porta del bosc. Fet el camí allà la van trobar, de setanta colzes d'alt i quaranta-dos d'ample. Així era l'enlluernadora porta que no van destruir per la seva bellesa. Va ser Enkidu qui va arremetre, empenyent només amb les seves mans fins a obrir-la de bat a bat. Després van descendir per tal d'arribar fins al peu de la muntanya verda. Immòbils, van contemplar la muntanya de cedres, mansió dels déus. Allà els arbusts cobrien el vessant. Quaranta hores es van extasiar mirant el bosc i veient el camí magnífic, el que Humbaba recorria per arribar a casa seva...

Va vesprejar i Gilgamesh va cavar un pou. Va escampar farina i va demanar somnis benèfics a la muntanya. Assegut sobre els seus talons, el cap sobre els seus genolls, Gilgamesh va somiar i Enkidu va interpretar els somnis d'auspici. A la nit següent Gilgamesh va demanar somnis favorables per a Enkidu, però els somnis que va oferir la muntanya van ser ominosos. Després Gilgamesh no va despertar i Enkidu fent esforços va aconseguir posar-lo dret. Coberts amb les seves armadures van cavalcar la terra com si portessin vestidures lleugeres. Van arribar fins al cedre immens i, aleshores, les mans de Gilgamesh van brandar la destral i el van abatre.

Humbaba va sortir de la seva mansió i va clavar l'ull de la mort en Gilgamesh. Però el déu-sol, Shamash, aixecà huracans terribles contra Humbaba: el cicló, el remolí. Els vuit vents tempestuosos es van llançar contra Humbaba, de manera que aquest no va poder avançar ni retrocedir, mentre Gilgamesh i Enkidu tallaven els cedres per tal d'entrar en els seus dominis. Per això Humbaba es va acabar presentant mans i temorós davant els herois. Els va prometre els millors honors i Gilgamesh estava a punt d'assentir i abandonar les seves armes, quan Enkidu va interrompre: "No l'escoltis! No, amic meu, el mal parla per la seva boca! Ha de morir a mans nostres!" I gràcies a l'advertència del seu amic, Gilgamesh es va refer. Prengué la destral, desembeinà l'espasa i ferí Humbaba al coll, mentre Enkidu feia el mateix, fins que a la tercera vegada Humbaba va caure i va morir. Silent i mort. Aleshores li van separar el cap del coll i, en aquell moment, es va desfermar el caos perquè aquell qui jeia era el Guardià del Bosc dels Cedres. Enkidu va talar els arbres del bosc i va arrencar les arrels fins als marges de l'Eufrates.

Després, va posar el cap del vençut en un sudari i el va mostrar als déus. Però quan Enlil, senyor de la tempesta, va veure el cos sense vida de Humbaba, enfurismat va llevar als profanadors el poder i la glòria que havien estat de Humbaba i els donà al lleó, al bàrbar, al desert. Aleshores, els dos amics van sortir del bosc dels cedres.

Gilgamesh va rentar el seu cos, llançà lluny les seves vestidures ensangonades i en va cenyir d'altres sense màcula. Quan la corona reial va brillar en el seu cap, la deessa Ishtar hi va posar els seus ulls. Però Gilgamesh la va rebutjar perquè ella havia perdut tots els seus esposos i els havia reduït a la servitud més abjecta per mitjà de l'amor. Així, Gilgamesh va dir: "Tu ets una casa derruïda que no protegeix contra la tempesta, ets les joies dels palaus saquejats per lladres, ets el verí dissimulat amb menges, ets un fonament de pedra tova, ets un sortilegi que t'abandona en el perill, ets una sandàlia que fa ensopegar en la cursa".

El Brau Celeste, la mort d'Enkidu i el descens als inferns

La princesa Ishtar, furiosa, s'adreçà al seu pare Anu i va amenaçar d'esbotzar les portes de l'infern per fer-hi sortir un exèrcit de morts més nombrós que el dels vius. Va baladrejar: "Si no llances el Brau Celeste sobre Gilgamesh ho faré jo". Anu va convenir amb ella a canvi de la fertilitat dels camps durant set anys. Tot seguit va crear el Brau Celeste que va caure sobre la terra. En la primera escomesa la bèstia va matar tres-cents homes. En la segona van caure d'altres centenars. En la tercera va carregar contra Enkidu, però Enkidu la va retenir per les banyes, li va saltar al damunt i la va abatre. Mentre la bèstia llançava una escuma sagnant per la boca, Enkidu l'aferrava i quan ja estava a punt de defallir per l'esforç va cridar: "Gilgamesh, hem promès als déus donar durada als nostres noms, enfonsa la teva espasa en el cos del nostre enemic!". Llavors Gilgamesh va arremetre i va matar el Brau Celeste clavant la seva espasa punxant entre les banyes i el clatell. Tot seguit els amics van extreure el cor palpitant i el van oferir a Shamash. Però la deessa Ishtar va pujar a la muralla més alta d'Uruk i d'allà estant va pronunciar una maledicció sobre Gilgamesh. Enkidu, en sentir baladrejar la princesa, no va poder controlar la seva fúria i segellà el seu destí en arrencar els genitals del Brau Celeste i llançar-los contra el rostre diví.

Quan va arribar el dia, Enkidu va tenir un somni. Estaven units els déus en consell: Anu, Enlil, Shamash i Ea. Discutien per la mort de Humbaba i del Brau Celeste i van decretar que dels dos amics, Enkidu havia de morir. Llavors Enkidu va despertar del somni i va explicar allò que havia vist. Després va tornar a somniar i va relatar això: "Els instruments musicals de Gilgamesh van caure en un gran recinte. Gilgamesh els va cercar però no va poder assolir les profunditats on es trobaven. Amb les seves mans va cercar l'arpa i la flauta; amb els peus va tractar de tocar-les. Assegut davant el recinte que comunica amb els mons subterranis, Gilgamesh plorà amargament i pregà que algú portés els seus instruments des de la profunditat dels inferns. Llavors Enkidu va dir: 'jo baixaré a buscar la teva flauta'. Tot seguit es va obrir la fossa que porta als inferns i Enkidu va baixar. Va passar un temps i l'entristit Gilgamesh va preguntar: 'que Enkidu pugui tornar i parli amb mi'. L'esperit d'Enkidu va volar des de les profunditats com una bufada i els dos germans van parlar: '-Tu que coneixes el món subterrani digues-me si allà has vist aquells que van morir en la fúria de les batalles i aquells que van morir abandonats en els camps... -Qui va morir en batalla està sostingut pels seus pares, però aquell el cadàver del qual va ser abandonat en els camps no té pau en els inferns. També he vist qui vaga sense que el seu esperit sigui recordat; volta sempre inquiet i s'alimenta de les deixalles que abandona la gent'. Els dos germans van restar en silenci".³

Enkidu emmalaltí i morí. Aleshores Gilgamesh digué: "Sofrir. La vida no té cap altre sentit que morir! Moriré jo com Enkidu? Haig de cercar Utanapishti, a qui anomenen 'El Llunyà', per tal que expliqui com va arribar a immortal. En primer lloc manifestaré el meu dol, després vestiré la pell de lleó i tot invocant Sin em posaré en camí".

Gilgamesh havia recorregut tots els camins fins a arribar a les muntanyes, fins a les mateixes portes del Sol. Allà es va aturar davant els homes-escorpí, els terribles guardians de les portes del Sol. Va preguntar per Utanapishti: "Desitjo interrogar-lo sobre la mort i la vida". Llavors, els homes-escorpí van tractar de dissuadir-lo de l'empresa. "Ningú que entra a la muntanya no veu la llum", van dir. Però Gilgamesh va demanar que li obrissin la porta de la muntanya i a la fi així es va fer. Va caminar hores i hores dobles en la foscor profunda, en la llunyania va veure una

claror i en arribar-hi es va trobar el Sol davant per davant. Tot i encegat per la lluentor va arribar a veure un jardí immens. Va caminar pels camins que recorren els déus fins que es va trobar un arbre que tenia les branques de lapislàtzuli. D'aquestes branques penjava el fruit del robí.

Vestit amb la pell de lleó i menjant carn d'animals, Gilgamesh vagà pel jardí sense saber en quina direcció anar. En veure'l Shamash, compadit, li va dir: "Quan els déus van engendrar l'home van reservar per a si mateixos la immortalitat. La vida que cerques mai no la trobaràs".

Gilgamesh va seguir el seu camí fins a arribar a la platja on va trobar el barquer del Llunyà. Fets a la mar van albirar la terra. Utanapishti, que els va veure arribar, va demanar explicacions a l'acompanyant del seu barquer. Gilgamesh donà el seu nom i explicà el sentit de la travessia.

El diluvi universal

I Utanapishti digué: "Et revelaré un gran secret. Hi havia una antiga ciutat anomenada Shuruppak, a les ribes de l'Eufrates. Era rica i sobirana. Allà tot es multiplicava, els béns i els éssers humans creixien en abundància. Però Enlil, molest pel clamor, va dir als déus que ja no era possible agafar el son i els exhortà a posar fi a l'excés tot desencadenant el diluvi. Aleshores, Ea em va revelar en un somni el disseny d'Enlil. 'Enderroca casa teva i salva la teva vida, construeix una barca que haurà de ser igual de llarga que d'ampla i amb sostre. Després, portaràs cap a la barca la llavor de tot ésser viu. Si et pregunten pel teu treball, diràs que has decidit anar a viure al golf'. Els meus petits traginaven betum i els grans feien tot el que era necessari. Vaig ensostrat el vaixell i sota el pis vaig construir set cobertes, cadascuna dividida en nou recintes. Finalment, vaig fer lliscar la pesada construcció sobre troncs gruixuts fins que va tocar l'aigua i va quedar submergida en les dues terceres parts. El setè dia el vaixell va estar completat i carregat amb tot el necessari. Vaig fer pujar a la barca la meua família, parents i artesans i després hi vaig fer entrar els animals domèstics i salvatges. Aquella tarda, quan va arribar l'hora, Enlil va enviar el Genet de la Tempesta. Vaig entrar a la barca i la vaig tancar amb betum i asfalt i com que tot estava llest, li vaig donar el timó al barquer Puzur-Amurri. Nergal va arrencar les comportes de les aigües inferiors i els déus varen arrasar camps i muntanyes. Els jutges de l'infern, els Anunnaku, van llançar les seves teies i el dia es va fer nit. Dia rere dia refermava la tempesta i semblava agafar més puixança. Al setè dia el diluvi es va aturar i la mar va restar en calma. Vaig obrir l'escotilla i el sol em donà de ple. Vaig escutar en va, tot era mar. Vaig plorar pels homes i els éssers vius de nou convertits en fang. Finalment, el mont Nisir va aturar la barca en el seu cim. Vaig deixar anar un colom i una oreneta, que van tornar perquè no van poder assentar-se en cap terra i, després de molts dies, vaig alliberar un corb que s'allunyà grallant i no va tornar. Després els déus es van reunir en consell i recriminaren Enlil pel càstig tan dur que havia donat a les criatures. Així doncs Enlil va venir a la barca, ens va fer agenollar a la meua dona i a mi i va tocar els nostres fronts alhora que deia: 'Tu eres mortal, però ara tu i la teua dona viureu per sempre més en la boca dels rius i seràs conegut com El Llunyà'. Quant a tu, Gilgamesh, per què els déus haurien d'atorgar-te la immortalitat?"

El retorn

Utanapishti va sotmetre Gilgamesh a una prova. Havia de procurar no dormir durant sis dies i set nits. Però tan bon punt l'heroi va asseure's sobre els seus talons, una boira desmanegada de la llana de la son li va caure al damunt. "Mira'l, mira qui cerca la immortalitat", així va dir El Llunyà a la seva dona. En despertar, Gilgamesh va queixar-se amb amargor pel fracàs: "On aniré? La mort és a tots els meus camins". Utanapishti, contrariat, va ordenar al barquer que retornés l'home però no sense pietat, per això va decretar que les seves vestidures no envellissin mai, així, de nou a la seva pàtria hauria de lluir esplèndid als ulls mortals. En acomiadar-se, El Llunyà xiuxiuejà: "En el fons de les aigües hi ha un *lycium* espinós que pot esgarrapar les teves mans, però si te n'apoderes i el conserves vora teu podràs ser immortal".

Gilgamesh es va lligar pedres pesants als peus i va entrar a les aigües. Va apoderar-se de la planta i va emprendre el retorn mentre es deia a si mateix: "Amb ella donaré a menjar al meu poble i jo també hauré de recuperar la meua joventut". Després va caminar hores i hores dobles dins la foscor de la muntanya fins a franquejar la porta del món. Després d'aquests treballs va veure una font i s'hi va banyar, però una serp sortida de les profunditats li va arrabassar la planta

i es va submergir fora de l'abast de Gilgamesh.⁴

Així va tornar el mortal amb les mans buides, amb el cor buit. Així va tornar a Uruk, la ben encerclada. I així va aconseguir-se el mandat dels déus. Amb el pa vàrem homenatjar el Guardià de la Porta, amb el pa vàrem demanar al déu-serp, senyor de l'Arbre de la Vida. Amb el pa vàrem agradar a Dumuzi, el pastor que fa fèrtil la terra!⁵

Aquell que tot ho va saber i que va entendre la profunditat de les coses, aquell que tot ho va veure i tot ho va ensenyar, aquell que va conèixer els països del món, aquell fou el grandíol Gilgamesh. Ell va construir els murs d'Uruk, va emprendre un llarg viatge i va saber tot el que esdevingué abans del Diluvi. En tornar va gravar totes les seves proeses en una estela.

II. MITES ASSIRI-BABILÒNICS

Enuma Elish (Poema de la Creació) ¹

El caos original

Quan a dalt el cel no havia estat anomenat i a baix la terra no havia estat esmentada, les aigües de l'Abisme i la Impetuositat es varen barrejar. Ni els déus, ni les maresmes, ni les jonqueres existien. En aquest caos varen ser engendrades dues serps que, durant molt de temps, van créixer en grandària i van donar lloc als horitzons marins i terrestres. Ells van separar els espais, ells van ser els límits dels cels i la terra. D'aquests límits van néixer els grans déus que es varen anar agrupant en diferents parts d'allò que era el món. I aquestes divinitats varen seguir engendrant, pertorbant així els grans formadors del caos original. Llavors, l'abismal Apsu es va dirigir a la seva esposa Tiàmat, mare de les aigües oceàniques, i li va dir: "El procedir dels déus m'és insuportable, la seva xerinola no em deixa dormir, ells es belluguen pel seu compte tot i que nosaltres no hem fixat cap destí".

Els déus i Marduk

Així va parlar Apsu a Tiàmat, la resplendent. Això va ser dit de tal manera que Tiàmat, enfurismada, es va posar a cridar: "Anem a destruir aquests esvalotadors, així podrem dormir". I ella estava rabiosa i s'agitava i feia grans crits. Va ser d'aquesta manera que un dels déus, Ea, en comprendre el disseny destructiu, va estendre sobre les aigües un encantament. I amb ell va deixar profundament adormit Apsu (tal era el seu desig), i el va lligar amb cadenes. Finalment el va matar, va estripar el seu cos i sobre ell va establir el seu estatge. Allà va viure Ea amb la seva esposa Damkina fins que d'aquesta unió va néixer Marduk.

El cor d'Ea es va exaltar en veure la perfecció del seu fill, rematada pel seu doble cap diví. La veu del nen s'encenia en flamarades, mentre els seus quatre ulls i les seves quatre oïdes escodrinaven totes les coses. El seu cos enorme i els seus membres incomprendibles estaven banyats per un fulgor que era fort en extrem quan els llampecs se li arremolinaven a sobre.

La guerra dels déus

Mentre Marduk creixia i ordenava el món, alguns déus es varen apropar a Tiàmat per recriminar-li la seva falta de valor tot dient-li: "Van matar el teu consort i et vas quedar callada i ara tampoc nosaltres no podem descansar. Et convertiràs en la nostra força venjadora i nosaltres caminarem al teu costat i anirem al combat". Així grunyien i s'amuntegaven al voltant de Tiàmat, fins que ella, cavil·lant sense parar, va decidir per fi modelar armes per als seus déus. Rabiosa, va crear els monstres-serps d'urpes verinoses; els monstres-tempesta; els homes-escorpins; els lleons-dimonis; els centaures i els dracs voladors. Tiàmat va crear onze monstres irresistibles i després, d'entre els seus déus, va elevar Kingu i el designà cap del seu exèrcit.² Va confiar a Kingu la direcció de les seves tropes i les seves armes i fent-lo asseure a l'assemblea, li va dir: "He pronunciat a favor teu el conjur que et dona poder per dirigir els déus. Tu ets ara el meu espòs i els Anunnaku han d'exaltar el teu nom. Et dono ara les Tauletes del Destí i les subjecto al teu coll. Res no canviarà en aquest mandat i la teva paraula prevaldrà".³

Però Ea, en conèixer de nou els perversos dissenys, va buscar ajuda en altres déus i va proclamar: "Tiàmat, la nostra engendradora, ens odia. S'ha envoltat dels terribles Anunnaku i els ha posat en contra nostre. Ha enfrontat la meitat dels déus amb l'altra meitat, com podem fer-la desistir? Demano que els Igigi es reuneixin en consell i resolguin". I així es varen concentrar les moltes generacions d'Igigi, però ningú no va poder resoldre la qüestió. Quan passat el temps, ni emissaris ni valents no van poder canviar els dissenys de Tiàmat, l'ancià Anshar s'aixecà i va demanar per Marduk. Llavors Ea va anar fins al seu fill i li va pregar que prestés ajuda als déus.

Però Marduk va replicar que en tal cas hauria de ser elevat com a cap. Això va dir Marduk i va anar cap al consell.

Els déus van inflar els seus cossos amb el licor dolç i el pa cerimonial. Exaltats cridaven a favor de Marduk i, nomenant-lo el seu venjador, van fixar el seu destí. Van erigir un tron i asseient-lo entre ritus i conjurs el van fer presidir. Van posar un vestit davant de Marduk i li van dir: "La teva paraula serà suprema per crear o per destruir, obre la boca i tot es complirà". Marduk va parlar i el vestit es va esfumar davant els ulls de tots. Novament va pronunciar unes paraules i el vestit va aparèixer resplendent. En comprovar el seu poder, els déus van dir: "Tu ets el rei. Pren el ceptre i la vara, pren l'arma incomparable i destrueix amb ella els nostres enemics. Apodera't de la sang de Tiàmat i fes que es vessi en els llocs recòndits".⁴

El Senyor va fer un arc i el va penjar, amb el seu carcaix, al seu costat. Va fer una xarxa per atrapar Tiàmat. Va aixecar la maça i posà en el seu front el llampec, al mateix temps que el seu cos s'omplí de foc. Després va aturar els vents perquè res de Tiàmat no pogués escapar, però va crear els huracans i va fer sorgir la tempesta diluvial, alhora que muntà en el carro-tempesta. Hi va junyir la quadriga de noms terrorífics i com el llamp enfilà cap a Tiàmat. Ella sostenia a la seva mà una planta que expulsava verí, però el Senyor es va apropar per escodrinyar en el seu interior i percebre les intencions dels Anunnaku i de Kingu⁵. -Tan important ets per elevar-te per damunt meu com a déu suprem? -va bramar rabiosa Tiàmat-. -Tu t'has exaltat altament i has elevat Kingu com a poder il·legítim. Tu odies els teus fills i els procures el mal. Ara, dempeus, i xoquem en combat! -va respondre Marduk, alhora que els déus afileaven les seves armes-.

Tiàmat conjurà i recità les seves fórmules, i els déus sortiren a la lluita. Aleshores, el Senyor va llançar la seva xarxa i la terrible Tiàmat va obrir la seva boca enorme. De seguida Marduk va deixar anar els huracans que van penetrar Tiàmat i va llançar la fletxa que travessà el seu ventre. Després es va fer càrrec de les seves fosques entranyes fins a deixar-la sense vida. L'horrible exèrcit es desbandà i en la desfeta les afilades armes foren destrossades. Cenyits en la xarxa, els presoners varen ser llançats a les cel·les dels espais subterranis. El superb Kingu va ser desposseït de les Tauletes del Destí, que no li pertanyien, i va ser empresonat també amb els Anunnaku. Així, les onze criatures que havia creat Tiàmat van ser convertides en estàtues perquè mai no s'oblidés el triomf de Marduk.

La creació del món

Després de reforçar la presó dels seus enemics i de segellar i subjectar en el seu pit les Tauletes del Destí, el Senyor va tornar sobre el cos de Tiàmat. Despietadament va esclafar el seu crani amb la maça, va separar els conductes de la seva sang, que l'huracà va portar a llocs secrets, i en veure la carn monstruosa va concebre idees artístiques. Així doncs va tallar el cadàver al llarg, com si fos un peix, i va aixecar una de les seves parts fins a dalt del cel. Allà la va tancar i va col·locar un guardià perquè impedís la sortida de les aigües. Després, travessà els espais i inspeccionà les regions, mesurà l'abisme i allà va establir el seu estatge. Així va crear els cels i la terra i va establir els seus límits. Aleshores, va construir cases per als déus i les va il·luminar amb estels.

Després de concebre l'any, hi va determinar dotze mesos mitjançant les seves figures⁶. Les va dividir fins a precisar els dies. Als costats va reforçar els forrellats d'esquerra i dreta, i va posar entre tots dos el zenit. Va destacar Shamash⁷ amb la partició del dia i la nit i posà l'estel brillant del seu arc⁸ per a mirada de tots. Va encarregar a Nibiru⁹ la divisió de les dues seccions celestes al nord i al sud. Enmig de l'obscuritat va encomanar a Sin il·luminar l'ordenació dels dies i les nits. I així li va parlar el Senyor: "Tots els mesos prendràs la teva corona plenament. Durant sis dies mostraràs les banyes i al setè seràs mitja corona. Al cap de catorze dies, quan Shamash t'atrapi a l'horitzó, disminuiràs la corona i li minvaràs la llum. Així t'aniràs aproximant i allunyant del sol, però en el dia vint-i-nou t'hi posaràs novament en oposició".¹⁰

Després, girant-se cap a Tiàmat, va prendre la seva saliva i amb ella va formar els núvols. Amb el seu cap va generar les muntanyes i dels seus ulls va fer fluir el Tigris i l'Eufrates. Finalment, de les seves mamelles va crear les grans muntanyes i perforà els aiguaneixos perquè els pous donessin aigua.

Per fi, Marduk solidificà el sòl i aixecà el seu luxós estatge i el seu temple i els va oferir als déus perquè s'hi allotgessin quan concorreguessin a les assemblees en què havien de fixar els destins del món. Per això, a aquestes construccions les va anomenar «Babilònia», que vol dir “la casa dels grans déus”.¹¹

La creació de l'ésser humà

En acabar la seva obra el Senyor fou exaltat pels déus i aleshores, com a reconeixement vers ells, va dir: “Tots els déus seran reverenciats però els dividiré en dos grups¹² perquè regeixin les regions altes i les baixes. Amb la meva sang pastaré i formaré l'home perquè mantingui viu l'homenatge i el culte. Els déus han de restar satisfets”. Però l'equànime Ea va respondre: “Que tan sols un dels germans pereixi per donar la seva sang a la humanitat. L'assemblea ha de decidir qui ha estat el culpable de tots els infortunis”.¹³

Marduk va fer portar els Anunnaku captius i els va preguntar, sota jurament, sobre el culpable de la insurrecció i va prometre la vida a aquells que declaressin la veritat. Aleshores els déus van acusar Kingu. Immediatament van portar el presoner, el van lligar, el van recriminar i van procedir a separar la seva sang amb què van modelar la humanitat. Aleshores Ea va fer alliberar els déus captius i va imposar a la humanitat el servei i la devoció cap als déus. No obstant això, aquesta obra fou incomprendible.¹⁴

I així el Senyor va deixar lliures els déus i els dividí en tres-cents a dalt i tres-cents a baix i els va constituir guardians del món. Agraïts, els Anunnaku van edificar un santuari i van elevar el cim de l'Essàgil en alçar-hi una torre amb graderies on, després, van establir un nou estatge per a Marduk.¹⁵

Quan els grans déus es van reunir en assemblea van lloar Marduk, es van inclinar cap a la terra i van pronunciar un conjur per posar la vida de la humanitat en perill. Per l'aigua i l'oli van jurar fer perillar la vida de l'home.¹⁶ Aleshores van dir: “els ‘caps negres’ han d'esperar de nosaltres la salvació i encara que puguin anomenar Marduk amb els seus cinquanta noms, ell és el Senyor”¹⁷.

Els estels van brillar i tots els éssers creats pels déus se'n van alegrar. També la humanitat es va reconèixer en el Senyor. Per això, que hi hagi memòria de tot allò que va succeir. Que els fills aprenguin dels seus pares aquesta ensenyança. Que els savis escodrinquin el sentit del Cant de Marduk que va vèncer Tiàmat i va aconseguir el regnat.¹⁸

III. MITES EGIPCIS

Ptah i la creació¹

Només hi havia un mar infinit sense vida i en silenci absolut. Aleshores va arribar Ptah amb les formes dels abismes i les distàncies, de les solituds i de les forces. Per això Ptah veia i sentia, olorava i percebia l'existència en el seu cor. Però el que percebia ho havia ideat abans en el seu interior. Així va prendre la forma d'Atum, va devorar la seva pròpia llavor i va parir el vent i la humitat i els va expulsar de la seva boca tot creant Nut, el cel, i Geb, la terra. Atum, el no-existent, va ser una manifestació de Ptah. Així, inexistents van ser les nou formes fonamentals i l'univers amb tots els éssers que Ptah va concebre dins seu i va posar en l'existència amb la seva sola paraula. Després d'haver-ho creat tot de la seva boca, va descansar. Per això, fins a la fi dels temps serà invocat: "Ésser immens, creador dels mons. Crida a la vida els qui no han nascut però són dins teu. Crida a la vida els qui ja van morir però són dins teu"².

Les formes dels déus són formes de Ptah i només per la conveniència humana Ptah és adorat amb molts noms i els seus noms muden i s'obliden; nous déus segueixen els antics, però Ptah en roman aliè. Ell va crear el cel com a conductor i va circumdar la terra de mar; també va crear el tàrtar perquè s'apaivaguessin els morts. Va fixar el seu rumb cap a Ra, d'horitzó a horitzó en els cels, i va fer que l'home tingués el seu temps i el seu domini; així va fer també amb el faraó i amb cada regne.

Ra, en el seu camí pels cels, va reformar allò que estava establert i va apaivagar els déus que estaven descontents. Estimava la creació i va donar amor als animals perquè fossin feliços i va lluitar contra el caos que feia perillar la seva vida. Va donar límits a la nit i al dia i va fixar les estacions. Va posar ritme al Nil a fi que negués el territori i després es replegués a fi que tots poguessin viure del fruit de les seves aigües. Ell va sotmetre les forces de la foscor. Va portar la llum i per això va ser anomenat Amon-Ra pels qui van creure que Amon va néixer d'un ou que en trencar-se en una espurna va donar lloc a les estrelles i a altres lluminàries.

La genealogia dels déus, però, comença en Atum que és el pare-mare dels déus. Ell va engendrar Shu (el vent) i Tefnut (la humitat) i de tots dos van néixer Nut (el cel) i Geb (la terra). Aquests germans es van unir i van procrear Osiris, Seth, Neftis i Isis. Aquesta és l'Ennèada divina de què deriva tot.

Mort i resurrecció d'Osiris

Els pares d'Osiris van veure que era fort i bondadós, per això li van encarregar governar els territoris fèrtils i tenir cura de la vida de plantes, animals i éssers humans. Van donar els amplis territoris desèrtics i estrangers al seu germà Seth. Van posar sota la seva cura tota cosa salvatge i forta, els ramats i les feres. Osiris i Isis formaven la parella resplendent de l'amor. Però la boira de l'enveja va torbar Seth, per això es va confabular i amb l'ajuda de setanta-dos membres del seu seguici va convidar a una festa per aniquilar el seu germà. Aquella nit van arribar els conjurats i Osiris. Seth va presentar als concurrents un sarcòfag magnífic i va prometre regalar-lo a qui l'ocupés i s'ajustés millor a les seves mides. Així uns i altres entraven i sortien fins que li va correspondre a Osiris realitzar la seva prova. Immediatament, van baixar la tapa i la van clavar. Osiris, atrapat, va ser portat així fins al Nil i llançat a les seves aigües amb la intenció que s'enfonsés en les profunditats. No obstant això el sarcòfag va surar, va arribar al mar i es va allunyar d'Egipte. Va passar molt de temps fins que un dia la caixa va arribar a Fenícia³ i les onades la van dipositar al peu d'un arbre. L'arbre va créixer fins a una alçada gegantina embolicant el sarcòfag amb el seu tronc. El rei de l'indret, admirat per l'exemplar imponent, el va fer enderrocar i va portar el gran tronc al seu palau per tal d'utilitzar-lo com a columna central. Mentrestant, Isis va tenir la revelació d'allò que havia passat, així és que es va

dirigir a Fenícia i va entrar al servei de la reina per poder estar a prop del cos del seu marit. Però la reina va comprendre que la seva servidora era Isis i li va lliurar el tronc perquè en disposés segons fos el seu desig. Isis va partir l'embolcall de fusta, va extreure el taüt i va tornar a Egipte amb la seva càrrega. Però Seth ja estava assabentat del que havia passat i tement que Isis reanimés el seu marit, va robar el cos. Veloçment es va posar a la tasca d'esmicolar-lo en catorze trossos que després va dispersar per totes les terres. Així va començar el pelegrinatge d'Isis recollint els trossos del cadàver.

Ja feia temps que la foscor regnava per la mort d'Osiris. Ningú no tenia cura dels animals, ni de les plantacions, ni dels homes. La disputa i la mort van reemplaçar per sempre la concòrdia.

Quan Isis va aconseguir recuperar les diferents parts del cos les va unir entre si, les va ajustar fortament amb embenats i va realitzar els seus conjurs.⁴ Després va construir un forn enorme, una piràmide sagrada⁵ i en les seves profunditats va emplaçar la mòmia. Abraçant-la, va insuflar el seu alè fent entrar l'aire com fa el terrisser per augmentar la calor del foc de la vida...

Ell va despertar, ell va conèixer el somni mortal, ell va voler mantenir el seu verd rostre vegetal.⁶ Va voler conservar la corona blanca i el seu plomatge per recordar clarament quines eren les seves terres del Nil.⁷ També va recollir el sacsejador i el bastó per separar i reconciliar, com fan els pastors amb el seu bastó corb.⁸ Però quan Osiris es va alçar, va veure la mort al voltant, va deixar el seu doble, el seu Ka,⁹ i li va encarregar custodiar el seu cos a fi que ningú tornés a profanar-lo. Va prendre la creu de la vida, l'Ankh¹⁰ de la resurrecció, i amb ella en el seu Ba¹¹ es va dirigir a salvar i protegir tots aquells que penetren l'Amenthes sols i aterrits.¹² Per ells va anar a viure a l'oest per esperar aquells que, desvalguts, són exiliats del regne de la vida. Gràcies al seu sacrifici la naturalesa ressorgeix cada vegada i els éssers humans creats pel terrissaire diví¹³ són quelcom més que fang animat. Des d'aleshores s'invoca el déu de moltes maneres i, també des d'aleshores, l'exhalació final és un cant d'esperança: "Bon Osiris! Envia Thot¹⁴ perquè ens guï fins al sicòmor¹⁵ sagrat, fins a l'Arbre de la Vida, fins a la porta de la Dama d'Occident,¹⁶ perquè ens faci eludir les catorze mansions envoltades d'estupor i angoixa en què els perversos pateixen una condemna terrorífica. Envia Thot, l'ibis savi, l'escriba infal·lible dels fets humans gravats en el papir de la memòria inesborrable. Bon Osiris! El victoriós espera en tu la resurrecció, després del judici en el qual Anubis, el xacal just, pesa les seves accions.¹⁷ Bon Osiris! Permet que el nostre Ba abordi la barca celeste, i separat del Ka el deixi com a custodi dels amulets¹⁸ a la nostra tomba. Així, navegarem cap a les regions d'esplendor del nou dia".

Horus, la venjança divina¹⁹

Quan Isis hagué col·laborat en la resurrecció d'Osiris, va donar a llum el fill d'ambdós. Prengué el nadó i l'amagà en els canyars del Nil per protegir-lo de la fúria de Seth, de Min²⁰ i dels atacants del desert. Ell fou el nen que va aparèixer radiant a la flor de lotus i que reverenciava com a falcó va posar el seu ull en tots els racons del món. Ell va ser, com Horus Harendotes, el venjador del seu pare quan va arribar el temps. Ell és Horus, déu de totes les terres, fill de l'amor i la resurrecció.

El nen va anar creixent i la seva mare el va preparar per reclamar els dominis dels quals s'havia apoderat Seth perquè aquest, a qui en dret corresponien només els deserts i els països estrangers, s'aventurava pel Nil. Osiris en el seu viatge a l'oest, a les terres d'Amenthes que ara dominava, va deixar a Isis el mandat de recuperar tot el Nil per al seu fill. Per això els contendents van concórrer davant l'assemblea de l'Ennèada. Horus va dir: "Un fratricida indigne usurpa els drets que el meu pare deixà, recolzat en una força cega que els déus no consagren..." Però el discurs va ser tallat per Seth qui, amb un crit iracund, va desestimar la petició provinent d'un nen incapaç d'exercir aquestes demandes. Llavors, llançant les seves armes, en singular combat s'escometeren l'un contra l'altre i en la seva lluita van rodar muntanyes i les aigües espantades van sortir de les seves lleres. Vuitanta anys llargs van durar aquesta disputa fins que Seth va arrencar els ulls a Horus i aquest va polvoritzar les parts vitals del seu adversari. Tanta fúria va arribar a la seva fi quan, defallents, ambdós van caure per terra. Aleshores, Thot va guarir les seves ferides i va restablir fràgilment la pau que el món, desatès, reclamava.

Es va demanar el veredict davant dels déus. Ra (sempre ajudat per Seth en la seva lluita contra la mortal Apofis²¹) inclinava la balança contra Horus, mentre Isis defensava el seu fill amb

intrepidesa. Els déus, per fi, van restablir el nen en els seus drets, però Ra es va allunyar de l'assemblea murmurant irat. Així, els déus van ser dividits en nombre i poder sense que aquella discussió tingués fi. Llavors Isis, amb ardits, va fer que Seth pronunciés un discurs en què la raó quedava per a aquell que impedís que l'estranger ocupés els trons i per aquest error el mateix Seth va quedar com llunyà a les terres que demanava. Aleshores Ra va exigir una nova prova perquè es decidís tot.

Transformats en forts hipopòtams recomençaren la lluita, però Isis des de la vora de les aigües va disparar un arpó que per error va anar a donar a Horus. Ell es va abalancar vociferant sobre la seva mare i li va arrencar el cap²². Els déus van donar a Isis una testa de vaca en substitució i ella, posada en batalla de nou, amb el seu arpó va donar per fi en Seth, que rugint va sortir de les aigües. Així és que es va aconsellar una nova prova, tot deixant la resta dels déus aliens al conflicte. Ambdós havien de navegar en barques de pedra. Seth va tallar la seva en una roca i es va enfonsar, però Horus només en aparença va mostrar la seva barca, tal com tots havien acordat, perquè va presentar el seu enginy en fusta coberta amb estuc. Horus navegava reclamant el triomf, però Seth, de nou com hipopòtam, el va fer naufragar i així, sol a la platja, Horus va prendre la merescuda revenja descarregant la seva maça sobre Seth i encadenant els seus membres. Així el va arrossegat al tribunal on esperaven els déus. I enfront de l'amenaça de la mort de Seth davant tota l'assemblea, Ra va preferir donar la raó a Horus i els déus exultants van coronar com a senyor suprem el nen-falcó, mentre trepitjava el clatell del vençut. Seth prometé solemne obediència i donà per acabada la contesa i es va allunyar per sempre més als seus dominis en els deserts i entre els estrangers. Tot organitzà sàviament les noves responsabilitats i Horus va ajudar Ra i va destruir la pèrfida serp Apofis, que fins a aquell moment havia amenaçat la seva barca radiant. Els cels es tenyeixen, de vegades, de vermell amb la sang de la bèstia antiga i Ra navega en la seva barca celeste i aclareix l'onatge que va cap a occident.

L'antimite d'Amenofis IV²³

Hi va haver un faraó bondadós i savi que va entendre l'origen de Ptah i la mudança dels seus noms. Ell va restablir el principi quan va veure que els homes oprimien els homes fent creure que eren la veu dels déus. Un matí va veure com un vassall era jutjat en el temple per no pagar tribut als sacerdots, per no pagar per als déus. Llavors va sortir de Tebes cap a On²⁴ i allà va preguntar als teòlegs més savis quina era la justícia veritable. Aquesta va ser la resposta: "Amenofis, bo és el teu fetge i les intencions que en parteixen però la veritat més bondadosa portarà el mal per a tu i per al nostre poble. Com a home seràs el més just, com a rei seràs la perdició... però el teu exemple no serà oblidat i molts segles després de tu es reconeixerà el que avui (aviat) es veurà com bogeria". Tornat a Tebes va mirar la seva dona com qui escodrinya l'alba, va veure la seva bellesa i va cantar un bell himne per a ella i el seu poble. Nefertiti va plorar per la pietat del poeta i va saber de la seva glòria i el seu futur tràgic. Ella amb veu entretallada el va aclamar com a veritable fill del Sol. "Akhen-Aton!", va dir, i després va callar. En aquell moment van jugar el seu destí i van acceptar allò que era just però impossible. Així va ser la rebel·lió d'Akhenaton i el breu respir dels fills del Nil, quan un món amb pes de mil·lennis va trontollar un instant. Així va trasbalsar el poder d'aquells que feien parlar als déus les seves pròpies intencions.

Amenofis IV (Akhenaton) va llançar la lluita contra els funcionaris i sacerdots que dominaven l'imperi. Els senyors de l'Alt Nil es van aliar amb els sectors assetjats. El poble va començar a ocupar posicions abans vedades i va anar rescatant per a si el poder alienat. Es van obrir els graners i es van distribuir béns. Però els enemics del nou món van alçar les armes i van fer que el fantasma de la fam mostrés el seu rostre. Mort Akhenaton, tots els seus fets van ser esventats i es va voler esborrar la seva memòria per sempre. No obstant això, Aton va conservar la seva paraula.

Aquest va ser el poema que va començar l'incendi.²⁵ "Tota la terra es lliura a la feina... perquè cada camí s'obre quan tu sorgeixes. Tu que procures el germen fecund per a les dones, tu que fas la llavor en els homes, tu que fas viure el fill en el si de la mare, que el calmes perquè no plori. Tu nodreixes el que hi ha en el si i dones l'aire per fer viure tot el que has creat. Quan el nen trenca el si el dia del naixement, tu li obres la boca perquè cridi plorant i després parli. Quan el pollastre està dins l'ou, tu li dones aire perquè visqui, tu l'ajudes perquè trenqui l'ou i surti i

piuli i camini sobre les seves potes quan amb prou feines ha nascut. El teu rostre és desconegut, oh déu únic! Tu has creat la terra segons el teu desig amb els homes, les bèsties, els animals de les selves i tot el que és sobre la terra i camina sobre els seus peus, i tot el que és en el cel i vola amb les seves ales. Has format els països estrangers i Siri, Núbia i les terres d'Egipte. Has col·locat cada home en el seu lloc i has previst les seves necessitats; cadascú amb el seu pa; cadascú amb la durada de la seva vida. Les seves llengües són diferents en paraules, i també els seus caràcters i les seves pells. Has diferenciat els pobles estrangers i has fet un Nil al Duat portant-lo on vols per donar vida a la gent, així com tu l'has creat. Tu, senyor de tots ells, t'afanyes per ells. Oh, Aton del dia, gran en dignitat! Ajudes tots els països estrangers i llunyans perquè també ells visquin. Has posat un Nil en el cel que baixa per a ells i que fa onades sobre les muntanyes com un mar i banya els seus camps i les seves comarques. Perfectes són els teus dissenys, senyor de l'eternitat! El Nil del cel és el teu do per a nosaltres, per als estrangers, per als animals grans i petits, per a tots els animals del desert que caminen sobre els seus peus. Els teus raigs nodreixen totes les plantes i elles viuen i creixen per tu. Tu fas les estacions perquè es desenvolupi tota la creació; l'hivern per refrescar, l'estiu perquè t'agrada. Tu has fet el cel llunyà per resplendir-hi i per veure-ho tot. Tu, únic, que resplendeixes en la teva forma d'Aton viu, sorgit i lluminós, llunyà i veí. Tu que fas en milions de formes les ciutats, els pobles, els camps, els camins, els rius. Cada ull et veu davant seu i tu ets Aton del dia. Quan marxes i cada ull creat per tu dorm, la seva mirada no pot veure't perquè no es veu més allò que has creat, però tu ets encara en el meu cor... La terra és en la teva mà com tu l'has creat. Si tu resplendeixes viu, si t'amagues mor. Tu ets la durada mateixa de la vida!"

IV. MITES HEBREUS

L'arbre de la Ciència i l'arbre de la Vida

“... El Senyor-Déu va fer néixer de la terra fèrtil tota mena d'arbres que fan goig de veure i donen fruits saborosos. Al mig del jardí hi féu néixer l'arbre de la vida i l'arbre del coneixement del bé i del mal... I li va donar aquest manament: Pots menjar dels fruits de tots els arbres del jardí. Però no mengis del fruit de l'arbre del coneixement del bé i del mal, perquè el dia que en mengis, tingues per cert que moriràs”.¹

I així, Adam i Eva vivien a l'Edèn, aquell indret del qual sortia un riu que regava l'hort. Aquell corrent es dividia en quatre braços. El nom d'un, el que envoltava la terra d'Havilà, on hi ha or, era Fison. El del segon, que envoltava la terra de Cuix, era Guihon. El del tercer, amagat i ombrívol, que anava a l'orient d'Assíria, era Tigris i el quart, de bones i remoroses paraules, era l'Eufrates. Però l'Edèn era complet en plantes i animals, per això els nostres pares van ser els anomenadors de tots els éssers vivents. Com anomenar l'Arbre de la Vida i de la Ciència del Bé i del Mal sense saber-ne res, sense acostar-s'hi? Per això, sense tenir ciència, desitjaren tenir-ne i no sabien com. Així Eva, torbada per la pregunta, s'adormí una nit i dormint somià i somiant veié l'arbre de la ciència que resplendia en la foscor. D'aquesta manera, Eva es va acostar a l'arbre i, de sobte, es presentà davant seu una figura alada inquietant. El seu port era bell, però en la foscor no arribava a distingir el seu rostre que, potser, era el d'Adam. Dels seus cabells humits de rosada s'exhalava una fragància que exaltava l'amor. I Eva volia veure. La figura, mentre assenyalava l'arbre, va dir: "Oh bella planta de fruit abundant! No hi ha qui es digni alleujar-te del teu pes i tastar la teva dolçor? Tan menyspreada és la ciència? Serà potser l'enveja o alguna reserva injusta allò que prohibeix tocar-te? Prohibeixi-ho qui vulgui, ningú no em privarà per més temps dels béns que ofereixes; si no fos així per què ets aquí?". Així va dir, i no es va aturar més, sinó que amb mà temerària arrencà el fruit i el tastà. Un horror glacial paralizà Eva en el seu somni, en veure l'audàcia de la figura alada, però immediatament la figura exclamà: "Oh fruit diví, dolç per tu mateix i molt més dolç agafat d'aquesta manera estant prohibit; pel que sembla, per estar reservat únicament per als déus i ser, tanmateix, capaç de convertir els homes en déus! I per què no han de ser-ho? El bé augmenta com més es comunica i el seu autor, lluny de perdre-hi, adquirirà més lloances. Acosta't feliç criatura, bella i angelical Eva; participa d'aquest fruit amb mi!"² Eva despertà sobresaltada i va comunicar el somni al seu company. Adam, aleshores, es va preguntar: "No parla Déu pels somnis? Si en el dia prohibeix i a la nit convida, a quina incitació hauré de respondre, ja que no tinc prou ciència? Hem d'adquirir aquesta ciència per redreçar els nostres destins, ja que Jehovà Déu ens va crear però no va dir com hauríem de fer-nos a nosaltres mateixos". Aleshores, va comunicar a Eva el seu pla per apoderar-se de la fruita i va córrer amb ella i va arribar fins a l'arbre de la vida a fi de quedar immunes al verí de la ciència. Després, van esperar que el Senyor Déu es passegés per l'hort a l'aire del dia i en la seva absència van anar cap a l'arbre. Llavors, en veure una serp que es desplaçava pels fruits entre les branques, van pensar que el seu verí era recollit d'aquest aliment. Per això van dubtar i en dubtar passà el temps i Jehovà Déu emprengué el seu retorn. Aleshores, van creure sentir que la serp xiuxiuejava: "No, no morireu pas! Déu sap que, si un dia en mengeu, se us obriran els ulls i sereu com déus: coneixereu el bé i el mal".³ No mentia la serp, però volia evitar que mengessin de l'altre arbre, l'arbre de la vida.⁴ Sent ja molt tard, Adam i Eva van tastar el fruit i els seus ulls es van obrir, però quan van voler arribar a l'arbre de la immortalitat, Jehovà Déu els va barrar el pas i els impedí que completessin el seu propòsit.

“Després el Senyor-Déu digué: L’home s’ha tornat com un de nosaltres: ja coneix el bé i el mal! I si ara agafa el fruit de l’arbre de la vida, el cull i en menja, viurà per sempre! Llavors el Senyor-Déu va expulsar l’home del jardí de l’Edèn, perquè treballés la terra d’on havia estat tret. Un cop l’hagué expulsat, va posar a l’orient de l’Edèn els querubins amb la flama de l’espasa fulgurant per a guardar el camí de l’arbre de la vida”.⁵

Eva i Adam es van allunyar de l’Edèn i la seva mirada sempre va estar posada en direcció al Paradís del qual només la resplendor nocturna i el fum de l’espasa de foc denunciaven el seu rastre. I ja no van tornar, ja no van poder tornar, però van començar a oferir a Jehovà Déu sacrificis de foc i fum que van creure que li agradaven. I, amb el temps, molts pobles van pensar que als déus els agraden les altes muntanyes i els volcans perquè són el pont entre la terra i el cel. Així, quan va arribar el moment, Jehovà Déu va lliurar des del foc, des de la muntanya, la Llei que els homes cercaven per redreçar el seu Destí.⁶

Abraham i l’obediència

Moltes generacions van passar des dels primers pares fins al Diluvi. Després, quan el Senyor va tendir al cel l’arc iris per segellar el seu pacte amb els homes, es va seguir reproduint tota llavor. I així, a Ur de Caldea, Terah va prendre el seu fill Abram i a Sarai la seva nora i els va portar a les terres de Canaan. Després, Abram i Sarai van anar a Egipte. Temps després van tornar cap a Hebron. El bestiar i els béns d’Abram havien crescut però el seu cor va ser pres per la tristor perquè a la seva edat no havia aconseguit descendència.

Abram era ja vell quan va fer concebre la seva servidora Agar. Però Agar i Sarai es van enemistar. Per això Agar va sortir al desert i se’n va endur la seva aflicció. Aleshores, un àngel es va presentar i li va dir: "Has concebut i en donar a llum diràs Ismael al teu fill perquè el Senyor ha sentit els teus precés. Ismael, per tant, voldrà dir 'Déu escolta' i la seva descendència serà nombrosa i els seus pobles habitaran els deserts i no adoraran Déu per allò que l’ull veu, sinó pel que escolta l’oïda. Així, pregaran a Déu i Déu els escoltarà". Molt temps després i ja anciana, Sarai va concebre, però els seus descendents i els d’Agar van mantenir la disputa que va començar entre les seves mares encara que Abram va ser pare de tots i a tots va estimar com a fills seus.

En el seu moment, Déu va dir: "D’ara endavant no et diràs Abram sinó Abraham, perquè seràs pare d’una multitud i Sarai serà nomenada com Sara, com a princesa de nacions. Pel que fa al fill teu i de Sara, li diràs Isaac".

“Després d’aquests fets, Déu va posar a prova Abraham i li digué: Abraham! Ell li va respondre: Aquí em tens. Déu li va dir: Pren Isaac, el teu fill únic, que tant estimes, i vés-te’n al país de Morià. Allà, a dalt de la muntanya que jo t’indicaré, ofereix-me’l en holocaust. L’endemà, Abraham es va llevar de bon matí. Va estellar llenya per a l’holocaust, va guarnir l’ase i prengué amb ell dos mossos i el seu fill Isaac. I es va posar en camí cap a l’indret que Déu li havia indicat. El tercer dia, Abraham veié l’indret de lluny estant. Llavors va dir als mossos: Quedeu-vos aquí amb l’ase. Jo i el noi ens arribarem allà per adorar Déu i després tornarem. Abraham va carregar la llenya de l’holocaust a les espatlles del seu fill Isaac, i ell portava les brases per al foc i el ganivet. Mentre tots dos caminaven, l’un al costat de l’altre, Isaac digué al seu pare: Escolta, pare. Abraham va respondre: Què vols, fill meu? Li diu Isaac: Tenim el foc i la llenya per a l’holocaust; però, i l’anyell, on és? Abraham li respon: Déu mateix es proveirà de l’anyell per a l’holocaust, fill meu. I continuaren caminant tots dos junts. Arribats a l’indret que Déu li havia indicat, Abraham hi va aixecar un altar i va apilar-hi la llenya. Després va lligar el seu fill Isaac i el posà a l’altar, damunt la llenya. Llavors Abraham

allargà la mà i agafà el ganivet per degollar el seu fill. Però l'àngel del Senyor el va cridar des del cel: Abraham, Abraham! Ell li va respondre: Aquí em tens. L'àngel li va dir: No aixequis la mà contra el noi, no li facis res. Ara sé que reverencies Déu, tu que no li has refusat el teu fill únic. Abraham va alçar els ulls i veié un moltó agafat per les banyes a uns matolls. Hi va anar, el va prendre i l'oferí en holocaust en comptes del seu fill. A aquell indret, Abraham li va donar el nom de 'el Senyor proveeix'".⁷

Tal vegada fins a la seva mort, va quedar present en el cor d'Abraham l'angoixa de la prova terrible. I així es va dir una vegada i una altra: "Jhovà repudia el sacrifici humà i més encara del propi fill. Si ordena l'holocaust no l'he d'acatar perquè seria desobeir la seva prohibició. Però rebutjar el que ell mana és pecar contra ell. He d'obeir alguna cosa que el meu déu repudia? Sí, si ell ho exigeix. Però la meva maldestra raó turmentada lluita, a més, amb el cor d'un pobre ancià que estima aquell impossible que Jhovà li va donar tardanament. Jo i la meva dona érem ja vells quan se'ns va dir que tindriem aquest fill i no vam poder creure que això fos possible. És que el Senyor juga amb les seves criatures com un nen amb sorra? O és que coneixent el seu enuig i el seu càstig descuidem que també ens prova i ens ensenya amb la burla divina?".¹⁰

L'home que va lluitar contra un déu¹¹

"I es va aixecar aquella nit i va prendre les seves dues dones, i els seus dos servents, i els seus onze fills, i va passar el gual de Jacob. Els va prendre, doncs, i va fer passar el rierol a ells i a tot el que tenia. Així es va quedar Jacob sol; i va lluitar amb ell un home fins que ratllava l'alba. I quan l'home va veure que no podia amb ell, el va tocar en el lloc de l'encaix de la seva cuixa, i va desconjuntar la cuixa de Jacob mentre hi lluitava. I va dir: Deixa'm perquè ratlla l'alba. I Jacob li va respondre: No et deixaré, si no em beneeixes. I l'home li va dir: Quin és el teu nom? I ell va respondre: Jacob. I l'home li va dir: Jacob no serà més el teu nom, sinó Israel,¹² perquè has lluitat amb Déu i amb els homes i has vençut. Jacob li va preguntar, i va dir: Declara'm ara el teu nom. I l'home va respondre: Per què em preguntes el meu nom? I el va beneir allà. I Jacob va anomenar aquell lloc Penuel,¹³ perquè va dir: Vaig veure Déu cara a cara i la meva ànima va ser alliberada. I quan havia passat Penuel va sortir el sol, i anava coix del seu maluc.¹⁴ Per això els fills d'Israel, fins avui dia, no mengen del tendó que es va contraure, que es troba en l'encaix de la cuixa, perquè va tocar a Jacob aquest lloc de la seva cuixa en el tendó que es va contraure".¹⁵

Moisès i la Llei divina¹⁶

Va ocórrer que des de molt temps enrere, els fills d'Israel aposentats a Egipte van anar creixent en nombre i poder. I van donar suport amb goig als canvis que va introduir un savi faraó que va voler la igualtat per a tots els pobles. I el bon rei va morir enmig d'una agitació gran que els seus enemics havien desfermat. I els israelites van passar d'una existència pacífica a ser perseguits i humiliats. Quan van decidir abandonar aquestes terres, el nou faraó ho va impedir. També en aquells anys ombrívols, nombrosos egipcis partidaris del rei just van ser assassinats. Altres van acabar a les presons i a les pedreres, condemnats a deixar-hi les seves vides. I va succeir que entre aquests darrers hi havia un jove que de menut havia estat rescatat de les aigües del Nil per les dones del bon faraó. Educat a la cort, va aprendre la llengua d'Israel encara que sempre la va parlar amb dificultat. Moisès, el "rescatat de les aigües", va fugir de les pedreres i va anar a refugiar-se als camps, a la casa d'un sacerdot de Madian. I vet aquí que el sacerdot era dels perseguits, i partidari del rei just. Per això va acollir Moisès quan s'hi va refugiar i quan va explicar la seva història del rescat de les aigües que tant s'assemblava a les llegendes d'Osiris i de Sargon (salvat a Babilònia segons

referien els vinguts amb Abraham des d'Ur de Caldea). Heus aquí que Moisès va prendre per esposa la filla del sacerdot. I un dia, pasturant les ovelles del seu sogre, va arribar fins a Horeb, la muntanya de Déu.

“Allí se li va aparèixer l'àngel del Senyor en una flama enmig d'una bardissa. Moisès va mirar i veié que la bardissa cremava però no es consumia. I es va dir: 'M'atansaré a contemplar aquest espectacle extraordinari: què ho fa que la bardissa no es consumeixi?' Quan el Senyor va veure que Moisès s'atansava per mirar, el cridà de la bardissa estant: Moisès, Moisès! Ell respongué: Sóc aquí. Déu li digué: No t'acostis. Treu-te les sandàlies, que el lloc que trepitges és sagrat. I va afegir: Jo sóc el Déu del teu pare, el Déu d'Abraham, el Déu d'Isaac i el Déu de Jacob. Moisès es va tapar la cara perquè tenia por de mirar Déu. El Senyor li digué: He vist l'opressió del meu poble a Egipte i he sentit com clama per culpa dels seus explotadors. Conec els seus sofriments; per això he baixat a alliberar-lo del poder dels egipcis i fer-lo pujar des d'Egipte cap a un país bo i espaiós, un país que regalima llet i mel... Moisès va dir a Déu: Quan aniré a trobar els israelites i els diré: 'El Déu dels vostres pares m'envia a vosaltres', si ells em pregunten: 'Quin és el seu nom?', què els he de respondre? Llavors Déu digué a Moisès: Jo sóc el qui sóc. I afegí: Digues als israelites: 'Jo sóc' m'envia a vosaltres. Després, Déu va ordenar a Moisès: Digues als israelites: 'El Senyor, el Déu dels vostres pares, el Déu d'Abraham, el Déu d'Isaac i el Déu de Jacob, m'envia a vosaltres. Aquest és el meu nom per sempre més; amb aquest nom m'invocaran totes les generacions'".¹⁷

Mentre Moisès tornava cap a Egipte li va sortir a l'encontre Aaron de la tribu sacerdotal de Leví i que havia tingut somnis en què Moisès rebia el mandat diví. Aleshores, Aaron va ajudar Moisès a usar la paraula entre els israelites i va arribar fins al faraó i el va comminar dient: "Deixa que el meu poble surti de l'Egipte". Però com Faraó era reticent Aaron, que era sacerdot, va fer amb la seva vara grans prodigis als ulls de tothom. Però Faraó va cridar els seus savis i sacerdots que també van mostrar el seu poder, i Faraó va endurir el seu cor. Llavors, Jehovà per mitjà de Moisès i Aaron va convertir l'aigua del riu en vermell sang i els peixos van morir i també les granotes van sortir i ho van envair tot, però Faraó no va fer cas d'aquests senyals. Per això es van abatre sobre homes i bèsties plagues de polls i de mosques, plaga en el bestiar i plaga d'úlceres, plaga de calamarsa i de llagostes. Tanmateix Faraó no va voler alliberar els israelites, i va dir que el torrent del riu que s'havia desbordat tot arrossegant llim vermell de l'alt Nil, provocava periòdicament aquests desastres. Però una gran foscor va baixar i es va mantenir durant tres dies. I els savis del faraó també van explicar com els núvols d'aigua que pujaven del riu desbordat, enfosquien el cel... Aleshores Jehovà va enviar Moisès perquè advertís a Faraó sobre la mort dels primogènits dels egipcis si no deixava en llibertat el poble d'Israel. Faraó no va escoltar i els fills dels egipcis van ser morts aquella nit per l'àngel del Senyor. I a partir d'allò aquell mes va ser el primer dels mesos de l'any, perquè el senyal de la sang de l'anyell pasqual amb què els israelites van assenyalar les seves portes els va protegir de l'àngel de la mort. Faraó va permetre llavors la sortida del poble d'Israel i de tots els egipcis perseguits. “Els israelites van partir de Ramsès en direcció a Sucot. Eren uns sis-cents mil homes, sense comptar les criatures. També se'n va anar amb ells una munió de gent”.¹⁸

El poble va creuar en sec pel Mar Roig, perquè a dreta i esquerra estaven contingudes les aigües, en aquella zona que Amenofis IV havia fet canalitzar. Però vet aquí que Faraó va despatxar els seus soldats per destruir els que fugien i, llavors, es van ensorrar els pesats carros i l'exèrcit va caure. I l'aigua els va venir a sobre i va matar els seguidors. I una vegada més, Jehovà va salvar Moisès de les aigües i amb ell va salvar la multitud que es va allunyar d'Egipte.¹⁹

I les aigües amargues²⁰ van ser endolcides per l'arbre que Moisès hi va posar. Jehovà va donar al poble de menjar Què-és-això²¹. I per això el poble es va sostenir i no va morir en el desert i així va arribar fins a la muntanya sagrada del Sinaí.

“La muntanya del Sinaí fumejava tota ella, perquè el Senyor hi havia baixat enmig del foc. El fum anava pujant com el d'un forn i tota la muntanya s'estremia. El toc del corn es va posar a retronar més fort. Moisès parlava i Déu li responia amb la veu del tro. El Senyor va baixar a la muntanya del Sinaí, al cim de la muntanya. Des d'allà va cridar Moisès, i ell va pujar-hi...²² Tot el poble d'Israel sentia la tronada i el so dels corns. Tots veien els llamps i la muntanya fumejant. El poble tremolava i es mantenia lluny”.²³

I aleshores, Jehovà Déu va lliurar als homes la Llei que buscaven des dels seus primers pares.

En dues taules de pedra Déu va gravar els deu Manaments que els homes havien d'observar per acostar-s'hi. I també els va donar lleis que servissin per formar-los en la seva Història. Així Moisès va conduir Israel fins a la terra promesa pel Senyor. I va pujar des dels camps de Moab al mont Nebó, al cim del Pisgà que està davant de Jericó. Llavors Moisès va veure. "Llavors el Senyor digué a Moisès: Aquest és el país que vaig prometre a Abraham, a Isaac i a Jacob que donaria als seus descendents. Te l'he fet contemplar amb els teus propis ulls, però no hi entraràs. Moisès, servent del Senyor, va morir allà, en territori de Moab, tal com el Senyor havia dit. Va ser enterrat a la vall, en territori de Moab, davant de Betpeor; però fins al dia d'avui ningú no sap on és el seu sepulcre..."²⁴ No hi hagué mai més a Israel cap profeta com Moisès, que conegués el Senyor i el tractés cara a cara, cap profeta que fos enviat pel Senyor a realitzar els senyals i prodigis extraordinaris que Moisès havia fet a Egipte contra el faraó i la seva cort i contra tot el país. No hi hagué mai cap profeta que obrés amb tota la força de la seva mà les gestes esglaiadores que Moisès va fer en presència de tot el poble d'Israel"²⁵.

V. MITES XINESOS

El buit central¹

"Sempre és buit i mai no es pot omplir, és el buit anterior al món. El Tao és el buit anterior als déus".²

Trenta raigs convergeixen cap al centre d'una roda, però és el buit del centre el que fa útil la roda.³ Amb argila es modela un recipient, però és l'espai que no conté argila el que utilitzem com a recipient. Obrim portes i finestres en una casa, però és pels seus espais buits que la podem utilitzar. Així, de l'existència provenen les coses i de la no existència la seva utilitat.

Tot era buit i P'an-ku dormia a l'interior d'allò que estava unit, d'allò que va ser anomenat "profunditat infinita".⁴ Aleshores va despertar. Immediatament va trencar l'ou que el tancava amb la seva destra. En miríades de trossos ràpidament es va separar. Els trossos més lleugers i els més pesats anaren en direccions diferents. Per evitar que novament s'ajuntessin, P'an-ku es col·locà en el centre buit i solidificà el cel i la terra. Ell fou com una columna que va donar equilibri a la creació. Després va descansar i es va anar adormint novament fins que el seu cos va donar lloc a nombrosos éssers.⁵ D'un ull va sortir el sol i de l'altre la lluna. Amb la seva sang es van formar els rius i els llacs. Els animals van sortir de la seva pell. El pèl es va tornar en herbes i els seus ossos en minerals.

En aquells primers temps vivien a la terra déus, gegants i monstres. La deessa mare Nü Wa era molt bonica en la seva meitat superior i en la meitat inferior s'assemblava a un drac. Recorria i visitava tots els indrets però finalment va descobrir que mancaven éssers més perfectes i intel·ligents que els gegants. Aleshores va anar fins al Riu Groc i va modelar amb argila els éssers humans primitius. Els va fer semblants a ella però en lloc de cua de drac els va posar cames per tal que caminessin alçats. Els va veure graciosos i va decidir fer-ne molts. Per a això va prendre un jonc i va anar llançant gotes de llim que, en caure sobre la terra, es van convertir en dones i homes. D'aquesta manera, quan van començar a reproduir-se per si mateixos, la mare celestial es va dedicar a crear altres éssers.

Fu Xi, company de la deessa, va veure que els homes aprenien i aleshores es va ocupar d'ensenyar-los a fer foc fregant fustes. Després els va donar cordes i els va indicar com protegir-se de la fam i de la intempèrie. Finalment, els va atorgar l'art dels hexagrams que va anomenar Yijing, que amb el temps va ser conegut com el *Llibre de les Transformacions i de l'Endevinació*.

Va arribar el dia en què els immortals van discutir i, entrant en guerra, van posar en perill l'Univers. Diluvis i catàstrofes van assolir la terra. Fins que, finalment, el déu del foc va prevaler sobre les aigües. Els gegants encara van voler disputar el poder als eternals, però els déus en còlera fora mida van tallar els seus caps i els van fer rodar fins al fons dels abismes obscurs.

El Drac i el Fènix⁶

Quan encara les aigües no estaven controlades i els rius en el seu desbordament arrasaven els camps, la deessa mare va procrear descendents benèfics que van acabar endreçant aquell caos diluvial. Treballant en el control dels rius, dels llacs, de la mar i dels núvols, els brillants dracs van navegar per les aigües i el cel. Amb grapes de tigre i urpes d'àguila esquinçaven amb estrèpit les altes cortines que, espurnejant davant l'embat descomunal, deixaven les pluges en llibertat. Ells van donar llera als rius, contenció als llacs i profunditat als mars. Van fer caveres de les quals brollaven les aigües i per conductes subterranis les van portar molt lluny a fi que sorgissin de sobte, sense que l'assalt abrasador del sol les detingués. Traçaren les línies que es veuen en les muntanyes perquè l'energia de la terra fluís i la salut d'aquell cos gegantí s'equilibrés. I molt sovint van haver de lluitar amb les obstruccions que provocaven els déus i els homes ocupats en els seus afanys irresponsables. De la seva gola com un fum brollava la boira, vivificant i humida, creadora de mons irreals. Amb els seus serpentins cossos escamosos tallaven les tempestes i dividien els tifons. Amb les seves poderoses banyes, amb les seves afilades dents, cap obstacle era prou gran, cap embolic podia romandre. I els agradava

aparèixer-se als mortals. De vegades en els somnis, de vegades en les grutes, de vegades en la vora dels llacs, perquè allà solien tenir amagats els seus estatges de vidre on bells jardins s'ornaven amb fruits espurnejants i amb les pedres més precioses.

El Long immortal, el drac celeste, sempre va posar la seva activitat (el seu Yang) al servei del Tao i el Tao el va reconèixer permetent-li estar en totes les coses, des de la més gran a la més petita, des del gran univers fins a la partícula insignificant. Tot ha viscut gràcies al Long. Res no ha estat immutable excepte el Tao innomenable, perquè fins i tot el Tao nomenable muda i es transforma gràcies a l'activitat del Long. I ni els que creuen en el Cel i l'Infern poden assegurar la seva permanència.⁷ Però el Long estima el Feng, l'au Fènix que concentra el germen de les coses, que contrau allò que el Long estira. I quan el Long i el Feng s'equilibren, el Tao resplendeix com una perla banyada en la llum més pura. El Long no lluita amb el Feng perquè s'estimen, es busquen i fan resplendir la perla. Per això, el savi arranja la seva vida d'acord a l'equilibri entre el Drac i el Fènix que són les imatges dels principis sagrats del Yang i el Yin. El savi s'emplaça en el lloc buit buscant l'equilibri. El savi comprèn que la no-acció genera l'acció i que l'acció genera la no-acció. Que el cor dels vivents i les aigües del mar, que el dia i la nit, que l'hivern i l'estiu, se succeeixen en el ritme que per a ells marca el Tao.

A la fi d'aquesta edat, quan l'univers hagi arribat a la seva gran expansió, tornarà a contraure's com pedra que cau. Tot, fins i tot el temps, s'invertirà i tornarà al principi. El Drac i el Fènix es retrobaran. El Yang i el Yin es compenetraran, i serà tan gran la seva atracció que ho absorbiran tot en el germen buit del Tao. "El cel és alt, la terra és baixa; amb això estan determinats allò que és creatiu i allò que és receptiu... amb això es revelen els canvis i les transformacions".⁸ Però ningú no pot saber realment com han estat ni com seran les coses i, si algú ho sabés, no podria explicar-ho. Així és que "el que sap que no sap és el més gran; el que pretén que sap però no sap, té la ment malalta. El que reconeix la ment malalta com que està malalta, no té la ment malalta. El savi no té la ment malalta perquè reconeix la ment malalta com la ment malalta".⁹

VI. MITES INDIS

Foc, Tempesta i Exaltació¹

Aquests són els déus que van prendre tantes formes irrecognoscibles. El Foc² i la Tempesta³ van donar lloc a la creació, però ells no són res sense l'Exaltació⁴ que inspira la paraula del poeta.

Oh Agni que aplegues els déus⁵, fill de dues mares que et presentes de moltes formes als homes⁶, protegeix-nos del qui ens vol matar. Oh tu, el més jove dels déus,⁷ rep la nostra lloança quan la teva llengua sigui de mel per a nosaltres⁸. Fins i tot Gautama t'enalteix⁹. Foc que il·lumines els boscos i dones llum a la nit, tu que camines com animal lliure que no té pastor i que amb el teu rostre ennegrit assaboreixes la terra¹⁰.

Jo proclamo les gestes d'Indra, senyor del llamp. Quan tu vas matar la primera de les serps vas anihilar les accions dels dimonis i vas fer néixer el sol, el cel, l'Aurora. Quan tu vas matar Vrta colpejant-lo amb el llamp per l'esquena, ell va caure com bou destrossat i dels seus orificis s'alliberaren les aigües que estaven retingudes; perquè les aigües que tenien per amo l'aborigen i per guardiana la serp ja no tingueren contenció¹¹ i mugint es van adreçar cap a l'oceà. Invoquem Indra, bevedor de Soma, invoquem-lo per prosperar en el combat, destruir enemics i guanyar botins¹². Sigui la Tempesta el senyal de la fúria d'Indra.

En tu tenim posada la nostra esperança, oh suc del Soma. La filla del sol purifica el Soma que flueix a través del filtre dels cabells d'ovella i després les vaques amb la seva llet posen a punt aquesta criatura, per tal que Indra s'embriagui i colpegi els seus enemics, per tal que dispensi la seva generositat¹³. El Soma, senyor dels déus, salta en els atuells a través dels filtres de cabells d'ovella i els amics salten i fan crits d'alegria en la seva Exaltació¹⁴. Déu rogenic, nosaltres t'endolcim amb la llet. En portar-te, l'àguila ha obtingut el poder d'Indra. Ets l'auxili, ets el molt actiu¹⁵ quan les teves forces es desperten com el bramul del riu¹⁶. Confereix-nos els dons del cel i de la terra, oh suc de Soma¹⁷.

El temps i els déus

Diu el *Càntic de la Creació* que aleshores no hi havia allò existent ni allò no existent, que allò Insondable respirava per la seva pròpia naturalesa, que allò era anterior als déus, que ell ho va formar tot o tal vegada no, que ell ho sap tot o tal vegada no¹⁸.

Però els déus i els homes han estat creats i tenen el seu temps. Sí, tenen el seu temps.

Un dia dels déus és igual a un any dels mortals. Per tant un any dels déus és el mateix que 360 anys mortals. Ara bé, hi ha quatre Eres (Yuga) que formen una Gran Era (Mahāyuga) de 12.000 anys divins, corresponent a 4.320.000 anys mortals. Així, mil d'aquestes Grans Eres (Kalpa) duren 4.320.000.000 anys ordinaris o, simplement, un dia de Brahmā. Però en acabar el seu dia, el déu descansa i, aleshores, esdevé un col·lapse en l'Univers. Mentre Brahmā dorm sobre la seva gran serp, tot comença a ser absorbit per ell. Els mons desorbitats xoquen entre ells; tota terra es liqua, tot líquid s'evapora, tot vapor es converteix en energia i aquesta energia cau dins el poder de la nit de Brahmā. I quan el déu es desperta s'obre el seu gran lotus, la llum escapa i comença un nou dia. En aquest dia se succeeixen 14 ritmes (Manvantaras) en què són creats els déus i els mons, els peixos, les aus, els insectes, els animals i els homes. Al voltant de 71 sèries de Grans Eres se succeeixen per cadascun dels 14 ritmes. Cada ritme, aleshores, comprèn 852.000 anys divins o 306.790.000 anys mortals, en què l'energia divina es va allunyant del seu centre. Així, la història de la humanitat present es troba en un ritme i dins d'aquest en una de les 71 sèries de Grans Eres. Com que cada Gran Era està dividida en 4 Eres desiguals, esdevé que en la primera (Kṛta Yuga) transcorren 4.800 anys divins o 1.728.000 anys ordinaris; en la segona (Tretā Yuga) 3.600 o 1.296.000; en la tercera (Dvāpara Yuga) 2.400 o 864.000, i en la quarta (Kali Yuga) 1.200 o 432.000. Per tant, l'ésser humà ha de tenir en tot aquest cicle, 4.320.000 anys. Però com que ja es troba en la quarta Era, des de la seva creació

han hagut de transcórrer almenys 3.888.000 dels seus anys. Tots els éssers decauen quan s'allunyen de la creació original i, per cert, l'ésser humà també segueix aquesta tendència.

La Krta és aquesta Era en què la justícia és eterna. En aquesta Era, la més excel·lent de les Yuga, ja tot ha estat fet (Krta) i no queda res per fer. Els deures no es descuren ni declina la moral. Després, amb el pas del temps, aquesta Yuga cau en un estat inferior. En aquesta Era no hi havia déus, no hi havia compres ni vendes, no calia fer esforç. El fruit de la terra s'obtenia pel sol desig i prevalien la justícia i la desafecció al món. No existien malalties, ni involució dels òrgans dels sentits amb el pas dels anys; no existia la malícia, el plor, l'orgull ni l'engany; ni tampoc disputes, odi, crueltat, por, aflicció, gelosia o enveja. De manera que el Brahmā suprem era el recurs transcendent d'aquests éssers perfectes. En aquesta època tots els humans eren semblants en l'objecte de la seva fe i en el coneixement. Només s'usava una fórmula (mantra) i un ritu. Només hi havia un Veda. Però en la següent Era, Tretā Yuga, varen començar els sacrificis. La justícia va decreixer en una quarta part. Els homes van adherir-se a la veritat i estaven dedicats a una dependència justa de les cerimònies. Varen prevaler els sacrificis, juntament amb les arts sagrades i una gran varietat de ritus. Es començà a actuar amb fins tangibles, se cercava recompensa pels ritus i donacions i ja no van preocupar l'austeritat i la simple generositat. Més endavant, a la Dvāpara Yuga, la justícia va disminuir dues quartes parts. El Veda es va quadruplicar. Alguns van estudiar quatre Veda, d'altres tres, d'altres dos i d'altres cap ni un. En dividir-se d'aquesta manera les escriptures, les cerimònies es van celebrar de forma molt diversa. La gent ocupada en la pràctica de les austeritats i donatius van omplir-se de passió. A causa de la ignorància de l'únic Veda, els Veda es van multiplicar. I amb la declinació del bé, només uns pocs varen romandre fidels a la veritat. Quan l'home es va apartar del bé, en la seva caiguda va ser atacat per moltes malalties, desitjos i calamitats causades pel destí, per la qual cosa va sofrir diverses afliccions i es veié motivat a practicar austeritats. D'altres van perseguir els plaers i la benaurança celestial i van oferir sacrificis. Així, l'home declinà per la seva iniquitat. I a Kali Yuga, la justícia es va conservar només en una quarta part. En aquesta era de fosc van cessar els ritus i els sacrificis. Van prevaler diverses calamitats, malalties, fatigues i pecats com ara l'ira. Es van estendre la misèria, l'ansietat, la fam i la por. Les pràctiques generades per la degradació dels Yuga van frustrar els propòsits de l'home. Així és el Kali Yuga que existeix des de fa alguns segles.¹⁹

Però la petitesa de la història de l'home no tindria sentit si no hi fos Brahmā. Perquè, què són les 71 sèries de Mahāyuga en què es crea i es destrueix l'home sinó un de sol dels 14 Manvantara, i què tots aquests sinó un Kalpa, un sol dia de Brahmā? En reencarnacions in comptables, l'essència humana s'anirà purificant. Retrocedint i avançant d'acord a les seves accions, anirà preparant la seva vida següent en consonància amb la llei universal del Karma. Però dins de cada humà, en la profunditat més profunda es troba el seu Atman. Així quan l'home arriba a l'Atman es troba que ell és el Brahmā. No obstant això, aquesta equivalència desconcertant només serà aclarida el dia que, renunciant a la felicitat Contemplació, arribi als homes la compassió de l'alliberat vivent, conegut pels segles com l'Il·luminat²⁰. Que la paraula (Om) cridi a la glòria de Brahmā²¹, causa del temps i de l'espai sense límit, variable en la forma i invariable en la substància. Que es pugui adorar Brahmā eternament.²²

Les formes de la bellesa i l'horror²³

Per què els déus haurien de concedir els seus dons a la súplica dels mortals insignificants? Per què éssers tan grans es poden interessar en la marxa dels assumptes breus, en les baralles i les penes, en les esperances i les devocions? Tal vegada poders tan enormes estan assignats a una regió petita de l'insondable Univers? Tal vegada en cada punt on brilla un estel dansen d'altres déus dels quals aquí mai no s'han conegut els seus destins? Sigui com sigui, els déus més propers caminen entre nosaltres i es transformen per tal que els puguem veure. També s'encarnen en mortals i en els seus mil avatars recorren l'existència. Els antics pares van dir que gràcies a les oblacions i a la nostra recta acció, els déus augmenten el seu poder. Això explica que sovint rebem els seus favors i que una vegada i una altra prenen partit per una causa justa com retribució a la força que els donem. Per contra, els dimonis foscos desitgen créixer tot alimentant-se amb la naturalesa torta de les coses i, en créixer, pretenen enfosquir el cel mateix. Els grans poders també ajuden a allò petit, creat lluminosament, perquè fins i tot en allò petit resta la seva pròpia essència. No és estrany que una poció, quasi imperceptible per l'ull, ens

esfondri si conté el verí o ens aixequi si conté la curació; així succeeix amb la poció de les accions humanes oferida als déus bondadosos.

Però alguna vegada els ulls han pogut veure el gran déu del Tot, si és que tal cosa pot veure's de veritat amb els ulls del cos. Així va aparèixer davant Arjuna²⁴ en la seva forma augusta i suprema...

La Divinitat es presentà amb caps infinits farcits d'ulls i boques, cobert amb vestidures refulgents i armat amb totes les armes divines. Arjuna va contemplar per instants els nombrosos membres del Cosmos. Tal vegada fou una explosió de colors brillants fins al dolor, tal vegada un bram immens que va retronar els espais. Però en aquell breu instant el Senyor es va mostrar en la seva diversitat infinita i va anar virant fins a formes inconcebibles i monstruoses. Tots els poders del món eren triturats en les mandíbules ferotges, tot allò existent es dissolia separant-se de si mateix a velocitats inconcebibles. Aleshores Arjuna, espantat, va aconseguir pensar (perquè ni les paraules ni els músculs responien a la seva voluntat), va aconseguir invocar: "Mostra't, Senyor, en una forma propera. Anhelo veure't coronat amb la tiara i empunyant la maça i el disc. Assumeix novament la teva forma de quatre braços i presenta't, senyor meu Krixna, amb l'atraient figura humana que torni la vida al meu cor i el seny a la meva ment"²⁵.

El vell llibre de *Skanda Purāna* conta que un dimoni anomenat Durg, havent fet sacrificis per tal de beneficiar Brahmā, en va rebre la benedicció. Amb aquest poder va desallotjar els déus del cel, els va enviar als boscos i els va obligar a reverenciar-lo inclinant el cap en la seva presència. Després va abolir les cerimònies religioses, aleshores els déus, debilitats per això, varen discutir una possible solució al tràngol en què estaven atrapats. Ganeixa (fill de Xiva i de Pārvatī), savi protector de les emprenedories humanes, va bellugar el seu cap d'elefant, va agitar els quatre braços i va suggerir que era del tot necessari arribar fins als seus pares. Tot seguit es va designar el rei mico Hanuman, l'astut i veloç conqueridor de territoris, per tal que en arribar a l'Himàlaia lliurés la súplica a la parella celestial... I allà, a les altures, la parella meditava en amorosa unió, en harmonia i pau. Hanuman va explicar els seus motius. Aleshores Xiva es va compadir de les dificultats que sofrien els déus joves i va demanar a la delicada Pārvatī que s'encarregués del problema. En primer terme, Pārvatī va tranquil·litzar Hanuman i després va enviar La Nit perquè en nom seu exigís al dimoni que restablís l'ordre en els mons. Però Durg, inundat de furor, va ordenar detenir La Nit i, en cridar l'ordre, amb l'alè de la seva veu va cremar els seus propis soldats. Recuperat, va despatxar els seus algtzirs, però La Nit va escapar i va cercar refugi en la seva protectora. En la foscor més gran Durg, encès d'ira, va pujar al seu carro de combat. Un exèrcit de gegants, cavalls alats, elefants i homes es va retallar fulgurant i rogenic contra les neus eternes de l'Himàlaia. Amb estrèpit horrorós l'atrevida invasió va trepitjar els dominis sagrats de Pārvatī, però ella amb moviment gràcil va brandar en els seus quatre braços les mortíferes armes dels déus. Aleshores va ocórrer que les tropes de l'arrogant Durg van disparar les seves fletxes contra la figura impassible que, dempeus a l'Himàlaia, es destacava a gran distància. La pluja de dards era tan atapeïda que semblava una cortina de gotes d'aigua en la forta tempesta. Però ella va frenar l'atac amb els seus escuts invisibles. Els agressors partien arbres i muntanyes i els llançaven contra la deessa... Fins que ella va respondre. En llançar una sola de les seves armes, es va sentir una xiulada aterridora; els cavalls alats renillaven en ser arrossegats per l'huracà que seguia la llança de Pārvatī. El seu agulló aviat va arrencar els braços de milers de gegants, mentre quadrúpedes i cavalcadors cruixien en espantós impacte. La deessa repel·lia les fletxes, estagues, maces i piques que Durg llançava, en fragments que destrossaven els invasors més propers. Aleshores Durg va assumir la forma d'un elefant enorme i va arremetre contra Pārvatī, però ella va enllaçar les potes de la bèstia i amb les seves ungles de simitarra la va tallar a trossos. De la sang vessada va emergir un búfal abominable que, en llançar la seva envestida, va quedar enfilat en el trident de Pārvatī. Malferit, Durg va fugir i aleshores va prendre la seva veritable forma, però la deessa ja l'havia alçat enlaire i en estavellar-lo contra el terra, la terra va retrunyir amb veu de tro. Tot seguit Pārvatī va enfonsar un braç en la gola del dimoni i en va retirar les vísceres palpitants. Implacable, en abraçada poderosa va fer que el cos expulsés la sang a borbollons alhora que la xuclava fins a esgotar-la. Finalment, per tal que Durg no renaixés, va devorar les seves despulles, va aplegar els ossos i els va pressionar en una mà amb tanta força que, reduïts a pols, es van incendiar. I en afluixar els dits, el vent gelat dels cims només s'emportà com a record una minúscula brossa de cendra. Després va rebre les ofrenes dels déus i va tornar amb

presses al costat del seu estimat Xiva. Així, bellíssima i tendra, es va aixopugar amb ell en la música més suau i la resplendor més delicada de la immortalitat.

VII. MITES PERSES

El clam de Zaratustra¹

Quan Zaratustra va complir trenta anys abandonà la seva terra i partí a un indret llunyà.²

Allà, en la seva caverna, va viure per molt de temps. Tan sols s'alimentava amb un formatge que mai minvava i prenia l'aigua pura de la muntanya. A la nit el foc li parlava i així va comprendre el rumb dels estels. De dia el sol li parlava i així va comprendre el significat de la llum³. Però un matí, molt d'hora, el clam dels animals de la terra arribà fins a la seva cova... Perquè les vaques i els ramats tenen una ànima, Zaratustra va escoltar aquesta ànima gran, Kine, demanar a Déu les seves benediccions. Mentre elevava el seu lament, que era com un gran mugit, Kine va dir: "La meua ànima pateix, Ahura Mazdā⁴. Per a qui em vas crear? A imatge de qui em vas modelar? Atorga'm el bé, impedeix que les tribus saltejadores portin el bestiar a la seva mort. Sento que estic envoltada per la ira, la violència, l'assot de la desolació, una insolència audaç i una embranzida arrabassadora. Salva els meus animals, oh Ahura Mazdā, tu que proporciones les verdes pastures".

Aleshores Zaratustra, a la boca de la seva caverna, va mirar el dia i va demanar a Ahura Mazdā: "Permet que la Bona Ment de Zaratustra guiï aquells que treballen la terra perquè doni bones pastures i enforteixi els ramats; perquè les vaques donin llet i la llet formatge i el formatge nodreixi els homes que llaurin; perquè mai més el saquejador arruïni el poble i, en canvi, es converteixi en l'amic que aprèn a treballar i compartir. Així vull agrair les teves ensenyances i l'aliment que m'has brindat. Recordo les meves preguntes inicials quan, amb tota candidesa, les vaig formular, ja fa molt de temps, i tu, benvolent, em vas anar responnent. Així jo et deia: -Qui va fer néixer tot? Qui va marcar els camins del sol, la lluna i els estels?⁵ Qui manté la Terra des de baix i els núvols des de dalt perquè no caiguin? Qui va fer les aigües, els vents i les plantes? Qui inspira els bons pensaments?⁶ Qui ha creat el somni i el delit? Qui va fer néixer l'alba, el dia i la nit perquè fossin monitors del deure?⁷ Qui va crear Kine, sense la qual la nostra vida seria miserable?"⁸

"I amb paciència infinita, Senyor de la Llum, tu em vas explicar com va ser el primer pare Yima⁹. Així vas dir: -Jo, Ahura Mazdā, et demano que meditis i portis la meua llei. Però Yima va respondre que no podia meditar, ensenyar i portar la llei. Aleshores li vaig encarregar que tingués cura dels meus mons perquè fossin fèrtils, li vaig portar les armes de la victòria i li vaig fer redreçar el pas cap a la mare Terra que portava en el seu si els animals i els homes. Perquè Yima havia fet fèrtil, amb la seva llança d'or, Spenta Amaiti, la mare Terra. Sobre aquest món nou es van multiplicar el bestiar, els animals i els homes¹⁰. I els homes van celebrar el vast imperi de Mitra¹¹, van combatre Indra¹² i no van donar l'Haoma purificat als impurs¹³, alhora que van comprendre que el primer pecat és emprar paraules despectives amb un home pur".¹⁴

"Jo vaig preguntar i tu vas respondre totes les meves preguntes", va dir Zaratustra. "Ja que el pare Yima no va voler donar saviesa, sinó estendre els teus dominis i tenir-ne cura, ja és hora que jo faci el que correspon a la teua ensenyança".

Llum i Tenebra

Cadascun dels dos esperits primordials és independent en pensaments, paraules i obres¹⁵. Al començament es van reunir per ordenar el món i van destinar la pitjor vida, l'Infern, per a la maldat i el Cel per al millor estat mental¹⁶. Cadascun dels dos esperits va fer el seu propi regne, un va formar estatges d'error i l'altre, estatges de justícia. Ahura Mazdā¹⁷ va escollir tots aquells que li van agradar per la seva bondat, mentre que el Mal Esperit personificat va triar els dimonis-déus i aquells que varen ajudar a macular la vida dels mortals¹⁸. En lliurar-se la batalla final, que va començar quan els Deva¹⁹ van prendre el Dimoni com a aliat, la Santa Ment haurà guanyat el regne²⁰. Dels dos primers esperits del món, el bondadós va dir al danyós: "Ni els nostres pensaments, ni els nostres manaments, ni la nostra intel·ligència, ni les nostres creences, ni les nostres obres, ni la nostra consciència, ni les nostres ànimes estan d'acord en res!"²¹

Els àngels i el salvador. La fi del món, resurrecció i judici

Però ara la Llum d'Ōrmazd (Ahura Mazdā) i l'Obscuritat de l'Esperit de la Mentida (Ahrimān) lluiten en cada cosa. Per tant, tots els éssers tenen la seva part bona i la seva part impura. Així, és deure del sant (en qui predomina la llum) il·luminar els homes i fer retrocedir l'obscuritat. Però a la fi del món la maldat apareixerà el seu triomf en confondre les ments. Els bons seran perseguits i se'ls atribuiran tots els defectes que pateixin els perversos, i els perversos simularan la rectitud més gran. Aquest serà el moment en què Ōrmazd enviarà el seu fill Saoshyant per salvar el món²². L'ajudaran els esperits alats de la Llum, que són els àngels i els arcàngels, i el tenebrós estarà auxiliat per les jerarquies dels dimonis. Tot quedarà alineat per a la batalla final i llavors, en Cataclisme Universal, Ōrmazd derrotarà Ahrimān. Per imperi d'Ōrmazd sorgirà un nou món pur. Els morts ressuscitaran revestits d'un cos gloriós. Els àngels i els arcàngels bastiran el Pont del Judici per on transitaran els justos²³. Però el pont esplèndid i ferm començarà a tancar-se al pas del rèprobe i caurà. Les ànimes d'aquells que van morir en pecat es reuniran amb les dels que van servir als mals governants, amb les dels que van parlar falsedats i amb les dels que van mantenir una mala consciència. Totes les ànimes injustes seran benvingudes a la Mansió de la Mentida²⁴, així com les ànimes dels justos hauran d'habitar en la Mansió de les Cançons.

Zaratustra va anunciar la recompensa a aquells que són aptes per a la causa, a aquells que poden rebre els dons de la Bona Ment que es troba a l'interior de cada ésser humà²⁵.

VIII. MITES GRECOROMANS¹

La lluita de les generacions d'immortals

De l'etern Úranos (Cel) i de la mare Gea (Terra) varen néixer sis titans que, amb les seves germanes titànides, van engendrar una generació de déus. Però és a partir del gran Cronos (Temps), el tità més jove, que tot començà a fluir tal com la cosa següent succeeix a l'anterior. Abans de Cronos els temps corrien a salts i en totes direccions: el passat succeïa al futur i, de vegades, tots els instants transcorrien en un patoll concentrat. De fet, res no poden dir els mortals de quelcom anterior al començament de les coses (per això alguns fan derivar de Cronos tot allò que es pot pensar).

Els fills estaven enutjats amb els seus pares perquè cada vegada que naixia un nou germà, Úranos el mantenia en el si de Gea sense deixar-lo sortir. Per això Gea va fabricar una falç afilada, la va mostrar als seus fills i els va explicar la seva maquinació. El seu fill Cronos va acceptar l'instrument que la mare li ofería i va preparar una emboscada. Quan Urà, desitjós d'amor, es va ajaçar sobre Gea, el fill resolt va sortir de l'obscuritat, va prendre els genitals del seu pare, els va segar i els va llançar cap enrere.²

Així Cronos va desplaçar el seu pare en el regnat de l'Univers. Després es va unir a la seva germana Rea i va començar a engendrar fills amb ella, però a mesura que anaven naixent els anava devorant per, d'aquesta manera, evitar que algun descendent obtingués la dignitat reial i el desplaçés del seu lloc entre els immortals. Rea, com que no va poder evitar la matança, va demanar ajuda als seus pares, sabedors del Destí de Cronos que havia de ser reemplaçat en el seu poder per un dels seus fills. D'aquesta manera quedarien venjades les Erinies que el monstruós Cronos havia engolit³ i es tallaria la cadena d'assassinats que Cronos, de ment aguda, preparava.⁴

Quan Rea estava a punt de parir, els seus pares la van enviar a Creta i allà, en la cova d'una muntanya recòndita, va donar a llum el gran Zeus. Nounat, va ser presentat, embolicat en bolquers, al seu pare Cronos que, aleshores, es va disposar a devorar-lo... Però heus aquí que el nen que es va empassar era una roca ben dissimulada que, al capdavant, Cronos va acabar vomitant junt amb els fills que havia engolit anteriorment. Mentrestant, Zeus ja havia crescut prou per apoderar-se del seu pare i desposseir-lo dels seus atributs. D'aquesta manera el gloriós Zeus va començar a caminar el Destí que el portava a governar entre els immortals i, a fi que es recordessin les vicissituds del seu naixement, va clavar la roca de l'engany en les cavitats del Parnàs.⁵

La lluita inevitable va sorgir entre el bàndol de Zeus, els seus germans i aliats, i el de Cronos i els Titans. Zeus va mostrar la seva força en descendir des del sagrat mont Olimp amb el raig, mentre retronaven els cels amb el tro i s'arremolinaven els llampecs que feien giravoltar la flama sagrada⁶. La terra crepitava amb el foc alhora que les aigües de l'Ocèan bullien i una fumera ardent embolicava els Titans i tot ull quedava encegat per la lluentor del llampec.⁷ Així va continuar la lluita formidable fins que els déus van prendre amb les seves mans⁸ els Titans, els van encadenar i els van enviar a les profunditats de les muntanyes, a una zona humida, als confins de la terra immensa.⁹

Prometeu i el despertar dels mortals

Vaig salvar els mortals del Diluvi quan vaig encarregar a Endimió i Pirra la construcció d'una barca i després, quan la nau va descendir suaument en les muntanyes Tessàlies, els vaig explicar com restablir allò devastat. Amic del coneixement i de la pau, sóc en trànsit d'aconseguir el meu objectiu; per això he beneficiat els mortals amb la saviesa. Sovint ocorre que aquesta mateixa ciència és envilida pels somnis de domini que els déus infonen als homes per perdre'ls i fer-los tornar a les èpoques fosques de les quals jo els vaig rescatar. Però hi hagi fe en l'avanç! I quan els bàndols s'enfrontin, repetiu amb mi aquestes paraules amargues, que no per vulgars són menys certes: "Feu la guerra, mortals imbècils; destrosseu els camps i les

ciutats; violeu els temples, els sepulcres, i tortureu els vençuts. Fent-ho així, preparareu la vostra pròpia destrucció!”¹⁰ I que aquest advertiment us serveixi per a alguna cosa.

Així com Zeus, jo, Prometeu, sóc fill de titans. Zeus mai no va mirar amb bons ulls que en la lluita divina em mantingués al marge. I així fou. Els titans eren malignes, però Zeus no millor en els seus designis i altivesa. Quan, per fi, els olímpics es van apoderar del govern del món, van voler mantenir el seu poder tirànic i, en la seva crueltat, van mutilar el cos i la ment dels fràgils humans en veure-hi enemics futurs. Els van cobrir de superstició i d'ignomínia i fins avui es respecta la mentida d'aquesta tribu d'opressors immortals. Qui, sinó jo, va donar el coneixement als mortals que, després de segles, veien sense mirar i oïen sense escoltar? Similars als fantasmes dels somnis no hi havia cosa que no confonguessin. Vivien en la profunditat de cavernes i temien la llum. No sabien del maó ni de la fusta per fer els seus refugis; tampoc no van comprendre la successió de les estacions ni la sortida i posta dels astres. Tot ho feien sense seny fins que els vaig ensenyar a junyir el jou de les bèsties, a conrear i recol·lectar, a compondre els nombres i les lletres i a construir els carros que solquen les aigües¹¹. Als homes tot els passava sense possibilitat de triar perquè els mancava el coneixement. No van poder conèixer ni medicines, ni metalls fins que per mi, escolta-ho tot plegat, van heure totes les arts¹². I, per cert, per condescendència amb els olímpics, deixaré que alguns expliquin, encara avui, la seva història falsa que diu així:

“... Quan els déus i els mortals encara disputaven, Prometeu va tractar d'enganyar el gran Zeus canviant els aliments rics per ossos i greix. Davant d'això, l'Olímpic va dir: 'Japetònida¹³, que desigualment has repartit les racions!'. Des d'aleshores les tribus de mortals recorden el fet cremant per als déus, en els seus altars, ossos d'animals coberts pel greix fumejant. Però per evitar nous enganys que beneficiessin els seus amics i perjudiquessin els olímpics, Zeus va disposar que els freixes no tinguessin prou força per produir el foc. L'astut Prometeu va reincidir i es va burlar dels designis sagrats en robar, en una canya buida, el foc incansable que va posar en mans dels homes. L'altitonant Zeus es va irritar en veure el foc en la distància i comprendre el seu origen. Per això, i perquè se sabés que no era possible transgredir la voluntat divina, va retenir el malèvol Prometeu amb una cadena que, passava a través d'una columna i quedà fixada a una roca. Així, malgrat ser molt savi¹⁴, el Japetònida va sofrir un càstig merescut perquè, lligat a la columna, cada dia rebia la visita d'una àguila que devorava el seu fetge regenerat cada nit”¹⁵.

Sigui com sigui aquesta falsa història, el fet és que un mortal, Hèracles, amb la seva fletxa, va acabar amb l'àguila devoradora. Aleshores Zeus va reconèixer el fet i es va resignar que jo carregués part de la cadena i de la roca que havia arrencat amb l'ajuda de l'heroi. Maldestre, Zeus no va voler escoltar les condicions que jo tenia al cap per a benefici d'ambdues parts. Només quan el vaig advertir sobre el seu futur va veure el perill i, a contracor, va compensar amb la meua llibertat el consell que de mi necessitava. I encara, obstinat, va pensar que tot i ser lliure s'esgotava el meu temps, ja que la immortalitat no m'havia estat concedida. Però Quiró, el bon amic i educador dels mortals, va canviar amb mi el seu destí, va triar per a ell baixar a l'Hades i va deixar l'eternitat a les meves mans. Ara, després de penúries i fatigues, estimulants sempre l'esperança, atrec els humans a fi que també conquereixin la llibertat i el seu destí immortal.

va donar a Hades com a regal la teva filla Persèfone. No obstant això, oh deessa, cessi el teu plor perquè Hades com a gendre no és menyspreable, en ser germà del generós Zeus”. Encesa de furor la deessa va abandonar l'àgora celeste i el vast Olimp i va descendir a les ciutats i als camps dels homes i va enlletgir el seu aspecte a fi de no ser reconeguda. Els béns que Demèter distribueix quedaren restringits en el seu ànim i, per tant, res germinava ni donava fruits. Aleshores Zeus feu cridar la deessa ofesa però ella va refusar, desitjosa com estava de retrobar-se amb la seva filla. D'aquesta manera, el pare dels déus envià Hermes, el dels peus alats, a parlamentar amb l'infern Hades i Hermes digué: “Hades, rei dels morts, Zeus m'envia perquè tregui dels teus dominis Persèfone perquè la seva mare torni a veure-la i d'aquesta manera deposti la seva ira que impedeix germinar les llavors i pot acabar amb la raça fràgil dels mortals”. Tot seguit Hades va recomanar que Persèfone partís. Ella saltà de goig; però ell li va fer menjar un misteriós gra de magrana perquè tornés ben aviat als seus dominis tenebrosos. Després, Hades lliurà el seu carro a Hermes i aquest, acompanyat per Persèfone, va emprendre el retorn. El retrobament de mare i filla commogué els déus i Zeus, el que veu en la distància, va enviar la mare Rea a buscar-les, la qual en la trobada va dir: “Vine aquí, filla meua! Zeus, el tonant, et

crida perquè vagis amb les famílies de les deïtats; va prometre donar-te les honres que volguessis entre els déus immortals; i va assentir amb el cap al fet que, en el transcurs de l'any, la teva filla passi un terç del temps en la foscor tenebrosa i els altres dos terços amb tu i amb els altres immortals. Així digué que es compliria i ho va ratificar amb un moviment del seu cap. Ves, filla meva, i obeeix. No t'enutgis massa i fes que creixin ràpidament els fruits de què viuen els homes". Demèter va obeir i immediatament va fer sortir les flors i els fruits en tota la natura. I explicà els misteris venerats que no s'han de descurar ni escodrinyar, per respecte als déus. Joiosos aquells que han contemplat aquests misteris perquè els no iniciats no assoleixen, després de morts, la sort de veure en l'obscuritat tenebrosa!

Dionís, la follia divina

*Cap de nosaltres no sap res de res; ni tan sols això mateix de si sabem o no sabem, ni si sabem que sabem o que no sabem; ni si en total hi ha alguna cosa o no hi ha res. Perquè les coses són allò que un en creu*¹⁷. Per tant, ha de moure's la raó i obrir un altre horitzó perquè els déus parlin.

"Canto a Dionís el bulliciós, coronat d'heura i de llorer, fill de Zeus i Sèmele, membre de la tribu dels immortals. En els boscos les nimfes el segueixen i ell omple els espais obscurs amb gran brogit. Salve, oh Dionís, el dels molts raïms!"¹⁸

Sèmele, dubtant que el seu amant fos el mateix Zeus, li va demanar que es manifestés en tot el seu poder. En complaure-la l'olímpic, l'aparició fou tan gran i terrible que Sèmele va morir fulminada. El seu fill nonat va ser arrencat del seu si pel déu, però en faltar-li temps de gestació, Zeus va tallar la seva pròpia cuixa, el va empeltar i va cosir després la ferida. En arribar el temps, el seu pare el va extreure viu; per això l'anomenen «Dionís», «Zeus jove», o també «el nascut dues vegades». Però Hera en zelar de Zeus pels seus amors amb Sèmele va buscar el nen noutat per matar-lo. Així doncs Dionís va haver de ser traslladat a Egipte i educat en coves profundes i, per a més seguretat, el pare Zeus el va transformar en un cabrit. Dionís era ja un jove quan va fabricar el vi de la vinya. Allà el va descobrir Hera la venjativa que, en embogir-lo, va fer que vagués per nombrosos països, fins que l'asiàtica Cíbele, Gran Mare de nombrosos pobles, el va purificar i li va retornar la raó mitjançant procediments misteriosos. Envoltat de bacants, va anar portant la vinya de poble en poble. En un d'ells un tirà va voler destruir la planta sagrada però va embogir i va tallar les seves pròpies cames, aleshores els seus súbdits el van esquarterar per allunyar la maledicció del déu. En arribar a l'Índia sotmeté els pobles amb la seva embriaguesa i els seus ritus i després va tornar a Grècia. Allà el seu culte va trobar resistència per part d'un altre governant que, com a conseqüència, fou esbocinat per dones preses pel deliri i l'embriaguesa. D'indret en indret, va voler arribar a les illes gregues i per això es va situar a la platja i va esperar el pas d'algun vaixell. Així va ocórrer finalment, però els mariners van tenir la idea de fer-lo presoner per vendre'l com a esclau. Així fou com la tripulació va veure créixer vinyes per tot el vaixell mentre dolls de vi brollaven des de la coberta i Dionís, convertit en lleó, bramava amenaçador. Embogits, es van llançar al mar i van quedar convertits en aquests dofins que, fins avui, envolten les naus, sempre tractant d'explicar als navegants el seu confús destí. Però Dionís va seguir la seva tasca missionera... Va trobar la cretenca Ariadna (la que amb el seu fill va aconseguir desbaratar els laberints del Minotaure) i va redimir la seva pena amorosa. El déu va seguir endavant en el seu carro tirat per panteres, el seu front cenyit per pàmpols i heura, amb el tirs diví a la seva mà. En arribar a cada poble instituïa el seu culte i a les nits, al foc de torxes, els seus devots embriagats dansaven al so de panderetes, banyes i flautes. En èxtasi diví les bacants abatien les pretensions de la raó i en recuperar el seu seny dubtaven d'allò que havien vist abans i després. Per això, quan el fosc Dionís amb el lluminós Apol·lo van celebrar la fusió dels seus ensenyaments, l'ànima humana va cedir la ferocitat del seu instint desbocat, i la raó llunyana va baixar a la comprensió de les seves profunditats. I així, quan Hera la venjativa va reconèixer el mèrit de Dionís, aquest va poder tornar a l'Olimp. No obstant això, abans va descendir a l'infern i va rescatar per a la vida l'ombra trista de la seva mare Sèmele.

IX. MITES NÒRDICS¹

Yggdrasil, l'arbre del món

*Però després a la casa, potents i afables,
tres Aesir vingueren d'aquella família;
per terra trobaren, amb poc vigor,
Ask i Embla, mancats de sorts.
Ni ànim llavors ni geni tenien,
ni vida o paraula ni bona color;
els donà ànim Odín, els donà Hœnir el geni,
els donà Lóðurr paraula i la bona color.²*

En els horitzons de gel, en els freds hivernals del Gran Nord, quina cosa més estimada hi pot haver que l'arbre, germen del foc, pell càlida i protectora de l'horda guerrera, cos de serp que ens porta en la incursió víking, eina del camp fèrtil, testimoni del compromís que celebrem davant seu! Estimem la planta i encara que el sol és d'or, el sentim vegetal. Per això sempre hem somiat que la fi d'aquest món ocorrerà quan el Llop devori el sol, quan una capa fosca es posi sobre la terra, quan les plantes morin. Descendim d'Ask («freixe») i Embla («om»), dos bells troncs caiguts que per voluntat dels déus, dels Aesir formadors, varen tornar a la vida com a éssers humans.

Aesir i Ásynjur també estimen l'arbre, per això s'hi reuneixen i deliberen. Però millor és que dialoguin sobre aquestes coses aquells que saben fer-ho. Va preguntar Gangleri: “On es reuneixen els déus?” I Hár va respondre: “En el freixe Yggdrasil. Allà, diàriament els déus erigeixen el seu tribunal i des d'allà tracen el Destí del món”. I Jafnhár va agregar: “Les branques del gran arbre arriben a tots els mons però les seves tres arrels comencen on els Aesir³ tenen el seu estatge, on viuen els gegants del gel⁴ i on es troba el Niflheim⁵. Sota aquesta última arrel hi ha la Hvergelmir⁶. I en aquest lloc Nidhöggr mossega l'arrel⁷. Sota aquella arrel, que va cap als gegants del gel, hi ha la font de Mimir⁸ on es troba el Coneixement. Fins allà va anar Odín i va demanar que se li permetés beure de les seves aigües, però únicament va poder fer-ho quan es va arrencar un dels seus ulls per deixar-lo com a ofrena⁹”.

Alguns diuen que Odín, gran viatger i sempre en cerca de la saviesa, va anar a altres països. Va descendir a les profunditats de les mines, s'apoderà del nan Andvari (diuen) i li va fer lliurar l'elm que fa invisible i l'anell posseïdor del gran secret de l'or del Rin, que el gnom havia robat a les ondines custòdies. També els gegants Fafner i Otr van disputar per aquesta causa amb Odín. L'un, amb el crani trencat, va quedar exànime i l'altre, convertit en drac, va viure defensant el tresor dels Nibelungs, fins que Sigfrid (el nostre Sigurd), el va matar i es va apoderar de l'anell creador de tants mals, mals que van seguir i que finalment van acabar amb tots aquells que hi havien tingut relació. Perquè només la saviesa d'Odín pot manejar aquestes forces. Odín, que consulta de vegades els penjats i escomet tota empresa per aquesta “set de saviesa” que l'envaeix, ¿com no havia d'anar cap a les Nornes a prendre l'aigua del coneixement? Odín els va suplicar que li deixessin provar les aigües i elles li van permetre, però a canvi d'un dels seus ulls. Maleïdes siguin les tres Nornes que van allancejar el rostre diví per quedar-se amb el seu bé!¹⁰ Aquestes tres dones, anomenades Urd¹¹, Verdandi¹² i Skuld¹³, modelen els dies dels homes. Però encara hi ha altres Nornes que decideixen la vida dels mortals, dels elfs i dels gnoms. Les vides bones estan regides per les Nornes bones i les dolentes per les de llinatge pervers.

Però hi ha molt més per evocar, ¿com oblidar el cavall de Balder que va acompanyar l'heroi a la pira quan va morir; o el cavall d'Odín, el magnífic Sleipnir, que amb les seves vuit potes va traçar

les distàncies del món? I la nostra memòria s'alegra en recordar els dos cignes que es nodrien en les fonts sagrades.¹⁴

Thor, les valquíries i el Valhalla. El guerrer i el seu cel

De tots els Aesir, Thor és el més fort. En el seu regne hi ha l'estatge més gran que es coneix. El déu es desplaça en el seu carro tirat per dos grans segalls i duu els seus tres poders: el martell Mjöltnir, que és com el tro i prou coneixen els cranis dels trols del gel i dels gegants de les muntanyes. El seu altre poder resideix en el cinturó amb què acreix la seva força quan se'l cenyeix. Finalment, amb el poder dels seus guants de ferro pren el seu martell i gràcies a ells el mànec no se li escapa quan dona els seus cops furiosos. Tremenda és l'embranchida de Thor, però ell no es troba sol en els camps de guerra. Quan comença la batalla les valquíries cavalquen i trien aquells que estan destinats a morir amb valor. Elles arrabassen els herois i els fan arribar fins al Valhalla¹⁵, on es troben les portes enormes i les sales construïdes amb escuts; allà hi ha les taules i les gerres, allà mengen el senglar sagrat.

A l'alba els guerrers salten dels seus jaços, prenen les armes i es llancen als camps. En combat singular xoquen i es barallen derrocant-se els uns als altres. Aquest és el millor entreteniment per al dia dels herois. En fosquejar tornen al Valhalla en els seus cavalls i passen les portes gegantines i s'acomoden en la sala. Enllacen els seus braços en llarga cadena i com moguts pel vent del cel o les ones del mar, s'agiten a dreta i esquerra mentre canten amb estrèpit. Després, amics entre ells, beuen.¹⁶

Ragnarök, el Destí dels déus.¹⁷

El Terrible Hivern vindrà i el gebre persistent entre vents gelats acompanyarà la neu que no cessarà en la seva obstinació. Aleshores hi haurà grans batalles mogudes per la cobdícia. El germà donarà mort al germà i les famílies s'esborraran submergides en l'assassinat i l'incest.¹⁸

La vella Endevinadora va predir en la seva cançó, en la seva Völuspá, la ruptura de les cadenes del guardià de l'Infern. Ella va anunciar la caiguda dels déus¹⁹, l'ensorrament del món²⁰. Ella va veure un llop devorar el sol mentre un altre engolia la lluna. Va veure com queien els estels i va sentir tremolar la terra. Va profetitzar la ruptura de les cadenes que subjectaven el llop Fenris i la destrucció dels límits de la terra quan la serp marina agità l'oceà i va avançar sobre terra ferma.

La nau Naglfar, feta amb les ungles dels morts, estarà acabada i es farà a la mar encara que els déus tractin de demorar l'avarada, perquè tants morts no podran ser recollits a temps i els seus cabells i les seves ungles seguiran creixent sense que ningú abasti a tallar-los. El cel es partirà i el freixe Yggdrasil tremolarà. Tots els Aesir, amb les seves armadures brillants, avançaran cap al camp de batalla; allà Odín, amb el seu elm d'or, entrarà lluitant a la gola del llop Fenris; Thor donarà mort a la gran serp però caurà mort pel seu verí; Vídar trencarà el paladar del llop i cada Aesir i cada monstre es mataran mútuament. Llavors Sürts llançarà foc i incendiarà el món.²¹

Què quedarà aleshores del cel i de la terra? Què serà dels déus? L'Endevinadora va vaticinar que les imatges dels déus i de la terra i de la gent antiga s'hauran evaporat com una al·lucinació, com aquella que va patir Thor quan va creure que el vencien. S'haurà evaporat la il·lusió d'un món i dels déus corresponents a aquell món. Aleshores, els homes que estaven amagats tindran per aliment la rosada del matí. La terra serà bella i verda; donarà fruits sense que se sembri i hi haurà palaus aeris. Tots es reuniran i conversaran i recordaran la seva antiga saviesa i parlaran dels fets que van esdevenir, de la Serp que Envolta la Terra i del Llop Fenris. També trobaran a l'herba les peces d'or amb què jugaven els Aesir en els seus taulers. La humanitat estarà a punt per aprendre i per això començarà a caminar entre els déus. Però res més cal afegir perquè aquestes coses encara no s'han complert.

Amb això es va tancar el cicle de l'últim viking. D'Haki es va escoltar la veu, mentre la seva llarga serp enfilava cap al mar. D'Haki es van escoltar les frases que dirigia al seu fill, mentre la boira en dens mantell tancava les seves esquenes. Una resplendor vermella va cremar la boira i el rugir de les ones va besar el rumor de les seves paraules. Així va dir Haki: "Que no et confonguin aquestes faules amb què fem innocent el saber que hem rebut. Per ara els tocarà avançar a gents estranyes, gents intolerants que esborren la memòria d'altres pobles. Els

agradarà sentir que Yggdrasil es va marcint perquè Odín va tallar una de les branques per fer la seva llança. Espetegaran la llengua amb delit perquè Odín va perdre un ull. S'alegraran perquè el nostre cel cau en espantós cruixit i els semblarà que això prediu la seva albada. Així hem explicat les nostres coses, però ells no saben res... Yggdrasil s'aixeca immens i resplendeix a les nits; tot el cel gira entorn de l'eix del seu Gran Nord mentre el seu àpex connecta amb l'estel fix i el sol roda esmorteït en els horitzons gelats. Celebraran el seu dia més important amb el nostre arbre nevat i en la seva cúspide hi haurà l'estel fix, i aquella nit els enviarem regals baixant des del cel en un trineu daurat tirat per rens. En els seus somnis i contes habitaran els nostres follets, trols, gegants i anells encantats. Els nostres boscos els cridaran i quan girin el cap molt ràpidament aconseguiran veure un elf; escoltaran el cant de l'ondina en els rierols remorosos i buscaran l'atuell d'or que deixen els gnoms més enllà de l'arc del cel... Però som-hi! En les nostres congestes i glaceres irromp el volcà i el guèiser projecta la seva calor. Ajusta la mà en el timó, fill i amic! Ja deixem els fiords coneguts. En les aurores boreals els déus dansant canvien de color, mentre nosaltres, aquí sota, cavalcuem les ones del mar furiós".²²

X. MITES AMERICANS

Popol Vuh

(Llibre del poble Quiché)¹

La història perduda

En l'anomenat Popol Vuh es dibuixava l'arribada dels primers pobladors vinguts des de l'altra riba del mar². Allà s'explicava la història de la foscor i la vida que es trobà en les noves terres. Aquest fou el primer llibre que es pintà en l'antiguitat³. En el gran relat es veu com varen ser formats el cel, la terra i l'infern; i com cadascú fou dividit en quatre punts en estendre la corda de mesurar. Amb quatre punts es van formar els quadrats que van ser dividits en tres: el quadrat del cel, el quadrat de la terra i el quadrat del món subterrani.

Les generacions humanes: l'home animal, l'home de fang, l'home de fusta i l'home de blat de moro

Mentre els Formadors treballaven van pensar que quan es produís la claredat hauria d'aparèixer un ésser que els invoqués i per això hauria de saber parlar, anomenar. I hauria de menjar, beure i respirar. Per a aquest futur ésser varen crear un món adequat que tenia terra, aigua, aire, plantes i animals. I una vegada acabada la creació, van dir als animals: "Parleu i lloeu-nos!" Però no es va aconseguir que parlessin. Cadascun dels animals cridà de manera diferent i el Creador i el Formador es van dir: "No hem aconseguit que els animals parlin i invoquin el nostre nom. Això no està bé. Les vostres carns seran triturades". I els animals van servir d'aliment els uns dels altres.

En apropar-se l'aurora es van dir que s'haurien d'acuitar i realitzar un altre intent. Van fer l'home amb fang, però no movia ni el cap ni els membres. Al començament parlava, però no tenia cap mena d'enteniment. Primer es va endurir, però després s'humitejà en l'aigua i ja no va poder aguantar-se dret. Llavors van desfer la seva obra i van discutir en consell.

Decidiren fer un home de fusta i van procedir. Varen fer els homes-ninot. Parlaven i s'arrossegaven per la terra. Van tenir fills que eren ninots de pal. Sense sang, les seves mans i els seus peus estaven secs. Davant el fracàs dels ninots, els Formadors van ordenar una gran pluja. Es va formar un Diluvi que va començar a caure des del profund del Cel. Tots els éssers es van alçar contra els homes de pal. Els animals grans i petits, les pedres, els plats, les tenalles, les olles, tots s'alçaren i van començar a cridar: "ens cremàveu i ara nosaltres us cremarem, ens colpejàveu i ara nosaltres us colpejarem!". Sense saber on anar els homes de fusta pujaven a les cases però aquestes els llançaven des dels seus sostres; s'amagaven a les coves però aquestes es tancaven i els trituraven. Així foren aniquilats. Hi ha qui diu que la seva descendència es conserva en els simis de les selves. Aquests éssers són semblants a l'home però en realitat són els successors d'aquells ninots.

Els Formadors van conversar i decidiren posar aliment i beguda saludable a l'interior de l'ésser humà, per això amb blat de moro blanc i groc varen formar la seva carn i van preparar líquids amb què van fer la seva sang, i van produir la seva grassor i vigor. Com semblaven homes van acabar sent homes. Van ser bons i bells, van ser dotats d'intel·ligència. Van mirar i la seva vista aviat s'allargà i van arribar a veure tot allò que hi ha en el món. Aviat varen donar gràcies al Creador i al Formador. Van dir: "parlem, pensem, sentim i coneixem allò que està lluny i a prop, veiem allò que és gran i allò que és petit en el cel i en la terra". Però al Formador i al Creador no els va agradar el que van escoltar de les seves criatures. Els Primers Pares van dir: "No està bé el que diuen les nostres obres, ¿seran més que criatures i per ventura déus com nosaltres?". Després es van reunir en Consell i van discutir el futur de les seves criatures perquè temien que no es multipliquessin, que no es reproduïssin quan comencés l'era de la sortida del sol. Per tot això els déus van discutir una vegada i una altra fins que van decidir infondre el son i velar els

ulls humans i van permetre que només veiessin allò que era a curta distància. Així fou suprimida la saviesa de l'origen de la raça Quiché. El Creador i el Formador van crear les dones i quan els homes van despertar del seu son els seus cors es van alegrar a causa de les seves esposes.⁴

Destrucció del fals Principal Guacamai a mans de Mestre Mag i Bruixet.⁵

Encara no havia sortit el sol sobre la superfície de la terra i ja hi havia un anomenat Principal Guacamai que s'ufanejava del seu poder i les seves virtuts. Principal Guacamai explicava la història d'aquells que havien mort a causa dels diluvis d'aigua i també d'una substància fosca com resina que havia caigut dels cels.⁶

Durant molt de temps els homes van haver de caminar per indrets desconeguts per fugir del fred i cercar aliment.⁷ Usaven el foc, però quan se'ls va apagar el van haver d'inventar i fregar fustes. Al principi es van trobar amb el mar, van caminar sobre ell, enmig d'un fred immens, i van arribar a altres terres. El sol i la lluna no es veien. Les tribus s'havien separat tant al llarg del temps que quan un grup es trobava amb un altre no s'entien. Era el temps en què hom cercava el sol que escalfa i els boscos i els animals. No hi havia cases i només les pells d'algunes feres servien d'abric. Però quan els primers pobladors van arribar a les terres plenes de selves, i de rius, i de volcans, Principal Guacamai va voler fer creure que ell era el sol i la riquesa i que els homes li devien la seva obediència.

Dos déus, dos engendrats que s'anomenaven Mestre Mag i Bruixet, van descobrir Principal Guacamai quan grimpava a un arbre per menjar els seus fruits. Sense ser vist, Mestre Mag es va anar acostant a l'arbre fins que va ser a una distància prudencial. Apuntà la seva sarbatana cap a Principal Guacamai i en el moment oportú li va disparar clavant-li un dard a la mandíbula. L'infeliç va caure a terra cridant a plena veu. Mestre Mag va córrer amb la intenció d'anar a matar-lo, però en arribar-hi fou agafat violentament i fou sacsejat fins que Principal Guacamai li arrencà un dels seus braços i fugí amb ell. En arribar a casa seva, el cap Guacamai va posar el braç sobre el foc perquè el seu amo anés a buscar-lo. Per la seva banda, els dos engendrats van partir a la recerca del seu avi Gran Porc de l'Alba i de la seva àvia Gran Tapir de l'Alba i amb ells van tramar un ardit. Convertits en dos nens, els engendrats van acompanyar els seus avis a casa de Principal Guacamai. En veure'ls arribar, el cap Guacamai estava tan extenuat pel dolor de la seva mandíbula que es dirigí als estranys i els preguntà si el podien guarir. Ells van respondre que eren experts en aquest art i van posar fil a l'agulla subjectant el rostre sagnant del cap Guacamai. Mentre ell gemegava, els visitants li van lligar fortament el cap, el coll, els braços i les cames. Aleshores van començar a escorxar-lo. El van escorxar completament, i el van despullar de les pedres precioses i els metalls refulgents de què tant s'ufanejava. Així va morir Principal Guacamai a mans de Mestre Mag i Bruixet quan aquests van anar a recuperar el braç, que finalment fou enganxat perfectament al cos del seu amo. Els dos engendrats van obrar així per tal d'acabar amb la maldat al món, en execució de la Paraula dels Esperits del Cel. Després, els engendrats van anar promptes a complir el mandat que els havien encomanat les potències del Cel, les Paraules del Cel que són: Mestre Gegant (Llampec), empremta de Llampec i esclat de Llampec. Aquestes grans forces del cel també els havien ordenat destruir els dos descendents de Principal Guacamai: un fill anomenat Savi Peix-Terra i un altre fill anomenat Gegant de la Terra. Ells assolaven la vida i van ser morts pels engendrats. Així doncs moltes van ser les seves obres, però els restava tancar el mal en el seu territori perquè estava disseminat arreu i barrejat en totes les coses.

El joc de pilota en els inferns: descens, mort, resurrecció i ascens de Mestre Mag i Bruixet

El regne de Xibalbà és un món subterrani on es troben tots els danys que pateix la humanitat. Des d'allà surten les malalties, les rancúnies i les lluites fratricides. I allà són arrossegats tan sols aquells que han fet el mal, perquè abans que Mestre Mag i Bruixet baixessin a Xibalbà tots els humans, no només els dolents, hi eren conduïts. Ara bé, va haver-hi un temps en què els pares de Mestre Mag i Bruixet, anomenats Suprem Mestre Mag i Principal Mestre Mag, caminaven per la superfície del món. Quan ells prenien els seus escuts de cuir, els seus anells, els seus guants, les seves corones, els seus cascs i la seva pilota, els de Xibalbà s'ofenien molt. I quan en pilotejar en el joc feien tremolar la terra, tot Xibalbà s'enfurismava. Fins que un dia, els d'abaix els van enviar els seus ambaixadors amb la proposta de combatre en el joc de pilota. Però els

de Xibalbà els traïren i els sacrificaren. I així va quedar sense venjança aquell ultratge fet al Cel. Ara bé, Mestre Mag i Bruixet es van alegrar perquè el Cel els encomanà que anessin a pilotejar sobre els caps dels de Xibalbà. Els engendrats varen escombrar el joc de pilota i van arranjar el seu espai per, finalment, posar-se a pilotejar. Llavors els-d'abaix van dir: "Aquests que juguen sobre els nostres caps fent tremolar la terra no són tal vegada els fills de Suprem Mestre Mag i de Principal Mestre Mag, no són els fills d'aquells que vam sacrificar?". Això van dir i van acordar que s'anés a cridar els pertorbadors. Van enviar els seus ambaixadors als engendrats amb instruccions a fi que aquests compareguessin. "Que vinguin aquí, perquè volem pilotejar amb ells. D'aquí a set dies jugarem". Rebut el missatge, Mestre Mag i Bruixet van recordar la traïció que els de Xibalbà havien fet al Suprem Mestre Mag i al Principal Mestre Mag. Llavors van anar cap al món subterrani i van acceptar el desafiament. Van descendir el ràpid pendent i van passar els rius encantats i els barrancs; van arribar a les cruïlles maleïdes i van anar on es trobaven els de Xibalbà. Els caps havien posat per reemplaçar-los ninots de fusta perquè ningú veiés el seu veritable rostre (i també ocultaven els seus noms per ser més eficaços). Però els visitants ho sabien tot i van dir: "Salut, Suprem Mort. Salut, Principal Mort. Salut, Estén Tolit. Salut, Reuneix Sang. Salut, El de l'Abscés. Salut, El de la Icterícia. Salut, Vareta d'Ossos. Salut, Vareta de Cranis. Salut, Esparver de Sang. Salut, Dents Sagnants. Salut, Urpes Sagnants". Van descobrir el rostre de tots i els van anomenar tots, perquè cap nom no va ser oblidat, amb la qual cosa van fer perdre eficàcia als entaforaments dels de Xibalbà. Tot rondinant els caps els van convidar a seure en un banc, però ells van refusar perquè era una pedra cremant. Per això els de Xibalbà els van oferir habitacions a la Mansió Tenebrosa i els donaren pins encesos perquè s'il·luminessin i tabac perquè fumessin. Després d'aquella nit els van anar a buscar per jugar a pilota i els engendrats van guanyar als de Xibalbà. Llavors els caps els van enviar a descansar a la Mansió d'Obsidiana, plena de guerrers; però van sortir il·lesos i llestos per a un nou joc de pilota, que també van guanyar. Aleshores van ser obsequiats amb un descans a la Mansió del Fred Incalculable, on una calamarsa densa es va sumar com homenatge. En sortir d'allà van passar per la Mansió dels Jaguars d'on les bèsties ferotges van fugir espantades. I així van passar per la Mansió del Foc, per la dels Ratpenats, per anar de nou a pilotejar i concloure el joc amb la derrota de Xibalbà. Llavors, els caps van ordenar fer una pedra cremant com un rostidor i els demanaren als engendrats que mostressin el seu poder llançant-s'hi. Aquests van complir i es van cremar, es van socarrar, els seus ossos van quedar blancs. Aleshores els de Xibalbà van cridar: "els hem vençut!". Després van moldre els ossos i els van anar a escampar pel riu. Però l'endemà els engendrats van tornar en la forma de dos homes molt pobres i van dansar a la porta de Xibalbà. Portats davant dels caps, els captaires van mostrar molts prodigis. Incendiaven quelcom que després es regenerava, destruïen alguna cosa que després es recomponia. Animats per aquesta màgia, els caps van demanar: "mateu un home i després reviviu-lo!". Així va ser fet. Després van demanar: "ara trossegeu-vos entre vosaltres i ajunteu les vostres parts!". Així va ser fet. En veure aquests prodigis, Suprem Mort i Principal Mort van demanar: "Sacrifiqueu-nos i després feu-nos reviure". D'aquesta manera, Mestre Mag i Bruixet van sacrificar Suprem Mort i Principal Mort; però no els van reviure. La confusió entre els de Xibalbà fou gran en veure els seus caps supremos oberts i sense els seus cors. Quan els engendrats van obrir els caps en dos, els seus sequaços van fugir, però tots varen ser capturats i oberts en dos. Tots els seus fills van ser portats a un barranc i amb tots ells s'omplí l'abisme. Allà van quedar els cossos sense vida dels de Xibalbà. Els de Xibalbà van ser vençuts pels grans prodigis, per les metamorfosis dels engendrats.

Els engendrats es van donar a conèixer pels seus noms veritables i van proclamar la venjança dels seus pares, Suprem Mestre Mag i Principal Mestre Mag. Els engendrats van deixar segellat l'infern i van dir: "La glòria de Xibalbà ja no existeix però, no obstant això, us deixarem domini sobre el Mal. Vosaltres tindreu domini sobre Els de la Guerra, Els de la Tristesa, Els de la Misèria; però ja no s'atraparà Els Fills de l'Alba, ni s'agafarà els homes per sorpresa com passava quan Xibalbà dominava el món". I es van dirigir als pares que havien estat sacrificats en altres temps a Xibalbà i van dir: "Hem venjat la vostra mort i els vostres turments". Immediatament es van elevar enmig de la llum fins a l'alt del cel i allà, convertits en el sol i la lluna, van il·luminar la faç de la terra i van dissipar les tenebres que havien regnat fins aleshores.

NOTES A MITES ARRELS UNIVERSALS

I. MITES SUMERI-ACCADIS

1.- Per a l'elaboració del mite de Gilgamesh hem tingut en compte les XII tauletes assíries que són recopilació d'altres anteriors accàdies, derivades al seu torn de les sumèries, com ho demostren els descobriments més recents. Ens hem basat en el material original de R. Campbell Thompson, *The Epic of Gilgamesh*. Oxford University Press, 1930, i de G. Contenau. *L'Épopée de Gilgamesh*. L'Artisan du livre, París, 1939. També hem apel·lat als treballs de Speiser, Bauer, Kramer, Heidel, Langdom, Schott i Ungnad. Per acabar, hem consultat *El cantar de Gilgamesh*. G. Blanco, Ed. Galerna, Buenos Aires, 1978.

2.- Se suposa que el poema de Gilgamesh va ser compost cap a finals del tercer mil·lenni sobre la base de materials molt més antics. Coincidim amb aquesta hipòtesi basant-nos en el desenvolupament de la ceràmica. En efecte, cap a l'època de la seva redacció ja s'havia inventat a Uruk el primer torn de terrisseria del món (cap al 3500 aC). L'instrument era una roda ceràmica de 90 centímetres de diàmetre per 12 de gruix que es feia girar amb la mà esquerra mentre es treballava l'atuell amb la dreta. Atès el seu pes, el volant seguia girant alguns minuts, cosa que permetia perfeccionar l'obra amb les dues mans lliures. Posteriorment s'inventa (també a Mesopotàmia) el torn de peu. No obstant això, en el poema, la deessa Aruru crea l'home de fang sense més mitjans que les seves mans humitejades. No és un detall sense importància, ja que per la tècnica descrita es pot deduir un ambient d'època anterior a la de l'ús del torn. En comparar p. ex. la creació sumèria de l'home amb la creació egípcia resulta que en aquesta última el déu Khnum dona forma al cos de fang en el torn de terrissaire (instrument aparegut en el Nil just a l'època dinàstica). En el poema sumeri es fa al·lusió a la creació de l'heroi Enkidu com a “doble”, com a còpia de Gilgamesh, tan bon punt “la deessa Aruru es concentrà dins seu”. És possible que això es refereixi a la tècnica de fabricació de figures humanes ceràmiques en còpies de motlle (“dins seu”) sobre la base d'un original prèviament confeccionat. El fet que Enkidu neixi pelut (“L'heroi va néixer amb el cos cobert d'un borrisol tan espès com l'ordi dels camps”), es pot referir a la presència visible d'antiplàstics (escorces de cereals, palla, etc.) que s'agregaven a l'argila per evitar que es clivellés, de la mateixa manera que, en alguns llocs, es fa amb el fang en preparar toves. Això correspon a una etapa anterior a la de la terrisseria i la utilització de la roda de terrissaire. Per tant, la història seria prèvia a l'època d'al-'Ubaid i molt anterior a l'aparició del mite de Marduk, quan vol crear l'home sobre la base de la seva sang i els seus ossos, encara que després decideix fer-ho amb la sang del seu enemic Kingu. En aquest cas ja estem en presència de la tècnica de l'engalba o de l'esmalt ceràmic de la qual hi ha nombroses mostres en la Babilònia de l'època. És més, en el British Museum es conserva una tauleta en què apareix una fórmula d'esmalt sobre la base de plom i coure donada pel mestre Liballit de Babilònia, possiblement contemporani de la redacció del mite de Marduk. Es podria objectar que tant en el Gènesi hebreu com en el Popol-Vuh Quiché no es fa cap al·lusió al torn malgrat que ja existia a l'època de les seves respectives redaccions. Pel que fa al Gènesi, Déu fa Adam de fang i després Eva de la seva costella (com en el cas de l'home de Marduk, sobre la base de sang i os) i li dona vida amb el seu buf. No hi ha cap al·lusió al torn, però el “buf” és suggestiu perquè pertany a una època anterior a la de la utilització d'aquest instrument. La introducció d'aire al forn és anterior al torn i és un procediment que es va perfeccionar després amb la manxa i va permetre elevar fins a temperatures altes la cocció, que d'una altra manera no superava els 800 graus, ja que tot depenia de les calories de la llenya d'acord a les resines que contingués segons la regió. També es pot dir que l'invent del forn de tir ascendent va permetre, de vegades, l'elevació fins a temperatures properes als 1.000 graus, però la injecció d'aire resulta d'una tècnica posterior. Entre els Quiché el mite explica que els déus van fer el primer home de fang, però es deformava amb el temps (etapa preceràmica de l'argila endurida); després els déus van fer l'home de fusta, però tampoc no va resultar i va ser destruït fins que, per fi, es va aconseguir formar l'ésser humà de blat de moro. Això posa de manifest que el mite va quedar establert en l'etapa instrumental neolítica (pedra, os i fusta), prèvia a la revolució ceràmica. D'altra banda, a Amèrica no es coneixien ni el torn ni la roda, per tant no hi ha al·lusió

a aquest instrument. És cert que en les tres traduccions clàssiques del Popol-Vuh (Arciniegas, Recinos i Chávez) hi ha descripcions d'instruments i atuells ceràmics que coexisteixen amb el mite de la creació de l'home però, pel que sembla, aquest és anterior a l'ambientació del text. En síntesi, pel que fa a la creació de l'ésser humà per un déu terrissaire, el mite més antic és el sumeri. Això es podria objectar, però, amb alguna afirmació respecte a l'antiguitat de certes ceràmiques basant-se en les temperatures de cocció. Però, afortunadament, molts problemes d'aquest tipus s'han anat solucionant a partir dels treballs de Wedgwood sobre els gots etruscs. El piròmetre que va dissenyar aquest investigador (malgrat la imperfecció de la seva escala), ja va permetre determinar la quantitat de calor absorbida per una argila. En conèixer-ne la composició i sotmetre una rèplica a cocció controlada es va poder observar la seva contracció d'acord als paràmetres establerts en l'escala. El criteri utilitzat va ser que a més calor, més contracció que, d'altra banda, queda fixada una vegada refredat el cos. Un altre mètode consistia a sotmetre un tros de la mostra a temperatura creixent fins que es produeix contracció. En aquest moment es fixa el punt de l'escalfament original. Però, actualment, la precisió de l'anàlisi piromètrica és tal que es pot arribar a determinacions de dècima de grau.

3.- "Els fragments 'Mort de Gilgamesh' i 'El descens a l'Infern' provenen de tauletes sumèries trobades a Nippur i han estat datades en la primera meitat del segon mil·lenni aC. No articulen amb l'estructura actual del Poema, encara que el segon es trobi traduït literalment en la tauleta XII assíria, última d'aquesta versió". *Cantar de Gilgamesh (op. cit., pàg. 95)*. En la traducció d'A. Schott, el text que apareix referint-se al parlament d'Enkidu amb Gilgamesh és aquest: "Mira, el meu cos que amb tendresa abraçaves, les bestioles el corquen com a roba vella. Sí, el meu cos que alegrement tu tocaves és ara envaït per la podridura que l'omple de la pols de la terra!... Has vist un que va morir cremat en el combat? -Bé l'he vist, era a la nit silenciosa, tirat en el seu jaç i bevent aigua pura. -Has vist un que va caure en la batalla? -Bé l'he vist, els benvolguts pares li sostenien la testa, i sobre ell es va inclinar l'esposa. -Has vist un les restes del qual van ser llançades a l'estepa? -Ai de mi! També aquest jo l'he vist: la seva ombra no troba pau a la terra! -Has vist un l'ànima del qual ningú cuida? -Bé ho he vist: les restes de menjar a l'olla, i el rosegó al carrer ha de menjar..". *El país de los sumerios*. H. Schmökel, Ed. Eudeba, Buenos Aires, 1984, pàg. 210. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

4.- La visió del Paradís enjoiat sol estar relacionada amb la saviesa i, de vegades, amb la vida eterna. Aquesta última té els seus guardians, que sovint són serps. En un mite cretenc citat per Apol·lodor, les serps posseeixen l'herba de la immortalitat. En el de Gilgamesh, la serp roba la planta de la vida que l'heroi ja havia aconseguit. D'aquests temes s'han fet diferents interpretacions que van des de l'espiritualisme més inassolible al positivisme més groller. Vegem algun exemple: "El paradís celestial és gaudit en un trànsit esquizofrènic induït per l'ascetisme, la pertorbació glandular o l'ús de drogues al·lucinògenes. No sempre és possible jutjar quina d'aquestes causes va produir les visions místiques de, per exemple, Ezequiel, 'Enoc', Jacob Boehme, Thomas Traherne i William Blake. Però en el mite els jardins de delit enjoiats es relacionen habitualment amb el menjar d'una ambrosia prohibida als mortals; i això indica una droga al·lucinògena reservada a un petit cercle d'adeptes i que els causa sensacions de glòria i de saviesa divines. No obstant això, la referència de Gilgamesh a l'arç cervical ha de ser una disfressa, ja que l'arç cervical se'l menjaven els antics místics no per il·luminar-se, sinó com un purgant preliminar... Originalment tots els jardins de delit són governats per deesses; déus homes els usurparen quan es passà del matriarcat al patriarcat. El paradís de Gilgamesh pertanyia a Siduri, deessa de la Saviesa, qui havia designat al déu Sol Shamash el seu guardià; en versions posteriors de l'epopeia, Shamash ha degradat Siduri convertint-la en mera tavernera". *Los Mitos Hebreos*. R. Graves i R. Patai, Alianza, Madrid, 1988, pàg. 73. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor). Pel que fa a la relació entre la immortalitat, les serps i l'acte de robar, Wilkins, en la seva *Mitologia Hindú*, observa que quan Garuda va portar una mica d'amrita (ambrosia) des de la Lluna per als Nāgues o deïtats serps, com a preu a pagar per alliberar la seva mare de l'esclavitud, Indra va intentar persuadir-lo que li donés l'amrita i d'aquesta manera evitar que els Nāgues arribessin a immortals. Però Garuda va seguir amb el seu projecte i va lliurar als segrestadors la substància (en un atuell). Mentre els Nāgues s'estaven banyant, Indra la va robar. Aquests, creient que l'ambrosia s'hauria vessat sobre l'herba Kusa (*Poa Cynosuroides*), la van llepar. Les afilades pues de l'herba van esquinçar les seves llengües; per aquest motiu les serps les tenen bífides.

5.- Del fragment anomenat "Mort de Gilgamesh".

II. MITES ASSIRI-BABILÒNICS

1.- El poema, fet a Babilònia sobre la base de material sumeri, es va trobar després a la biblioteca real d'Assurbanipal (S. VII aC).

2.- Els onze monstres, més el seu cap Kingu, són les dotze constel·lacions zodiacals que, com estàtues (imatges fixes), Marduk col·locarà en el cel.

3.- Referència a la Tauleta I de l'Enuma Elish (Quan al Capdamunt) v. 147 a 157. *Poema babilònic de la Creació*. E. L. Peinado i M. G. Cordero, Ed. Nacional, pàg. 98, Madrid, 1981. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

4.- Tauleta III v. 134 a 138. Tauleta IV v. 1 a 32. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

5.- La planta associada a Tiàmat i Kingu pot haver estat d'una espècie aquàtica i de propietats verinoses que, en petites dosis, resultava curativa (la "sang" de Kingu com lliuradora de vida). Aquesta idea, aparentment contradictòria, no és estranya. Així llegim a *Pausanias VIII*, 17, 6 i següents que l'aigua de l'Estígia tenia propietats perniciosos, i trencava el ferro, els metalls i la ceràmica. Inversament, aquestes aigües posseïen qualitats d'elixir de vida, com en el cas d'Aquil·les que obtenia la invulnerabilitat per la immersió. Recordem Hesíode: "*Tal jurament van establir en veritat els déus, per l'antiga aigua immortal de l'Estígia, que corre a través d'una regió abrupta*". (*Teogonia*. v.805). (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

6.- El zodíac.

7.- El Sol.

8.- L'estel Sírius.

9.- El planeta Júpiter.

10.- Tauleta V, v. 14 a 22. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

11.- Bab-El, significa "Porta de Déu".

12.- Tauleta VI, v. 5 a 10. Els Igigi i els Anunnaku, entitats respectives dels cels i de les profunditats infernals. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

13.- Tauleta VI, v. 11 a 16. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

14.- Tauleta VI, v. 29 a 37. El sacrifici de Kingu permet obtenir la seva sang. D'aquesta manera els déus queden nets de la seva culpa i es pot transmetre la vida a la humanitat. La frase: "Aquesta obra va ser incomprendible", tal vegada reveli la perplexitat del poeta babilònic, o la falta d'indicis, davant d'una explicació insatisfactòria que, possiblement en context més complet, obrés en poder dels sumeris (de qui deriva aquest mite). En la tradició caldea van ser Marduk i Aruru els progenitors de l'home. Aquesta deessa és la que, en el poema de Gilgamesh, crea l'home i després el doble del rei, Enkidu, quan amb les seves mans humitejades el modela amb argila. Una altra versió (transmesa pel sacerdot Beroso), assenyala que la humanitat fou modelada amb argila a la qual es barrejà la sang d'un déu.

15.- Es tracta de la piràmide truncada amb graderies (ziggurat) que sempre tenia un temple a la cúspide, que alhora era lloc d'observació astronòmica. El complex d'Essàgil comprenia altres torres, residències i muralles fortificades. Les escales eren freqüentment substituïdes per rampes. En espais subterranis de la piràmide es trobaven cambres funeràries o rituals on per la festivitat d'Any Nou (Akitu) «reposava» o «moría» Marduk. Més tard Marduk era rescatat de «la muntanya de la mort» i després de complexes cerimònies es fixaven els destins de l'Any Nou. Per descomptat, el mite de la mort i resurrecció ja havia pres forma molt temps abans a Sumer. Sobre aquest tema, comenta Schmökel: "Avui sabem que la problemàtica de vida, mort i resurrecció, expressada en el misteri d'Inanna i Dumuzi, era una pregunta nuclear de l'antiga religió sumèria... cal preguntar-se si l'ombrívola descripció del més enllà en l'epopeia de

Gilgamesh no hauria de considerar-se com una reacció contra esperances massa efusives en aquest sentit. Qui es lliurés íntegrament a la fe en Inanna, com dadora de tota vida, i en el seu estimat Dumuzi, que cada any a la tardor baixava a l'avèrn, acompanyat pels laments dels homes i en el seu retorn la primavera següent era rebut amb goig, tal vegada podria participar en aquesta tornada, i esdevenir ell mateix una baula en l'eterna cadena del morir i néixer... I ja hem vist que, almenys en la primera dinastia d'Ur, la creença en el rei convertit en Dumuzi va donar lloc als efectes més estranys: grups sencers d'homes prenen la cicuta a la tomba del sobirà extint o de la difunta sacerdotessa, per acompanyar així el seu déu i reviure juntament amb ell. Passem per alt la qüestió sobre el grau d'espontaneïtat en cada cas; el fet que aquests homes i dones possessin fi a les seves vides sense cap coacció visible, sembla segur” *El país de los sumerios, op. cit.*, pàg. 211. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

16.- Tauleta VI, v. 95 a 98. Sembla que es tracta d'una referència al Diluvi.

17.- Tauleta VI, v. 120 a 123. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor). “Caps negres” és una designació dels éssers humans. D'altra banda, la reducció de nombrosos noms de déus a Marduk, mostra la cara monoteïsta de la religió babilònica tan bon punt la seva divinitat local es va expandir per la baixa i alta Mesopotàmia, l'Àsia Menor i la Mediterrània oriental. El mateix faran els assiris amb Assur.

18.- Tauleta VII, v. 161 a 162. Es refereix a les paraules finals de l'Enuma Elish.

III. MITES EGIPCIS

1.-El format que hem donat al mite de la creació es correspon amb la mitologia de Memfis i està d'acord amb la inscripció que va fer imprimir sobre pedra basalt el faraó Shabaka, cap al 700 aC. Aquesta inscripció, al seu torn, és transcripció d'un paper considerablement més antic. A l'Imperi Antic, Atum era el déu principal, que de vegades va ser relacionat amb Ra, el disc solar, però ja en l'Imperi Nou Ra ocupa el lloc central en decandiment d'Atum i altres déus. La font que ens ocupa mostra Ptah com el creador de tot l'existent. En la mitologia egípcia sempre hi ha dificultats per seguir el procés de transformació d'una entitat divina. Molt freqüentment, un déu totalment desconegut en una època comença a sorgir tímidament en l'escenari històric d'èpoques posteriors. Després, la seva figura pren forma i de vegades amenaça d'absorbir tota la vida religiosa o mítica d'un llarg període. El cas d'Egipte és exemplar en aquest punt pel llarg temps en què es va desenvolupar la seva cultura. D'acord amb l'*Aigyptiaka* (esmentada per Flavi Josep), la primera dinastia comença cap al 3000 aC (època Tinita). Fins a la dominació persa, grega i romana, Egipte segueix actiu i, per tant, en franca transformació. En efecte, encara en època dels Ptolemeus, la mitologia segueix desenvolupant noves formes que en aquesta època influeixen en el món hel·lenístic, com abans havien influït en els rudiments de la cultura grega. Estem parlant doncs de 3.000 anys de desenvolupament continuat i no és estrany que en aquest període l'aparició i transformació de mites provoqui desconcert *per excés*. D'aquesta manera, una divinitat pot tenir característiques diferents (i de vegades oposades) a si mateixa quan ha transcorregut un mil·lenni o més temps.

2.- Allò que no ha nascut i allò que ja ha mort coexisteixen en el present de Ptah.

3.- Una llegenda esmenta específicament Biblos. Fenícia era una regió de l'Àsia Anterior a la costa occidental de Síria i que, entre el Líban i la Mediterrània, arribava pel sud al Mont Carmel. Les seves ciutats principals eren: Biblos, Beirut, Sidó, Tir i Acca. Durant la dominació romana es va afegir el territori de la Celesíria, o Fenícia del Líban, i la nació antiga es va designar com a Fenícia Marítima. Hem emprat “Fenícia” en el relat, per ressaltar la mateixa arrel de “Fènix”, au fabulosa que moria en una foguera i renaixia de les seves cendres. De tota manera, no ignorem que “Fenícia” deriva del grec Phoenikia, és a dir “país de les palmeres”, i que els habitants d'aquell lloc s'anomenaven a si mateixos “cananeus” i no “fenicis”.

4.- Al·lusió a la preparació de la mòmia, d'acord als comentaris d'Heròdot (*Històries*, II, LXXXVI i següents).

5.- S'ha pretès fer derivar la paraula “piràmide” d'un terme grec que significa “pastís de blat”, perquè egipcis i grecs donaven aquesta forma a certs pastissos (derivats, tal vegada, d'altres que servien de pràctica cerimonial teofàgica). Hi ha els qui opinen que es tractava de simples aliments adornats graciosament. Piràmide, del grec *pyramis*, té la mateixa arrel que pira, *pyra*, i que foc, *pyr*. “Pira” ha estat usat com a «foguera» on es cremava el cos dels morts, o els cossos del sacrifici ritual. No conservem el vocable que en l'antiga llengua egípcia es referia exactament a la piràmide en sentit geomètric. De tota manera, tant el nom grec com els estudis matemàtics inicials d'aquest cos bé poden provenir de l'ensenyança egípcia, atès el que es comenta en el *Timeu* de Plató, on l'autor esmenta els primers coneixements científics del seu poble considerant-los d'origen egipci. Aquestes consideracions ens han permès fer un joc de paraules en què la piràmide en qüestió acaba identificada amb el forn del terrissaire. Per la seva banda, la història que explica Heròdot (Ibíd. II, C i CI) pel que fa al motiu de la construcció de les piràmides l'apropa al tema d'Osiris. A més, en recordar l'antiguitat del mite propi de la cultura ceràmica primitiva (en la qual el naixement de l'home es deu al déu-terrissaire), s'ha pogut compondre acceptablement el paràgraf esmentat, encara que amb la llicència del cas. D'altra banda, les piràmides mesopotàmiques (ziggurats) també ens apropen a una concepció segons la qual aquestes construccions no eren tan sols temples i llocs d'observació astronòmica, sinó “muntanyes sagrades” en què Marduk era soterrat i després rescatat. Quant a les piràmides escalonades i cobertes o semirevestides de Mèxic i Amèrica Central (Xochicalco, Chichén Itzá, Cholula, Teotihuacán, p. ex.), no tenim elements per afirmar que, a part de construccions dedicades al culte i a l'observació astronòmica, se'ls donés funció sepulcral. I pel que fa al seu desenvolupament històric, les piràmides d'Egipte evolucionen des de les mastabes, que ja en la III dinastia estaven lligades al culte al Sol a Heliòpolis.

6.- D'acord amb allò que es pot observar p. ex., en el *Papyrus of Ani* (Brit. Mus. N. 10, 470, fulls 3 i 4).

7.- La corona blanca i alta de l'alt Nil i la vermella i baixa del baix Nil, representaven la procedència del faraó i el seu poder sobre aquestes regions. De vegades, ambdues corones es combinaven per formar la corona doble. En temps de l'Imperi Nou va començar a usar-se la corona blava de guerra. Sovint es col·locava al voltant l'ureu, la cobra sagrada, que representava el poder sobre les dues terres; o bé, les plomes d'estruç que combinaven amb la corona alta. En el cas d'Osiris la corona pren caràcter sacerdotal a manera de tiara com ocorre amb el tocat papal (però en el qual s'observa la corona de tres pisos). En aquest cas, es fa derivar la tiara pontifícia de la mitra dels bisbes, però el seu estil és més aviat egipcià.

8.- El flagel i la gaiata o bàcul apareixen freqüentment creuats en el pit dels faraons. En les representacions d'Osiris compleixen amb una funció sacerdotal, tal com ocorre amb el bàcul dels bisbes cristians.

9.- El Ka no era l'esperit sinó el vehicle que visitava el cos momificat. Tenia algunes propietats físiques i era representat com “doble”. Així apareix en les diferents èpoques dels *Llibres dels Morts*. Quan es representava el Ka del faraó acostumaven a pintar-se o esculpir-se dues figures iguals preses de la mà.

10.- La creu de braços iguals era el símbol d'Anu, dels caldeu-babilònics. La creu Ankh o ansata era una Tau amb cercle i nansa, símbol del triomf sobre la mort i atribut propi de Sekhmet. Aquesta creu va ser adoptada després pels cristians coptes.

11.- El Ba era l'esperit no sotmès a les vicissituds materials. Se'l solia representar com a un ocell amb rostre humà.

12.- Amenthes era l'infern, el regne dels morts.

13.- Khnum, sovint representat amb cos humà i cap de moltó, era la divinitat principal de la tríada d'Elefantina de l'Alt Egipte. Aquesta divinitat va fer el cos dels humans amb fang i els va donar forma en la seva roda de terrissaire que, en girar, prenia el caràcter de roda de la fortuna que fixava el destí de les persones des del moment del seu naixement. Beltz, quan cita E. Naville, *The temple of Deir el Bahri*, II, taules 47-52, posa en boca de Khnum aquestes paraules en crear una reina important: “Vull obsequiar-te amb el cos d'una deessa. Seràs perfecta com tots els déus i rebràs de mi felicitat i salut i les corones de tots dos països i estaràs en el cim de tots els éssers vivents en ser reina de l'Alt i del Baix Egipte”. *Los Mitos Egipcios*. W. Beltz, Losada, Buenos Aires, 1986, pàg. 97 i 98. (N. dels t.. Traducció directa del text citat)

14.- Thot, déu d'Hermòpolis. Es representava amb cos humà i cap d'ibis. Va ser el creador de la cultura. També assumia el rol de conductor de les ànimes cap a l'Amenthes. L'equivalència amb l'Hermes grec va donar lloc a la figura d'Hermes-Thot. Posteriorment, cap al s. III dC els neoplatònics i altres sectes gnòstiques van produir els Llibres Hermètics (Poimandres, La Clau, l'Asclepi, La Taula de Maragda, etc.), que van atribuir a un llegendari Hermes Trimegíst (el «tres vegades gran») creador de la ciència, les arts i les lleis.

15.- El sicòmor era una espècie de figuera de fusta molt perdurable que s'utilitzava per a la confecció de sarcòfags. També es fa al·lusió aquí a l'arbre Dyed, un tronc mort de què sortien brots i que representava la resurrecció d'Osiris.

16.- “Dama d'Occident”, nom que prenia la deessa mare Hathor en les invocacions mortuòries, reemplaçada a la regió occidental de Líbia on es trobava el regne dels morts.

17.- Anubis, amb cos d'home i cap de xacal, era l'acusador en el judici dels morts. De vegades se'l coneixia com “L'Embalsamador” o “El Guardià de les Tombes”. S'atribuïa a Anubis haver ajudat en l'embalsament d'Osiris. També apareixia com “Aquell que està sobre la seva muntanya”, és a dir, a càrrec de la piràmide funerària.

18.- Els amulets (ushabtis o “els que responen”) eren figuretes d'argila que es col·locaven a les tombes perquè acompanyessin el mort al país d'Amenthes, on adquirien grandària i característiques humanes i reemplaçaven el difunt en els treballs més escarrassats.

19.- Horus amb els seus pares Osiris i Isis formava part de la tríada d'Abidos. Se'l representava amb cap de falcó i un disc solar sobre el front. Se'l considerava en el seu aspecte solar naixent.

20.- Era un déu local de Coptos, Akhmim i de certes regions desèrtiques. Se'l representava com a Príap amb el fal·lus erecte. Era una divinitat regeneradora de la cort de Seth. Va ser anomenat “Toro de la seva mare”, fill i espòs d'una divinitat que presidia l'Orient. Pot haver-se produït alguna permutació amb Seth, ja que algunes llegendes el presenten com un toro negre que assassina Osiris. D'altra banda, bé pot existir una relació estreta entre aquest antiquíssim Min i el llegendari Minos de Creta que es representa també com un toro.

21.- Apofis era una serp monstruosa que aguaitava la barca del Sol. Amb el temps va quedar identificada amb Seth en el seu aspecte demoníac. En algun *Llibre dels morts* es fan invocacions perquè la barca on va el difunt no sigui presa d'aquesta serp.

22.- En els déus la pèrdua del cap no significa la seva mort sinó més aviat un reemplaçament d'atributs. Moltes divinitats, al seu torn, poden ser identificades fàcilment perquè porten per cap el tòtem del poble o del lloc d'on van partir.

23.- Ens ha semblat important anotar la història d'Akhenaton sota un subtítol que fa referència a l'“antimite”. En veritat es tracta d'un altre mite arrel: el del déu únic que, com a sistema de pensament, entra en forta col·lisió amb panteons superpoblats. Si bé ja a Mesopotàmia es van veure alguns plantejaments monoteïstes, és a Egipte i amb Akhenaton (de 1364 a 1347 aC) on aquesta forma religiosa adquireix vigor. La reforma d'Akhenaton dura tant com el seu regnat. Segons Belz, les castes sacerdotals que van concedir al clergat d'Amon de Tebes una primàcia honorífica sovint es veien com el tresor i la salvaguarda de les tradicions nacionals. La seva reeixida resistència a les reformes d'Akhenaton va tenir no tan sols un caràcter religiós sinó també nacional. Després que fessin anul·lar les reformes d'aquest sobirà heretge, la seva influència i la seva força es van tornar més fortes que mai. “Els temples es van convertir en la potència econòmica més gran del país. Els reis de la vintena dinastia eren titelles en les mans dels summes sacerdots tebens, la funció dels quals era, d'antany, hereditària” (Tólkarev). Oposadament al que va ocórrer amb el cristianisme i l'Islam, que van progressar en aliança amb les noves forces polítiques, la religió egípcia va tornar cap a formes autòctones. D'haver progressat la reforma política i religiosa d'Akhenaton probablement hauria sorgit una religió universal amb força més anterioritat a les avui conegudes. De tota manera, encara que es van esborrar oficialment els rastres de l'heretgia la seva influència va transcendir l'Egipte.

24.- Heliòpolis.

25.- Les traduccions de l'*Himne a Aton* són nombroses. Per la nostra banda hem apel·lat a diferents translacions, hem modificat fragments i li hem donat a tot un mateix estil.

IV. MITES HEBREUS

N. dels t.: Totes les cites de la Bíblia en la versió catalana pertanyen a la *Bíblia Interconfessional Catalana* (www.bci.cat).

1.- Gènesi 2, 9 i 2, 16-17.

2.- Sobre la base del llibre V d'*El Paradís Perdut*, de J. Milton.

3.- Gènesi 3, 4-5.

4.- En aquest relat, la serp intenta que l'home adquireixi la ciència però impedeix que obtingui la immortalitat, seguint la tònica del mite de Gilgamesh, "aquell que tot ho va saber" però que va tornar a morir a Uruk.

5.- Gènesi 3, 22-24.

6.- Anunci de la Llei Mosaica.

7.- Gènesi 22, 1-14.

8.- "Després, Déu digué a Abraham: -A la teva esposa, no li diràs més Sarai, sinó Sara. Jo la beneiré i d'ella et donaré un fill. La beneiré, i serà mare de pobles i de reis. Abraham es va prosternar amb el front a terra i es posà a riure tot pensant dintre seu: "¿Encara pot tenir un fill, un home de cent anys? I Sara, que ja en té noranta, pot infantar?" *Ibid.* 17, 15-17.

9.- "... va afegir: -L'any vinent tornaré per aquest temps i Sara, la teva esposa, haurà tingut un fill. Sara ho sentia des de l'entrada de la tenda, darrere d'Abraham. Abraham i Sara ja eren vells, carregats d'anys. Sara, que ja havia passat l'edat de tenir fills, es posà a riure per dins tot dient-se: '¿A les meves velleses tornaré a sentir plaer, ara que el meu marit, el meu senyor, també és vell?' El Senyor digué a Abraham: -Com és que Sara ha rigut pensant que una dona tan vella no pot tenir fills? Hi ha res impossible per al Senyor? L'any vinent tornaré per aquest temps i Sara haurà tingut un fill. Sara, mentint per por, va assegurar que no havia rigut, però ell va insistir: -Sí que has rigut!" *Ibid.* 18, 10-15

10.- El tema d'Abraham va ser tractat dramàticament per Kierkegaard a *Temor i tremolor*. En un dels possibles guions sobre el tema de l'holocaust diu: "Un dia de bon matí, Abraham es va llevar d'hora, va abraçar Sara, la seva esposa en la vellesa, i Sara va besar Isaac, el que l'havia alliberat de la infàmia, el seu orgull, la seva esperança en tots els llinatges. Aleshores van cavalcar en silenci camí avall, i l'esguard d'Abraham estava enganxat a terra, fins que, al quart dia, va alçar els ulls i va mirar enllà el mont Morià, però el seu esguard va retornar a terra. En silenci va amuntegar la llenya, va lligar Isaac i en silenci va agafar el ganivet; aleshores va veure el marrà que Déu havia triat. El va oferir i va tornar a casa... D'aquell dia ençà, Abraham va envellir; no podia oblidar el que Déu li havia exigut. Isaac prosperava com abans, però els ulls d'Abraham s'havien enfosquit; ja no veia l'alegria" (N. dels t.. A l'original de Silo: op. cit. pàg. 15. Losada, Buenos Aires, 1979. La traducció catalana és de Begonya Sáez Tajafuerce, Marbot Ediciones, Barcelona, 2012). Per la nostra banda, en lloc d'insistir en la culpa com un motiu de l'existència, hem destacat certs aspectes retributius del mite pel que fa a la burla divina enfront del riure motivat per la incredulitat.

11.- Aquest és el tema de Jacob, però també Moisès lluita amb Déu. Així se'ns diu: "Durant un descans del viatge, el Senyor es va acostar a Moisès i el volia fer morir". *Èxode*. 4, 24.

12.- Israel, és a dir "el que lluita amb Déu", o "Déu lluita".

13.- Peniel, és a dir "el rostre de Déu".

14.- "Els lexicògrafs àrabs expliquen que la naturalesa del fet de caminar ranc produït per lesió en el tendó femoral de l'articulació de la cuixa obliga una persona a caminar sobre la punta dels dits. Aquesta dislocació del maluc és comú entre els lluitadors i la va descriure per primera vegada Harpòcrates. El desplaçament del cap del fèmur allarga la cama, estreny els tendons de

la cuixa i produeix espasme en els músculs, la qual cosa obliga a caminar culejant, amb el taló constantment elevat, com el caminar ranc que Homer atribueix al déu Hefest. Entre els àrabs hi ha la creença que el contacte amb els *jinn* porta com a conseqüència una manera de caminar fluixa i com desllorigada, potser en record de la dansa rancallosa que ballaven els devots que es creien posseïts pels déus, com els profetes de Baal al Mont Carmel (*Reyes* XVIII.26). Beth Hoglah, prop de Jericó, pot haver estat anomenada així per aquesta raó, perquè *hajala* en àrab significa ranquejar o saltar i tant Jeroni com Eusebi anomenen Beth Hoglah 'el lloc de la dansa de l'anell'. Els tiris ballaven aquesta dansa en honor d'Hèrcules Melkart. En conseqüència, és possible que, originalment, el mite de Penuel expliqués una cerimònia ranquejant que commemorava l'entrada triomfant de Jacob a Canaan després de lluitar amb un rival". *Los Mitos Hebreos*, op. cit., pàg. 200, nota 7. (N. dels t.: Traducció directa del text citat).

15.- El tema del caminar ranc diví està molt estès en la mitologia universal. Des de l'Hefest coix que és foragitat de l'Olimp fins als nadius de Terenos i els de l'illa de Vancouver. Els Ute de Whiterocks a Utah practicaven "dances ranquejants"; això també es llegeix en un text talmúdic que refereix la dansa claudicant celebrada cap al segle II dC amb l'objecte d'afavorir les pluges. Aquesta idea del caminar ranc diví apareix també a la Xina arcaica. El fundador de la dinastia Yin, Tang, que va lluitar contra la sequera i Yu el Gran, fundador de la dinastia Shang, eren hemiplègics i ranquejaven. Trobem comentaris sobre aquest particular a Frazer (*La Branca Daurada*, 4, vol. 7) i en C. Lévi-Strauss (*Mitológicas II, De la Miel a las Cenizas*. F.C.E., Mèxic, 1972, pàg. 383-386). En aquest punt opinem que en les danses claudicants o ranquejants, realitzades amb l'objecte de promoure les pluges, el o els oficiants del ritual simulen el malestar d'algunes persones que, en apropar-se les tempestes, acusen dolors artrítics. Així doncs, es tracta d'"enganyar" el cel i, dins d'aquesta lògica, si es ranqueja és perquè ve la pluja, per tant, la pluja ha de produir-se. En el cas de Jacob creiem que la seva lluita i el seu caminar ranc emergent bé podria tractar-se d'un ritual, però no referit al tema de les pluges sinó al del canvi d'estat del protagonista confirmat en la permutació del seu nom, ni més ni menys que pel d'Israel. Recordem que en l'altre cas de lluita amb Jehovà, Moisès no queda coix però es produeix immediatament la circumcisió i que tot això ocorre en el trajecte de retorn a Egipte, en seguir el mandat de Déu per rescatar el seu poble de la presó del Faraó. Per tant, l'anècdota de "l'intent" de Jehovà per "matar" Moisès, reflecteix també un possible ceremonial de canvi d'estat.

16.- No podem deixar de transcriure alguns paràgrafs del curiós estudi de Freud respecte a Moisès i el monoteisme. Encara que els seus raonaments no estan del tot avalats per la certesa històrica, són dignes de tenir en compte en alguns aspectes. Per descomptat, no reproduïrem aquí els temes psicoanalítics de la tesi. El treball en qüestió, sota el títol de "*Moisès i el monoteisme*" (N. dels t. A l'original de Silo: op. cit. Volum XXIII. Amorrortu, Buenos Aires, 1980. La traducció catalana és d'Artur Quintana, Laia, Barcelona, 1984), tracta de demostrar en el capítol primer que Moisès va ser un egipci, i per això cita un document de Sargon d'Accad (fundador de Babilònia, cap al 2800 aC) on apareix la llegenda del rescat de les aigües que circulava arreu del món cultural de la Mesopotàmia, i per tant era conegut pels semites nascuts a Babilònia o, com Abraham, a Ur de Caldea. L'escrit diu: "Jo sóc Sargon, el rei poderós, el rei d'Accad. La meva mare era una vestal, no he conegut el meu pare, però el germà del meu pare vivia a les muntanyes. A la meva ciutat d'Ur-Zababa, situada a les riberes de l'Eufrates em va concebre la meva mare, la vestal. D'amagat em parí. Em va posar en un vas de canyes, en va tancar la pota amb betum i em diposità sobre el corrent, que no em va ofegar. El corrent em duqué a les mans d'Akki, l'aiguader. Akki, l'aiguader, per la bondat del seu cor em tragué de les aigües. Akki, l'aiguader, em va criar com el seu propi fill...", etc. Més endavant, Freud diu: "... la religió d'Aton fou suprimida, i la residència del faraó sacríleg destruïda i saquejada. Cap al 1350 aC es va extingir la XVIII dinastia; al cap d'un període d'anarquia, el cabdill Horemheb, que governà fins al 1315 aC, restablí l'ordre. La reforma d'Ikhнатon semblava un episodi condemnat a l'oblit. Fins ací, doncs, els fets històricament comprovats, i ara comença la nostra hipotètica continuació. Entre les persones pròximes a Ikhнатon es trobava un home, possiblement anomenat Thotmes, com molts altres d'aquell temps –això del nom no té gaire importància, el que compta és que es trobi compost amb l'arrel *-mose*. Tenia un càrrec important, era partidari convençut de la religió d'Aton, però, contràriament al monarca, de caràcter meditatund, era home enèrgic i apassionat. Per a ell, la mort d'Ikhнатon i l'eliminació de la seva religió era la fi de totes les seves esperances... Sentint-se sol i desenganyat, es dirigí cap a aquests estrangers, buscant-hi compensació per al que havia perdut. Els va escollir com a poble i va intentar de fer-hi realitat els seus ideals. Els va santificar mitjançant la circumcisió, els va donar lleis i els va

iniciar en la doctrina d'Aton que els egipcis acabaven de rebutjar". I fins aquí, Freud. Pel que fa a la circumcisió sabem que ja havia estat establerta abans de Moisès i quant al seu ús per diversos pobles, fins i tot l'egipci, es pot provar històricament, sense per això fer-la derivar exclusivament dels habitants del Nil. Moisès podria haver estat egipci, això no ens sembla d'especial importància. El tema d'interès és que la influència cultural egípcia es va fer sentir en aquesta porció del poble jueu establerta en terra dels faraons. Els esdeveniments desencadenats per Akhenaton van ser molt propers a l'època de l'Èxode i les tesis religioses que va sostenir Moisès també van coincidir amb les del reformador egipci. Quant a l'interès històric que experimenta Freud, hem de recordar que cap a 1934 circulaven nombroses hipòtesis sobre l'origen egipci de Moisès, entre d'altres les de Breasted i les d'Eduard Meyer que el nostre autor cita sovint fent-se ressò de la discussió plantejada. Per descomptat, per a Freud no era indiferent el tema de la fundació religiosa ja des del seu *Tòtem i tabú* de 1913. Quan en el *Moisès i el monoteisme* es conclou que Moisès va ser assassinat per un grup dels seus liderats, tots els antecedents del cas i especialment la relació pare-fill no es poden passar per alt, almenys dins de la lògica psicoanalítica o de la tradició antropològica, representada per J. G. Frazer, de qui Freud era tributari. Frazer sostenia que l'assassinat dels caps era una tendència marcada o encoberta però existent en nombroses societats. Com al seu torn els caps saben o intueixen això, la gent els ha de cuidar i anar amb compte amb ells (*"He must not only be guarded, he must also be guarded against"*).

17.- Èxode 3, 2-16. Veure també: Èxode 6, 2-3.

18.- Ibíd. 12, 37-38.

19.- Segons Eusebi i Juli Africà, Amenofis va fer construir un canal que començava al Nil a l'altura de Coptos, més a baix de Tebes i penetrava per Cosseir en el Mar Roig. Aquest canal va ser engegat durant la invasió de Cambises. Al seu torn, Aristòtil comenta que Ramsès II o Sesostris va obrir un canal per l'istme. Els treballs van ser interromputs i després continuats per Nekao fins que Darius va concloure l'obra. El canal començava a Patumos sobre el Mar Roig i acabava al Nil cap a Bubastis. Els Ptolemeus el van millorar i Estrabó conta haver-lo vist en activitat. Va ser conservat pels romans fins a segle i mig després de la conquesta àrab. Pel que sembla, el canal va ser engegat i reconstruït per Omar i va tornar a ser navegable fins al 765, data en què Almansor va decidir inutilitzar-lo per evitar que Muhammad ben Abula rebés queviures dels seus companys revoltats. Per a més detalls sobre la història de les canalitzacions egípcies, veure *Trencament de l'Istme de Suez*, de Cipriano S. Montesinos. Pel que fa al pas dels Israelites per un lloc sec del Mar Roig, tot fa pensar que, en efecte, existia un sistema de rescloses en un ramal connectat amb el Nil, o bé (ja que no hi ha dades històriques d'aquest punt), que s'estaven fent obres per canalitzar en sec dos sectors que després haurien de ser units per l'aigua. Si aquest va ser el cas, les parets a manera de preses de contenció provisòria permetien acabar els treballs de canalització. Probablement, per una d'aquestes parets es va desplaçar l'equip pesant dels egipcis i tal vegada això va produir un fort enfonsament. Si aquesta explicació resulta poc creïble, hem de recordar el projecte de traçat indirecte del canal de Suez, d'acord a Stephenson, Negrelli i Paulín Talabot. D'acord a aquest pla, conegut com de Linant-Bey, es tractava de realitzar 24 rescloses comunicant el Mar Roig amb el Nil. D'altra banda, en la inauguració oficial del canal de Suez el 17 de novembre de 1869, nombrosos trams arribaven escassament als 22 metres d'ample i la profunditat era de 8,50 i 9 metres. No estem parlant, doncs, de trams tan gegantins ni de rescloses tan altes.

20.- "Fins que arribaren a Marà; però no hi pogueren beure aigua, perquè era amarga. Per això aquell lloc s'anomena Marà (que vol dir 'amargor')." Èxode 15, 23.

21.- "Els israelites van donar a aquella substància el nom de manà. Era blanca com la llavor de coriandre, i tenia un gust com de galetes de mel." Ibíd 16, 31. Aquí "manà" vol dir "Què és això?" en referència a la sorpresa que van mostrar els israelites en menjar les llavors que els presentava Moisès.

22.- Èxode 19, 18-21.

23.- Ibíd. 20, 18.

24.- *Deuteronomi* 33, 4-7.

25.- Ibíd. 33, 10-12.

V. MITES XINESOS

1.- La doctrina del Tao és molt anterior a Lao Tse i Confuci (tots dos van viure al s. VI aC). Hi ha rudiments d'aquestes idees en l'origen de la cultura Ho. D'altra banda, en el *Yijing o Llibre de les Transformacions* (possiblement anterior al segle X aC), es recullen aquells elements que després seran un antecedent important en l'elaboració del Confucianisme i el Tao Te. El *Yijing* es deu al llegendari Fu Xi o Vem, antecessor de la dinastia Zhou, o a una successió d'autors i correctors, la veritat és que la seva influència ha estat gran en la formació de nombroses escoles de pensament i també ha donat lloc a una sèrie de tècniques endevinatòries i altres supersticions que arriben fins als nostres dies.

2.- Referència al *Tao te txing*.

3.- Al·lusió al cap. XI del *Tao Te Ching*. Lao Tse, Andrómeda, Buenos Aires, 1976. En la traducció que fa Lin Yutang del xinès a l'anglès (i d'aquí es bolca al castellà per obra d'A. Whitelow), es llegeix: "Trenta costelles s'uneixen circumdant la nau; de la seva no existència sorgeix la utilitat de la roda" (?). *Sabiduría China*. Nueva, Buenos Aires, 1945, pàg. 35. (N. dels t.: Traducció directa del text citat)

4.- La Profunditat, en el taoisme, és considerada com "el que és infinitament petit" i la Profunditat de la Profunditat com "la infinita petitesa del que és infinitament petit".

5.- En aquesta versió lliure, el retorn al somni vol significar la contracció o el refredament de totes les coses després de la primera expansió. El gran remolí segueix ampliant-se, segons el taoisme, però en cada cosa comença la contracció que equilibra l'onada universal.

6.- S'ha interpretat el *Yin* com una força passiva, complementària del *Yang*. Però el *Yang* apareix com a força posterior al *Yin*. Això ha suscitat no poques discussions antropològiques en què, associant el *Yin* al femení i el *Yang* al masculí, s'ha pretès que l'anterioritat d'aquella força és històrica i no conceptual. La conclusió que ha derivat és que es tracta de la primàcia femenina en l'època matriarcal, desplaçada després pel patriarcat en què el *Yang* imposa la seva activitat, tal com apareix en l'Emperador Drac (*Yang*) i en l'Emperadriu Feng (*Yin*).

7.- Al·lusió als mites d'ultratomba. En el fragment que incorporem més avall es reflecteixen algunes d'aquestes creences populars encara que de diferents èpoques, com el cas dels Vuit Immortals que apareixen al segle XIII dC (durant la dinastia Yuan), al costat de figures temudes o venerades en els segles XI a II aC (Període clàssic de la dinastia Zhou). De totes maneres, es tracta d'un treball meritori que també dona certes pautes rituals. "Saps el que faran de tu? –preguntà Tcheng-Kuang mirant-lo atentament–. T'escorxaran viu, t'arrencaran les ungles, les dents i els ulls, et trauran la carn a tires i la llençaran als voltors. Després els gossos rosegaran els teus ossos. I quan transcorrin els cent cinc dies del solstici de *Yin*, els teus familiars no podran anar a la teva tomba a oferir-te sacrificis a la festa de la mort. Els nois del teu poblat llançaran a l'aire els seus estels, il·lustrats amb les llegendes dels vuit Savis Immortals, i hi penjaran les seves campanetes i les seves llanternes. Milions de llanternes s'encendran aquest dia a la Xina, però cap no t'il·luminarà... Ni cremaràs sofre ni fulles d'artemisa enmig del pati per expulsar els dimonis. Ching, el gran dimoni que porta el registre de la Vida i de la Mort, haurà inscrit ja el teu nom a la porta de l'Infern, sobre el Magne Oceà, en el camí que condueix a les Fonts Grogues, on habiten els morts... Sung-Tu, la

Majestat Infernal que habita en l'Estatge de les Cordes Negres, i el Senyor dels Cinc Sentits, i el temible Yen-Lo i l'implacable Ping-Tang, Senyor dels Inferns, et faran recórrer, una a una, les seves cambres de tortura en una infinita roda de suplicis. No aniràs al Paradís Kwng Sung, on la Reina Mare de l'Oest passeja entre els seus bresquillers ni veuràs més el sol, Pare Yang, bell Corb d'Or, recórrer el cel en el seu carro de flames". *La Flor del Tao*. A. Quiroga, Cárcamo, pàg. 13 y seg. de l'edició bilingüe. Madrid, 1982. (N. dels t.: Traducció directa del text citat).

8.- *I Ching. Disertación de Ta Chuan*. Traducció d'A. Martínez B, Ed. Tao, Quindio, Colòmbia, 1974 (N. dels t.: Traducció directa del text citat).

9.- *Tao Te Ching*, op. cit. LXXI. (N. dels t.: Traducció directa del text citat).

VI. MITES INDIS

1.- La literatura mística de l'Índia és, amb seguretat, la més extensa del món. D'altra banda, s'hi troben concepcions científiques, filosòfiques i artístiques de gran interès. Sovint s'ha volgut ordenar aquesta producció enorme de manera simple. Seguint un esquema elemental podem dir que els *Veda* (quatre en total) han estat seguits per obres d'exegesi com els *Brāhmana*, *Aranyaka* i *Upanisad*. Els *Veda* poden situar-se, en el seu substrat més antic, cap al s. XV aC; els *Brāhmana* cap al VI aC i molts dels *Aranyaka*, més recents en general, tenen el seu esbós gairebé contemporani als *Brāhmana*. Els *Upanisad* són els últims escrits que, en tancar el cicle vèdic, prenen el nom de "*Vedānta*". El cicle vèdic va ser compost en la llengua que portaven els invasors de l'Índia, coneguts com a "indoeuropeus" o "indoaris". Aquesta llengua es va anar fent irrecognoscible a mesura que transcorria el temps fins que es va sistematitzar la forma d'expressió clàssica que coneixem com sànscrit, ara per ara fora d'ús, però que constitueix una cosa així com el grec antic per als occidentals. D'acord a Max Müller, els *Veda* van ser produïts del 1200 al 800 aC; els *Brāhmana* del 800 al 600 i la resta del 600 al 200, però la veritat és que no hi ha res en aquests textos que indiqui en quina data van ser escrits i, en canvi, la seva transmissió va ser de tipus oral durant llargues centúries. Pel que fa a la mitologia hindú moderna, podem esmentar les dues grans epopeies (*Rāmāyana* i *Mahābhārata*), els *Purāna* (històries tradicionals, en nombre de divuit) i els *Tantra* (uns cinc importants). En aquest primer apartat que hem anomenat "*Foc, Tempesta i Exaltació*", ens hem limitat a presentar una versió lliure i abreujada d'alguns dels himnes dedicats a les tres divinitats més importants del *Rig-veda*. Autors com Yaska, possiblement una de les autoritats més antigues en el comentari dels *Veda*, consideren que Agni, Indra i Sūrya (el sol), constitueixen la trilogia fonamental del monument literari que ens ocupa. Ens sembla, però, que la suplantació de Soma en aquesta trilogia respon a un canvi important en la perspectiva mítica dels autors posteriors, respecte de l'etapa vèdica original.

2.- Foc com a figura d'Agni. En Agni es reconeixen diferents tipus de foc: el de la terra (incendi, foc domèstic i sacrificial); el de l'aire (llamp i llampec) i el del cel (sol). Se l'anomena sovint "menjador de fusta" i "greix", això últim en al·lusió al greix sacrificial que s'hi vessa al damunt. Neix per fregament de les dues varetes sagrades i no té peus, mans, ni cap; a canvi posseeix nombroses llengües i cabellera de flames. La seva veu és el crepitat. Li són consagrats més de dos-cents himnes del *Rig-veda*. Va ser adorat també per la branca ària que es va desplaçar cap a l'Iran. Allà va prendre gran rellevància en la religió anterior a Zaratustra, es va continuar després del reformador i va arribar fins a l'actual culte dels Parsis (després de l'embat musulmà un nombre reduït de trenta mil es manté a l'Iran i un grup, que avui representa la majoria d'aquesta religió,

emigrà a Bombai). Pel que sembla, molts dels atributs d'Agni van acabar absorbits per Indra, però en el seu caràcter sacrificial continua involucrant la major part de les divinitats hindús.

3.- Tempesta com a figura d'Indra. En rigor, la imatge d'Indra és el raig però aquí apareix com a conductor de les aigües després d'haver-les alliberat en triomfar sobre Vrta, dimoni-femella que les tenia presoneres. Aquest Vrta pot haver estat un déu dels nadius contra els quals van lluitar els aris durant la seva invasió a l'Índia en penetrar pel Panjab. Els pobladors, que van ser desplaçats cap al sud, possiblement canalitzaven l'aigua cap als seus camps de conreu i es trobaven en un estadi de civilització més avançat que el dels estrangers, però no comptaven amb les armes de ferro amb què estaven proveïdes les hordes invasores. Els nadius són anomenats «Dasyu» en el *Rig-veda* i segurament es tracta de grups dràvides. També s'ha vist en Indra el déu que lluita contra la sequedat i que allibera les aigües benèfiques del cel. A aquest déu es consagren al voltant de dos-cents cinquanta himnes del *Rig-veda* (una quarta part del total) cosa que mostra la importància que va tenir per aquelles èpoques. Posteriorment va anar perdent força i molts dels seus atributs van acabar absorbits per altres déus.

4.- Exaltació com a figura del déu embriagador Soma. Aquesta beguda es correspon amb l'Haoma dels aris que van envair Iran. Fins al dia d'avui es discuteixen les característiques de la planta productora del Soma. Sembla possible que la beguda fos, amb el temps, obtinguda de diferents vegetals, d'aquí la confusió que ha envoltat aquest tema. Segons W. Wilkins en la seva *Mitologia Hindú*, la planta en qüestió és l'*Asclepias àcida* de Roxburgh. Creix en els turons del Panjab, al Pas de Bolán, als voltants de Poona, etc. Però ja en èpoques en què es va escriure el *Vixnu Purāna*, els intoxicants estaven estrictament prohibits, per això el Soma no era exaltat com a tal. En tot cas, allà se'l relaciona difusament amb la lluna. Per tant, la pista es perd gairebé completament. Segons altres autors, la planta no és sinó una varietat de la *zigofoillum*. Podria tractar-se de les llavors del vegetal conegut com a "ruda assíria" (*Peganum harmala*) que va ser usat pels mesopotàmics cremant-lo en els vapors sacrificials. No han faltat els que han vist en el Soma una beguda fermentada del tipus de la cervesa, com la consumida pels indoeuropeus. Però la teoria més interessant ha partit d'A. Hofmann. Aquest estudiós (descobridor de l'LSD), afirma que es tracta d'un fong: l'*Amanita muscaria*. Segons ell, el que va ser un enigma etnobotànic durant més de dos mil anys ha estat desvelat el 1968. A *Plantas de los dioses*, (en col·laboració amb R. Evans, F.C.E. Mèxic, 1982), Hofmann comenta que l'*Amanita* es coneix com a al·lucinogen des de 1730 per comunicació d'un oficial suec presoner a Sibèria. Aquest va informar que els xamans la dessecaven, li afegien després llet de ren, procedien a ingerir-la i mostraven els mateixos símptomes que s'han observat entre els nadius del llac Superior, i del Nord i Amèrica Central, afectes a les mateixes pràctiques. En laboratori es va comprovar que el principi actiu no era la muscarina com es pensava, sinó que es va aconseguir aïllar l'àcid ibotènic i, finalment, el bioquímic Takamoto va obtenir l'alcaloide anomenat "muscimol". En tota aquesta investigació es va saber que tota la transformació passa en el procés d'assecam del fong i l'àcid es converteix en muscimol. Una altra observació important va ser proporcionada també per l'oficial abans esmentat. Pel que sembla, en algunes tribus siberianes es procedia a beure l'orina dels xamans que prèviament s'havien intoxicat amb el fong, mostrant efectes semblants als evidenciats anteriorment pel xaman en trànsit. Els autors de *Plantas de los dioses* comenten que això era possible perquè els principis psicoactius passaven a l'orina sense ser metabolitzats, o bé en forma de metabòlits que encara tenien activitat, la qual cosa és poc usual entre els compostos al·lucinògens de les plantes. D'altra banda, en els *Veda* s'esmenta que l'orina d'alguns dels concurrents a la cerimònia del Soma era recollida en recipients especials, la qual cosa permet establir relacions curioses. Actualment a l'Índia és coneguda la uroteràpia sobre la base de beure, en dejú, la pròpia orina. Aquest no és exactament el cas descrit més amunt, però aquest costum bé podria tenir les seves arrels més llunyanes en l'època vèdica de la «medicina» del Soma. En relació amb l'*Amanita*, un fresc romànic de la capella de Plaincourault (finals del s. XII), la mostra com l'arbre de l'Edèn, amb la famosa serp enroscada al seu voltant. Pel que fa a substàncies tòxiques utilitzades en cerimònies religioses, els assiris ja coneixien el *cànnabis* en el primer mil·lenni aC que, per descomptat, també s'utilitzava al Tibet i a l'Índia amb finalitats idèntiques. Marco Polo explica en els seus viatges, el cas d'Al-Hassan ibn-al-Sabha, conegut com "el vell de la muntanya" que

usava l'*haixix* (del nom del qual deriva el de "aschissim" o "asesin", que va ser bolcat com «assassí») i relata que Al-Hassan sotmetia un grup de joves mitjançant el tòxic i després els llançava contra els seus enemics. Segurament, nombroses substàncies aromàtiques han tingut el seu origen en l'aspiració de fums de plantes al·lucinògenes cremades amb finalitat ritual. Donada la toxicitat observada és possible que, amb el temps, aquests vegetals fossin desplaçats per resines que avui veiem utilitzades en la pràctica de moltes religions, com l'encens, la mirra i l'estorac, a més de fustes aromàtiques com el sàndal. Es pot seguir una pista similar en l'origen de certs perfums que amb el temps van anar desapareixent. Pel que fa a l'amplitud de l'ús, diguem que de l'enorme quantitat d'espècies vegetals terrestres, només cent cinquanta han estat emprades per les seves propietats al·lucinants. D'aquestes, unes vint a l'Orient i al voltant de cent trenta en l'hemisferi occidental, corresponen una quantitat important al centre i nord d'Amèrica. En l'origen de les religions universals s'observen alguns trets que no deixen de suggerir la presència de substàncies al·lucinògenes. El Soma, per l'abundant referència que ens dona el *Rig* (al voltant de cent vint himnes), se'ns presenta com el tercer déu important de l'Índia en l'època vèdica, però no podem ignorar que en diferents temps i llocs nombroses manifestacions religioses han estat relacionades amb l'acció de tòxics. Sobre les anormalitats de la percepció i de la representació, vegeu el nostre *Contribuciones al pensamiento* (Psicología de la imagen - Variaciones del espacio de representación en los estados alterados de conciencia). Planeta, Buenos Aires, 1990. (N. dels t.: Vegeu la traducció catalana *Contribucions al pensament*. Ediciones León Alado, 2015).

5.- *Rig-veda* I, 1, 2. Adaptació d'acord amb la traducció de F. Villar Liébana. Ed. Nacional, Madrid, 1975.

6.- *Ibid.* I, 31, 2.

7.- *Ibid.* I, 36, 14 i seg.

8.- *Ibid.* I, 60, 3.

9.- *Ibid.* I, 78, 2. Possiblement d'una branca de la família d'aquests Gautama descendeix el Buda històric. En el *Rig-veda* es mencionen els Rahūgana com pertanyents a aquest grup (I, 78, 5).

10.- *Ibid.* II, 4, 5 i seg.

11.- *Ibid.* I, 32, 1 i seg.

12.- *Ibid.* III, 48, 1 i seg.

13.- *Ibid.* IX, 1, 5 i seg.

14.- *Ibid.* IX, 45, 3 i seg.

15.- *Ibid.* IX, 48, 3 i seg.

16.- *Ibid.* IX, 50, 1.

17.- *Ibid.* IX, 57, 1 i seg.

18.- *Rig-veda* X, 129, 1 i seg. Adaptació a partir de la traducció anglesa de R. Griffith.

19.- D'acord a la traducció de W. Wilkins del *Mahabharata. Mitología Hindú*. Visión, Barcelona, 1980.

20.- Al·lusió a l'ensenyament del Buda (500 aC). Segons aquesta doctrina, l'ésser humà pot alliberar-se de la roda de les reencarnacions i arribar al Nirvana, que és una mena de dissolució des del punt de vista de les característiques sensibles que configuren el Jo. La doctrina budista (en rigor una filosofia i no una religió) va ser convertida, de mica en mica, en una creença religiosa i va donar lloc, al seu torn, a una nodrida mitologia.

21.- Sovint, "Om" es pronuncia en els començaments d'oracions i cerimònies religioses. Originalment, les lletres que formaven aquesta paraula (a u m) representaven els *Veda*. Amb el temps, va començar a denotar les tres deïtats principals del cicle purànic, és a

dir: Brahmā, Vixnu i Xiva.

22.- L'oració està presa del *Vixnu Purāna*. Respecte al nom de Brahmā, Monier Williams diu: "Només uns pocs himnes dels Veda semblen contenir la simple concepció de l'existència d'un ésser diví i omnipresent. Fins i tot en aquests, la idea d'un déu present en tota la naturalesa és una mica difusa i indefinida. Al Purushna Sukta del Rigveda l'esperit únic es diu Purushna. Ja el nom més comú en el sistema posterior és Brahman, neutre (nominatiu, Brahmā) derivat de l'arrel *brih*, 'expandir' i denota la unitat de l'essència expansiva, o la substància universalment difusa de l'univers... Brahmā és el neutre, sent el 'simple ésser infinit' (l'única essència real i eterna) que quan passa a l'essència manifestada es diu Brahmā; quan es desenvolupa a si mateixa en el món se li diu Vixnu i quan de nou es dissol en si mateixa en un ésser únic rep el nom de Xiva; tots els restants i innumbrables déus i semidéus són també noves manifestacions del neutre Brahman, que és etern". *Indian Wisdom*, pàg. 12. Citat per Wilkins, op. cit., pàg. 106. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

23.- El títol d'aquest paràgraf, "Les formes de la bellesa i l'horror", sintetitza aquesta sensació contradictòria que molt sovint presenten les divinitats en què s'adverteix la seva doble faç benèfica i sinistra. El primer cas que es presenta és la transformació de Krixna davant l'heroi Arjuna. El segon és el de la radiant Pārvatī, capaç de triturar un monstre, xuclar la seva sang i devorar les restes per tornar al costat del seu estimat Xiva amb la bellesa i mansuetud de sempre. Impressionat per aquest estat contradictori que li provoca la seva amant, Baudelaire acabarà escrivint el seu *Himne a la Bellesa* que bé pot ser dedicat a aquests déus ambivalents: "Surts d'una gorga negra o davalles dels astres? El Destí, com un gos, et va seguint ullprès; vas semblant a l'atzar la joia i els desastres, i tu ho governes tot i no respons de res... Camines sobre els morts, i te'n burles, Bellesa; dels teus joiells l'Horror no és pas el menys vistent... ¿Que ens arribis del cel o de l'infern, què importa, Bellesa!, monstre enorme, càndid, que mous a esglai, si en tu l'ull i el somriure i el peu m'obren la porta d'un Infinit que estimo, que no he conegut mai?" (N. dels t.. Versió catalana de Xavier Benguerel, a *Les Flors del mal*. Edicions del Mall, Sant Boi de Llobregat, 1985).

24.- Arjuna, un dels herois de l'epopeia *Mahābhārata*.

25.- Adaptat del *Bhagavad Gita* en la traducció de J. Roviralta Borrell. Cant XI. Diana, Mèxic, 1974. El *Bhagavad-Gītā* és un episodi del *Mahābhārata*, redactat cap al segle III aC.

VII. MITES PERSES

1.- Zaratustra o Zoroastre va viure aproximadament entre el 660 i el 580 aC. La seva prèdica va començar en un districte remot de l'Iran oriental. Des del punt de vista religiós la seva figura és de les més importants, ja que la seva existència personal és tan provada com, per exemple, la de Mahoma cosa que no passa amb molts altres fundadors. Malgrat que compta amb elements indi-iranís i altres primitius, el profeta inaugura una religió universal nova que impacta poderosament en d'altres. La seva cosmologia i la seva cosmogonia, el seu apocalipsisme i les seves idees de salvació comencen un cicle religiós que al costat d'Isaïes, Malaquies i Daniel (a la Bíblia), tindrà una influència enorme en vastes regions d'Orient i Occident. Més endavant, el Zoroastrisme convertit en Mitraisme avançarà novament, aquesta vegada en direcció a l'Imperi Romà. En forta competència amb el Cristianisme hi influirà, però tot i que aquesta nova religió s'acabai imposant en aliança amb el poder polític romà, els gèrmens del Mitraisme creixeran en el seu si fins a expressar-se com heretgies serioses. El mateix passarà després a l'Iran on la invasió musulmana acabarà erradicant gairebé del tot el Zoroastrisme, però moltes de les seves

idees produiran l'heretgia xiïta dins de l'Islam. Ja al segle XIX, el Ba' i la fe Bahá'í constituïran una nova transformació de l'ensenyament de Zaratustra. En l'aspecte doctrinal s'atribueix a Zaratustra la redacció de l'*Avesta* o *Zend Avesta*, però pel que sembla el profeta només va escriure el *Yasna* (potser únicament 17 dels seus himnes o *Gāthā*). L'*Avesta* està constituït pel *Yasna* (72 capítols de litúrgia Parsi); el *Visprat* (24 capítols d'invocacions); el *Vendidad* (altres 22 capítols); els *Yasht* (21 capítols amb invocacions als àngels i que constitueix l'*Avesta* pròpiament sacerdotal) i el *Khorda Avesta* o *Petit Avesta* (llibre de devocions sacerdotals i privades). Per a les nostres adaptacions de l'*Avesta*, hem pres només els *Gāthā* i l'anomenat *Vendidad-Sade*. Els *Gāthā* van ser escrits en Avèstic, que era la llengua de l'antiga Bactriana, però els textos originals van patir nombroses vicissituds ja des del pas d'Alexandre per Pèrsia. Així és que el material ha arribat fins a nosaltres en llengua Peklevi, amb grans llacunes i, segurament, interpolacions de tota mena. Pel que fa a certes divinitats o esperits comuns en el seu origen entre les branques àries que es van bifurcar cap a l'Índia i l'Iran, hem de tenir en compte que prenen un caràcter oposat, probablement a causa de les guerres o disputes que van ocórrer entre aquelles tribus primitives. Així, Indra i els deva són dignes de devoció en els *Veda* hindús i prenen un caràcter sinistre en l'*Avesta*. El mateix passa amb el llegendari Yima de l'*Avesta* («Djimchid, cap de pobles i ramats» per a Anquetil-Duperron, d'acord a una cita de Bergúa), que en els *Veda* apareix com Yama, divinitat de la mort (*Rig-Veda* 1, 38, 5). Però l'Haoma (Soma pels *Veda*) i Mitra (Mitra vèdic), romanen amb característiques benèfiques.

2.- Al·lusió al començament del *Así habló Zaratustra*: “Quan Zaratustra va complir els trenta anys, abandonà la seva pàtria i els llacs de la seva pàtria i es retirà a la muntanya”. F. Nietzsche, op. cit. vol. III, pàg. 243. Aguilar, Buenos Aires, 1961. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor). Pel que sembla, la preocupació de Nietzsche pel profeta persa va començar quan sent molt jove el va veure en somnis. En la correspondència amb la seva germana Elizabeth i amb Lou Andreas Salomé, a part de comentaris a Peter Gast i a E. Rhode, Nietzsche descriu Zaratustra com algú capaç de fonamentar una nova moral i, per tant, com un destructor o transmutador dels valors establerts.

3.- Referència al sistema cosmològic i cosmogònic de Zaratustra, desenvolupat pels mags perses.

4.- Kine, ànima dels éssers vivents i particularment del bestiar. Ahura Mazda, divinitat de la Llum, també anomenat Ōrmazd.

5.- Yasna XLIV, 3. L'*Avesta*. Adaptació segons la traducció de J. Bergúa, Ed. Bergúa, Madrid, 1974.

6.- Ibíd. XLIV, 4.

7.- Ibíd. XLIV, 5.

8.- Ibíd. XLIV, 6.

9.- Segon Fargard, 2 i seg. Adaptació del *Vendidad-Sade*, op. cit.

10.- Ibíd. Segon Fargard, 7 i seg.

11.- Ibíd. Dinovè Fargard, 52.

12.- Ibíd. Desè Fargard, 17.

13.- Ibíd. Divuitè Fargard, 29 i 31.

14.- Ibíd. Quinzè Fargard 5 i 6.

15.- Yasna XXX, 3.

16.- Ibíd. XXX, 4.

17.- Ibíd. XXX. 5.

18.- Ibíd. XXX. 6.

19.- Ibíd. XXX. 8. Es refereix a l'aliança dels esperits Deva amb Ahrimān, déu de la Tenebra i el Mal.

20.- Ibíd. XXX, 8

- 21.- Ibíd. XLV, 2.
- 22.- Ibíd. LIII, 2.
- 23.- Ibíd. LI, 13.
- 24.- Ibíd. XLIX, 11.
- 25.- Ibíd. LI, 15.

VIII. MITES GRECO-ROMANS

1.- Sota aquest títol englobem una quantitat de mites no sols grecs i romans, sinó d'altres propis del món cretomicènic que, per descomptat, requeririen tractament a banda. S'observarà que els subjectes tractats posseeixen noms grecs i en cap cas romans, ja que els fills de Ròmul absorbeixen els seus mites més prominents de la cultura grega, amb l'únic tràmit de canviar noms i llocs en què es van desenvolupar alguns esdeveniments. De cap manera no estem dient que la cultura romana no hagi generat llegendes i mites propis, ja que les successives onades d'invasors sobre aquestes terres van haver d'enfrontar pobladors més antics i aquests, per descomptat, comptaven amb formes mítiques i religioses més o menys diferenciades de les noves aportacions. D'altra banda, la influència cultural grega sobre la romana no és l'únic factor que juga, ja que nombroses «històries» deriven d'egipcis, frigis, hitites, etc. Si anem al cas, en la mateixa mitologia grega són molts els noms de déus d'origen estranger. D'altra banda, una cosa és la col·lecció (i moltes vegades transformació) de llegendes i mites deguts a la ploma dels mitògrafs antics i una altra el paper que déus, semidéus i altres entitats jugaven en el culte personal i col·lectiu. En realitat és allà on s'ha de buscar la veritable importància dels mites, emparentats més amb el sistema de creences que amb la simple expressió poètica, plàstica i de vegades filosòfica, com en el cas del Plató creador de «mites» (*Banquet*, *Fedó*, *Fedre*, *República*, etc.), a través dels quals explica la seva doctrina. Per la nostra banda, hem utilitzat els texts d'Homer, Píndar, Eurípides, Sòfocles i Èsquil per la seva gran bellesa expressiva i, per descomptat, la *Teogonia i els Treballs i Dies* d'Hesíode que, sense el vol poètic de les obres d'aquells autors, constitueixen veritables peces de recopilació i «classificació». Històricament, els mites que ens ocupen van circular pels països de llengua grega des del s. X aC fins a aproximadament el IV de l'era actual. En aquest sentit, obres com les d'Hecateu escrites en el segle VI aC haguessin estat de valor inestimable, però malauradament només han arribat fins a nosaltres fragments dubtosos dels seus quatre llibres de *Genealogies*. No obstant això l'obra d'aquest autor sembla haver influït decisivament en Ferècides que escriu sobre els primers mites atenencs. Per cert que els autors posteriors no són desestimables (i això val també per als escriptors romans), però a mesura que avança el temps l'embolic informatiu creix de tal manera que tendeix a confondre la font original amb la creació recent. Els éssers més importants esmentats en aquest capítol de "Mites greco-romans" són: Cronos = Saturn romà; Zeus = Júpiter; Hera = Juno; Rea = Cíbele; Hermes = Mercuri; Demèter = Ceres; Persèfone = Proserpina; Dionís = Bacus i Hèracles = Hèrcules.

2.- Adaptació de la *Teogonia*. Hesíode, v 154 a 181. Alianza, Madrid, 1986. Hesíode d'Ascra, primera meitat del s. VII aC. (?)

3.- Les Erinies són tres: Tisífone («destrucció venjadora»); Al·lecto («repugnant, hostil») i Megera («rondinaire»). Segons A. Garibay, es tracta de personificacions de la idea de reparació de l'ordre destruït pel crim. Tenen, entre altres missions, el mandat de reprimir la rebel·lió del jove contra el vell. Viuen a l'Èreb i són anteriors a Zeus. Per A. Bartra són esperits del càstig i de la venjança de sang. Finalment, P. Grimal les considera nascudes de les gotes de sang amb què es va impregnar la terra quan va succeir la castració d'Úranos. Van ser també anomenades "Eumènides", i "Fúries" pels romans.

- 4.- Ibíd. v. 460 a 474.
- 5.- Ibíd. v. 470 a 501.

6.- Ibíd. v. 686 a 692.

7.- Ibíd. v. 693 a 699.

8.- Ibíd. v. 717 a 720.

9.- Ibíd. v. 730 a 732.

10.- Versió lliure sobre *Las Troyanas* d'Eurípides. Fi de l'escena XI, en adaptació de J.P. Sartre. Losada. Buenos Aires 1967. La cita entre cometes correspon al parlament de Posidó, però ens hem permès posar-la en boca de Prometeu, atès que s'ajusta bé al seu caràcter i al context general en què el Tità desenvolupa el seu relat. En tot cas, la sorpresa que produeix la introducció de l'advertiment "Feu la guerra, mortals imbècils; destrosseu els camps i les ciutats; violeu els temples, els sepulcres, i tortureu els vençuts. Fent-ho així, preparareu la vostra pròpia destrucció!", és explicable perquè trenca l'estil èpic i greu amb una dissonància burleta, pròpia de mitjans del segle XX molt del gust sartrià. Eurípides va néixer a Salamina el 480 i va morir el 406 aC.

11.- Adaptació de *Prometeo Encadenado*. Esquilo. Episodi II. Losada, Buenos Aires, 1984. Èsquil va néixer a Eleusis el 525 i va morir el 456 aC.

12.- Ibíd. Episodi II, després del primer Cor.

13.- "Japetònida", fill de Jàpet. Jàpet és, al seu torn, fill d'Úranos i Gea, i germà de Cronos i dels altres titans (Oceàn, Ceu, Hiperíon i Crios) i titànides (Tetis, Rea, Temis, Mnemòsine, Febe, Dione i Tia). Els titans i titànides pertanyen a la primera generació de déus (anomenats "déus titans"). De la línia de Jàpet i Clímene deriven Atlant, Meneci, Prometeu i Epimeteu; així com de la línia de Cronos i Rea deriven Hèstia, Demèter, Hera, Hades, Posidó i Zeus. Prometeu resulta, per tant, «cosí» de Zeus. Però és la línia de Cronos (la dels anomenats «crònides»), la que s'imposa. Epimeteu, germà de Prometeu (i el seu revers donada la seva poca traça i falta d'enginy), accepta com a regal Pandora de la qual se serveix Zeus per arruïnar els homes una vegada més. D'Epimeteu i Pandora neix Pirra i de Prometeu i Clímene neix Deucalió. Els dos formen la parella pobladora del món després del Diluvi que Zeus envià en un nou càstig. És gràcies a una altra intervenció de Prometeu que l'ésser humà aconsegueix salvar-se. En efecte, Prometeu instrueix Deucalió i Pirra perquè construeixin l'Arca. Després, els supervivents de la catàstrofe fan ressorgir els humans llançant pedres cap enrere (de dalt a baix), mentre caminen pels camps. Producte d'aquesta "sembra", van naixent les dones i els homes. En tot l'anterior, ressalta la línia dels Japetònides com a promotora de la propagació humana.

14.- Adaptació de *Teogonía*. v. 535 a 570 i 615 a 618.

15.- Ibíd. v. 521 a 525.

16.- Adaptació d'*Himnos Homéricos. II. A Deméter (a Ilíada II)* Losada, Buenos Aires, 1982.

17.- *Sobre la Naturaleza*. I i II. Metrodor de Quios. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

18.- Adaptació d'*Himnos Homéricos. XXVI. A Dionisos*.

IX. MITES NÒRDICS

1.- Sobre els antecedents de la literatura nòrdica relacionada amb els mites, F. Durand fa la següent revisió històrica: "El 1643, el bisbe islandès de Skálholt va descobrir un manuscrit que va obsequiar al rei de Dinamarca Frederic III. El *Còdex Regius* contenia la transcripció que al començament del segle XIII Snorri va fer d'un conjunt de poemes molt antics, als quals va posar el títol genèric d'*Edda*. Més tard havia de trobar-se el manuscrit d'un altre erudit, Sæmund, on figuraven les mateixes obres, la qual cosa explicaria el plural: els *Edda*. Aquests poemes van ser concebuts en època preliterària; semblaria que la major part datés dels segles VII i VIII, però

alguns filòlegs tendeixen a situar els poemes més arcaics al segle VI. És evident que aquests poemes es van començar a recitar a Noruega i també van ser transmesos de generació en generació fins que els colons els van portar a l'illa de "gel i foc" i els escribes medievals els van salvar de l'oblit fixant-los sobre vitel·la. La resta d'Escandinàvia també va participar en l'elaboració d'aquesta obra. Així en els *Gesta Danorum* de Saxo Grammaticus figura la traducció llatina de poemes que es poden qualificar de protoèdics. El grandios poema danès del segle X, el *Bjarkemál*, que Olaf va fer cantar davant els seus homes en formació a Stiklestad, gairebé no difereix d'algunes estrofes èdiques". *Los Vikingos*, pàg. 108 i 109. Eudeba. Buenos Aires, 1975. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor). D'aquesta manera es rescata una tradició que va començar en època de les migracions (entre els segles III i IV) i que es va anar estenent per tot el món germànic. Però la literatura mítica queda restringida a l'ambient escandinau. Si parlem de grups de llegendes o escrits nòrdics més o menys èpics podem trobar produccions tant a Anglaterra com a Alemanya i altres països. Però aquí ens estem referint a un tipus de literatura que es concentra preferentment a Islàndia. Això és així a causa de situacions complexes en què també ha jugat el factor geogràfic. Des del descobriment i colonització d'Islàndia pels noruecs (cap al 874), fins a la primera generació d'islandesos cristians (al voltant del 1000), ocorren nombrosos fenòmens a tot el món escandinau que bé podem fer coincidir amb el "cicle víking". Època turbulenta, d'expansió i conflicte continu, té el seu revés en l'avang de les potències continentals i del Cristianisme. En aquest període, documentació valuosa és eliminada o perduda a Suècia, Noruega i Dinamarca. A Islàndia es conserva una producció enorme que es continua fins ben entrat el segle XIII, tal és el cas de l'*Edda Major* de la qual nosaltres vam prendre els cants de temes mitològics, i vam deixar de banda els temes èpics. Afortunadament per a les lletres, sorgeix la colossal figura de Snorri Sturluson (1179-1241), que compon nombroses sagues i rescata la mitologia nòrdica, particularment en la seva *Gylfaginning* (*L'Engany de Gylfi*) i, en alguna mesura, en la seva *Skáldskaparmál* (*Discurs per a la preparació de Poetes*). L'*Edda Major* en vers, i l'anomenada *Edda Menor* (o *Edda* en Prosa, o *Edda* de Snorri), constitueixen les fonts més segures sobre mitologia nòrdica degudes als islandesos.

2.- *Edda Major*. Völuspá. 17 i 18. Alianza, Madrid, 1986. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

3.- Forma genèrica de designar els déus. Quan es parla d'alguna deessa en particular se l'anomena Ásynja.

4.- Espai ple d'energia. Aquest lloc es va omplir i es va enfonsar pel pes dels gels quan van deixar de fluir però després, quan en alguns llocs van lluitar el gel i el foc volcànic, el gebre de les glaceres es va fondre i de les gotes va començar a formar-se Ymir, el primer gegant del gel que té en el seu interior la calor volcànica i una mica de l'energia del Ginnungagap.

5.- És l'indret del gel del nord en oposició a Múspel, regió mítica càlida del sud. A Múspel viu un gegant que defensa el lloc brandant una espasa de foc i que sortirà d'allà a la fi dels temps per incendiar el món.

6.- Una font.

7.- La serp que rosega les arrels.

8.- Un dels Aesir.

9.- Adaptat del *Gylfaginning* (*El engany de Gylfi*), *Textos mitològics de las Eddas*. Snorri Sturluson. XV. Miraguano, Madrid, 1987. La pèrdua d'un ull a canvi d'un bé major també apareix reflectida en altres llegendes i històries com la següent que, a més, ens il·lustra sobre el comportament bel·licós dels víkings: "Quan va arribar a l'estança on dormien Armód, la seva dona i la seva filla, Egil va obrir la porta i va anar al llit d'Armód. Va treure l'espasa i amb l'altra mà va agafar la barba d'Armód i el va estirar cap a la vora del llit. Però la dona i la filla d'Armód es van aixecar a corre-cuita i van demanar a Egil que no matés Armód. Egil va dir que així ho faria per elles 'però ell s'ha fet mereixedor que el mati'. Llavors, Egil li va tallar la barba des del mentó; després li va arrencar l'ull amb el dit, de manera que el va deixar penjant sobre la galta; després, Egil i els seus companys van marxar". *Saga de Egil Skallagrímsson*. Snorri Sturluson. Pàg. 270 i 271. Miraguano, Madrid, 1988. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

10.- En base a *La Canción de los Nibelungos*. C. Mettra. pàg. 29. F. C. E. Mèxic, 1986.

11.- L'entitat del passat. Han de considerar-se les Nornes *gravant* en les seves taules, és a dir imprimint les seves runes màgiques en què fixen el destí de la gent. No es tracta per tant de "filadores" a l'estil de les Parques romanes o de les Moires gregues.

12.- L'entitat del present.

13.- L'entitat del futur.

14.- Adaptació del *Gylfaginning*, op. cit. XV i XVI.

15.- La mansió dels herois. Les valquíries elegeixen els valents que moren, però també decideixen les batalles. Aquestes dones guerreres recorden lleugerament les amazones però la seva acció és una mica indirecta. Comptem amb una pista històrica en què les dones dels primitius germànics ja "participaven" i de vegades contribuïen a decidir les batalles. És possible que aquests costums influïssin posteriorment en la mitificació de les valquíries víkings. Tàcit (55-120 dC) en el seu *Dels Costums, Lloc i Pobles de la Germania*, ens diu: "I en entrar en la batalla tenen a prop els seus tresors més estimats, perquè puguin sentir els xiscles de les dones i els crits dels nens: i aquests són els fidels testimonis dels seus fets, i els que més els lloen i engrandeixen. Quan es veuen ferits, van a ensenyar les ferides a les seves mares i les seves dones, i elles no tenen por de comptar-les ni de xuclar-les i enmig de les batalles els porten refrescos, i els van animant. De manera que algunes vegades, segons ells expliquen, les dones han restaurat batalles ja gairebé perdudes fent tornar els esquadrons que s'inclinaven a fugir, amb la constància dels seus precés, i posant-los davant els pits, i representant-los la propera captivitat que d'això se seguiria, captivitat que temen molt més impacientment per causa d'elles, tant, que es pot tenir més confiança de les ciutats que entre els seus ostatges donen algunes donzelles nobles. Perquè encara es persuadeixen que hi ha en elles un no sé què de santedat i prudència, i per això no menyspreen els seus consells, i no valoren poc les seves respostes". Inclòs a *Las Historias de Cayo Cornelio Tácito*. pàg. 335 i 336. Sucesores de Hernando, Madrid, 1913. (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor).

16.- Tàcit (op. cit. pàg. 346), referint-se a la beguda embriagant (cervesa) i als hàbits alimentaris dels primitius germànics diu: "Fan una beguda d'ordi i blat, que vol assemblar-se en alguna cosa al vi. Els qui habiten prop de la ribera del Rin el compren. Els seus menjars són simples: pomes salvatges, cérvol fresc i llet quallada. Sense més tràmit, curiositat ni regal, maten la fam; però no usen de la mateixa temprança contra la set. I si se'ls donés a beure tant com volguessin, no seria menys fàcil vèncer-los amb el vi que amb les armes". (N. dels t.: Traducció directa del text citat per l'autor). En les *Edda* es parla de l'hidromel que és una beguda pròpia dels déus i que no s'ha de confondre amb la cervesa encara que de vegades, figurativament, se les identifiqui.

17.- La traducció que s'ha fet de "Ragnarök" des de Wagner en endavant és "Crepuscle dels Déus". No obstant això, la més correcta és "Destí dels Déus", que nosaltres hem pres per titular tota aquesta escena.

18.- Adaptat de *La Alucinación de Gylfi*. Snorri Sturluson. 51. En traducció de J. L. Borges, Alianza. Buenos Aires, 1984.

19.- *Völuspá*, 58, op. cit.

20.- *Ibíd.* 45.

21.- *La alucinación de Gylfi*, op. cit. 51.

22.- Aquest parlament final d'Haki, rememora lleugerament la descripció de Snorri en el *Ynglingasaga*, arran de la batalla de Fyrisvellir (en què Haki va quedar malferit). "... Llavors va fer portar la seva nau, la va fer carregar amb els homes morts i les seves armes, la va fer posar a flotació, va fer redreçar el timó cap al mar, i hissar la vela i encendre una pira de fusta seca sobre coberta. El vent bufava de terra. Haki estava en agonia o ja mort quan el dipositaren sobre la pira. Aleshores, la nau en flames va desaparèixer en l'horitzó, i això va quedar per molt temps gravat en la memòria". En les paraules que posem en boca d'Haki, es reflecteix l'amargor d'un món que mor. Haki no és un víking que es converteix al cristianisme, ben al contrari. Més aviat dona a entendre que la derrota enfront de la religió que avança (la de les "gents estranyes") és en realitat un parèntesi en què nombroses imatges i mites nòrdics envaeixen el vencedor.

X. MITES AMERICANS

1.- Els mites americans són nombrosos i existeixen produccions brillants com podem verificar en *El Libro de los Libros de Chilam Balam*, gran monument literari de la cultura maia de Yucatán. Per la nostra banda ens hem ocupat del llibre dels Quichés de Guatemala que ha estat traduït amb diferents noms: "*Popol Vuh. Las antiguas historias del Quiché*", per A. Recinos (publicat per F.C.E. Mèxic. A les nostres mans, la sisena reimpressió de 1970, encara que va ser escrit el 1947); "*Popol Vuh o Libro del Consejo de los Indios Quichés*", per a M. Asturias i J.M. González de Mendoza (publicat per Losada, Buenos Aires. A les nostres mans la segona edició de 1969, encara que va ser escrit el 1927); "*Pop Wuj. Poema Mito-histórico Ki-ché*", per a Adrián I. Chávez (publicat per Centro Editorial Vile, Quetzaltenango, Guatemala. A les nostres mans la primera edició de 1981, encara que va ser escrit el 1979). La traducció de Recinos es va basar en el manuscrit intítulat *Arte de las Tres Lenguas*, compost a principis del segle XVIII per Fray Francisco Ximénez. El document font va passar a la col·lecció Brasseur i després a les mans d'A. Pinart, qui al seu torn el va vendre a E. Aller i d'allà va arribar a la Biblioteca Newberry, de la qual Recinos va fer còpia fotostàtica. El treball d'Arciniegas va ser traduït al castellà des de la versió francesa de P. Reynaud titulada *Les dieux, les héros, et les hommes de l'ancien Guatemala d'après le Livre du Conseil*. Reynaud va utilitzar el manuscrit Ximénez. Finalment, la traducció de Chávez també es va basar en el manuscrit Ximénez encara que amb la precaució de considerar les dues columnes que el frare havia compost. Ximénez va posar en la primera la transcripció quiché, encara que castellanitzada, i en la segona, la traducció al castellà. Chávez va reactualitzar l'original Quiché transcrit per Ximénez i aquest material va ser el que va bolcar al castellà. El 1927 es va publicar a Guatemala una traducció feta per Villacorta i Rodas a partir del text francès de Brasseur, però el llibre no ha arribat fins a nosaltres. El mateix ha passat amb una altra traducció de Brasseur deguda a J. Arriola i publicada a Guatemala el 1972. En tots els casos el document font és el de Ximénez. Entre 1701 i 1703 va arribar a les seves mans, en el reial patronat del poble de Sant Tomàs (avui Chichicastenango), un manuscrit redactat en llengua quiché però representat en caràcters llatins. El document datava aproximadament de la meitat del segle XVI. Malauradament, l'original es va extraviar però Ximénez va tenir cura de copiar-lo encara que amb algunes alteracions.

2.- Chávez considera que aquesta frase al·ludeix al pas dels pobladors del nord d'Amèrica des de l'Àsia, és a dir, des del seu oest.

3.- Chávez afirma que les "pintures" eren veritables llibres o tauletes unides en forma plegada i no simplement gravats aïllats impresos en pedra, os i fusta. Per defensar el seu punt de vista cita la *Relación de las cosas de Yucatán* del frare Diego de Landa on aquest autor diu: "Els trobarem gran nombre de llibres d'aquestes, les seves lletres, i com no tenien cosa on no hi hagués superstició i falsedat del dimoni, se'ls cremàrem tots, la qual cosa sentiren com a prodigi i els feu molta pena".

4.- Adaptació de la traducció de Recinos (Op. cit).

5.- Des d'aquí i fins al final, hem fet les adaptacions a partir de la traducció d'Arciniegas (Op. cit).

6.- Chávez opina que es tracta d'una mena d'oli a causa d'un cataclisme còsmic. Però tal vegada fou per l'expulsió de petroli encès per ruptura d'alguna capa freàtica en l'explosió d'un volcà.

7.- Fa al·lusió a un llarg peregrinar "descendent" des de regions molt fredes fins a arribar a llocs d'assentament més permanents.

ÍNDEX

Pròleg

Aclariment

I. Mites sumeri-accadis

II. Mites assiri-babilònics

III. Mites egipcis

IV. Mites hebreus

V. Mites xinesos

VI. Mites indis

VII. Mites perses

VIII. Mites grecoromans

IX. Mites nòrdics

X. Mites americans

Notes